2018

Sociaal-economische situatieschets

van Oost-Vlaanderen

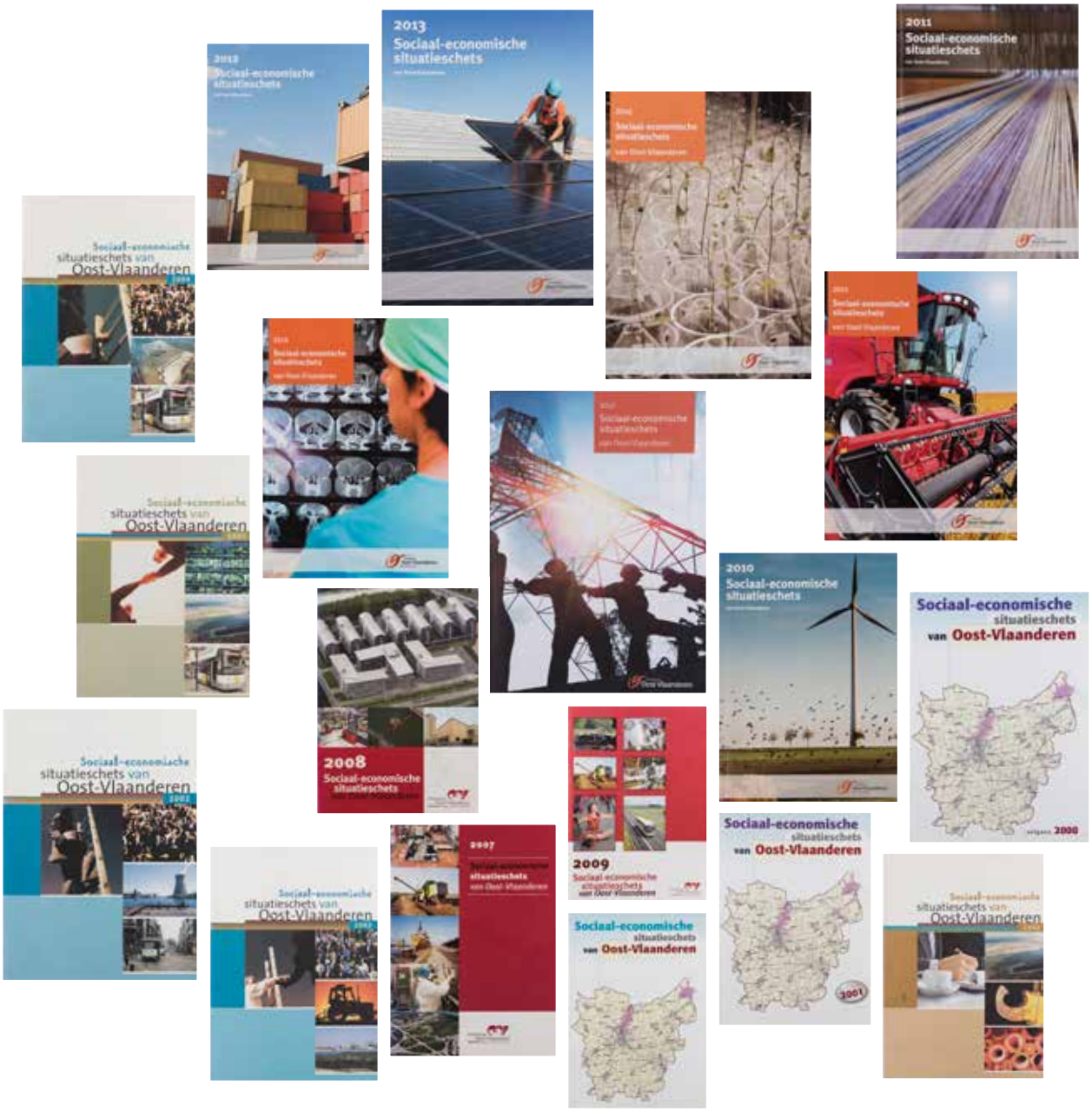

provincie Oost-Vlaanderen

Colofon

De Sociaal-economische situatieschets van Oost-Vlaanderen (editie 2018) is een uitgave van de economische studiedienst van de provincie Oost-Vlaanderen.

Provincie Oost-Vlaanderen
PAC Het Zuid

Woodrow Wilsonplein 2
9000 Gent

Provinciale Dienst Economie, Europese en Internationale samenwerking

tel. +32 9 267 86 86
economie@oost-vlaanderen.be
www.oost-vlaanderen.be

Provinciale Ontwikkelingsmaatschappij Oost-Vlaanderen

tel. +32 9 267 86 00
info@pomov.be
www.pomov.be

Economische Raad voor Oost-Vlaanderen

tel. +32 9 267 86 10
erov@oost-vlaanderen.be
www.erov.be

Dataverzameling en –verwerking, redactie

Pascal de Meyer
Kathy Gillis
Jos Saerens

Ontwerp cover en binnenwerk

Karakters, Gent

Verantwoordelijke uitgever

Martine Verhoeve, gedeputeerde
p/a Gouvernementstraat 1
9000 Gent

Gedrukt op gerecycleerd papier
(1.000 ex.)

Inhoudsopgave

Voorwoord 1

Deel 1: Oost-Vlaanderen in de kijker

Analyse van de conjunctuur en enkele sleutelindicatoren in België en Oost-Vlaanderen 5

20 jaar Sociaal-economische situatieschets van Oost-Vlaanderen – een terugblik op de evolutie van de economie 21

De Brexit: wat kunnen de gevolgen zijn voor Oost-Vlaanderen? 31

Deel 2: Oost-Vlaanderen doorgelicht

Overzichtskaart gemeenten 38

Overzichtstabel gemeenten per arrondissement 39

Bevolking 40

Inkomen 44

Werkgelegenheid 46

Ondernemingsweefsel 50

Werkloosheid 53

Onderwijs 56

Toegevoegde waarde 59

Zeehavens 60

Overname van cijfergegevens is toegelaten mits bronvermelding.

provincie Oost-Vlaanderen

voorwoord

We hebben het genoegen u hierbij de twintigste editie van de Sociaal-economische situatieschets van Oost-Vlaanderen voor te stellen. In 1999 publiceerde de Provincie voor het eerst de situatieschets in vergelijkbare vorm zoals die in 2018 wordt uitgegeven. De situatieschets startte als een gezamenlijk product van de provinciale dienst Economie, de Economische Raad voor Oost-Vlaanderen (EROV) en de toenmalige Gewestelijke Ontwikkelingsmaatschappij voor Oost-Vlaanderen (nu POM Oost-Vlaanderen).

Vanaf 2008 kwam de coördinatie in handen van een team binnen de dienst Economie, Europese en Internationale samenwerking.

Het eerste deel van de Sociaal-economische situatieschets bevat telkens een terugkerend onderwerp, met name de recente conjunctuur-situatie. Elk jaar geeft dit hoofdstuk duiding over de grote trends inzake economische evolutie. Daarnaast bekijken de auteurs in capita selecta onderwerpen van actueel sociaal-economisch belang. In deze editie blikken we vanzelfsprekend terug op de voorbije twintig jaar. Daarnaast wordt een analyse gemaakt van de mogelijke gevolgen van de Brexit voor de Oost-Vlaamse economie.

In het tweede deel worden de reeksen sociaal-economische data opgenomen over onder meer bevolking, inkomen, werkgelegenheid, werkloosheid. Deze blijven een bron van informatie en inspiratie bij de uitwerking van uw beleid.

Uit commentaren van lezers blijkt dat de sociaal-economische situatieschets ook in deze digitale tijden geapprecieerd wordt als een handig naslagwerk. We zijn er zeker van dat dit met deze editie opnieuw het geval zal zijn. Wie op zoek is naar meer cijfergegevens over de Vlaamse provincies, arrondissementen en gemeenten, verwijzen we graag door naar de website provincies.incijfers.be, een gezamenlijk product van de vijf Vlaamse provincies.

Martine Verhoeve
gedeputeerde bevoegd voor economie

Jozef Dauwe
gedeputeerde bevoegd voor middenstand

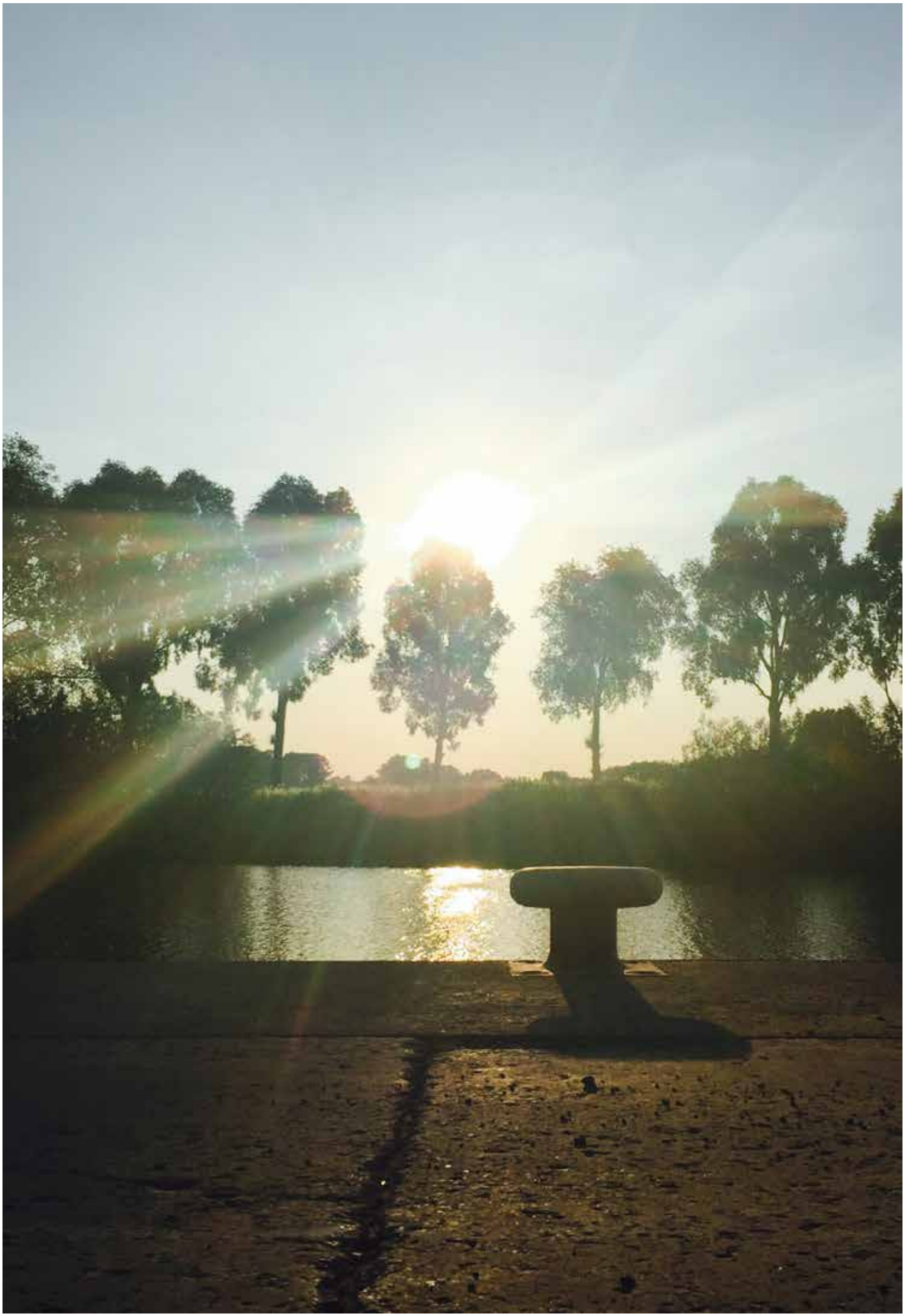

© Tanja Smet

deel 1

Oost-Vlaanderen in de kijker

© Shutterstock

analyse van de conjunctuur en enkele sleutelindicatoren in België en Oost-Vlaanderen

Figuur A.1: Conjunctuurverloop en bruto binnenlands product (België, 2007-2017)

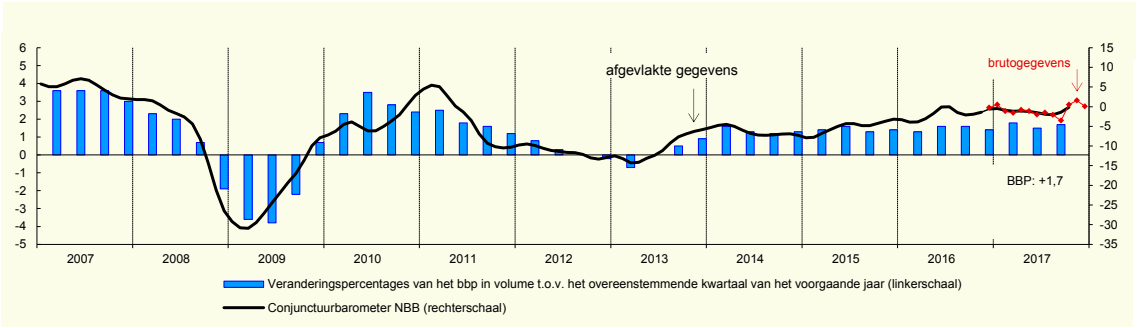

Bron: NBB.

Net als bij de belangrijkste Europese partners trok de groei van het BBP naar volume in België aan, van een gemiddelde van 1,4% in de drie voorgaande jaren tot 1,7% in 2017.

De bedrijvigheid veerde in de eerste helft van het jaar krachtig op; in de tweede helft vertraagde de groei enigszins. Net als in de buurlanden en in de eurozone werd hij vooral door de binnenlandse vraag ondersteund.

Hoewel het verloop van de bedrijvigheid een soortgelijk profiel vertoont als dat in de andere Europese landen, viel het groeitempo van het BBP lager uit, net als in de twee voorgaande jaren. Gemiddeld over de periode 2015-2017 beliep het groeiverschil zowat 0,5 procentpunt per jaar ten opzichte van het eurogebied en ongeveer 0,3 procentpunt tegenover het gemiddel de van de buurlanden.

Die vaststelling moet echter worden genuanceerd. Om te beginnen, hangt de recente gematigder groei in België samen met een minder uitgesproken daling van het BBP tijdens de recessie van 2008-2009 en met een grotere veerkracht tot in 2013, het einde van de crisis in het eurogebied. Over de periode 2008-2017 als geheel groeide het BBP naar volume in België weliswaar trager dan dat van Duitsland, maar sneller dan dat in Nederland, Frankrijk en de eurozone.

Voorts betreft de tijdens de afgelopen drie jaar vastgestelde geringere dynamiek vooral de particuliere consumptie en de overheidsconsumptie. Bepaalde landspecifieke factoren kunnen die verschillen helpen verklaren. Zo werd de particuliere consumptie in Nederland ondersteund door de vermogenseffecten die gepaard gaan met onder meer het herstel van de vastgoedprijzen na de crisis die deze sector er had doorgemaakt. In België oefenden de maatregelen tot loonmatiging in de private sector op korte termijn neerwaartse druk uit op de koopkracht van de gezinnen, ook al helpen ze mettertijd het concurrentie-vermogen van de ondernemingen versterken en de banencreatie stimuleren.

Evenzo werd het verloop van de bezoldigingen in de overheidssector en van de sociale uitkeringen afgeremd door de in 2015 besliste indexsprong. Over het algemeen was het begrotingsbeleid in België de laatste twee jaar gemiddeld restrictiever dan in de buurlanden. In Duitsland zijn de uitgaven voor overheidsconsumptie aanzienlijk toegenomen door onder meer de inspanningen die werden geleverd om de toestroom van migranten op te vangen.

Die verschillen inzake consumptie werden niet gecompenseerd door betere resultaten voor de buitenlandse handel: de bijdrage van de netto-uitvoer aan de reële groei was vergelijkbaar met die in de buurlanden en kleiner dan die in het eurogebied.

In 2017 droegen vooral de marktdiensten bij aan de BBP-groei en aan de versteviging ervan. Dit zijn enerzijds de typisch op consumenten afgestemde bedrijfstakken (handel, vervoer, hotels en restaurants) en anderzijds de meer op ondernemingen gerichte diensten (O&O, juridische en boekhoudkundige dienstverlening en beheer).

De marktdiensten hebben niet alleen een belangrijk aandeel in de economie (47% BBP), de toegevoegde waarde ervan steeg over de eerste drie kwartalen bovendien met 2,4% ten opzichte van de overeenstemmende periode van 2016. Een dergelijk groeitempo was sinds 2011 ongekend en het bleef in de loop van het jaar geleidelijk versnellen. Binnen de marktdiensten evolueerde de bedrijvigheid gunstig, zowel in de typisch op consumenten afgestemde bedrijfstakken als in de meer op ondernemingen gerichte diensten.

Daarentegen is het verloop van de toegevoegde waarde van de industrie, die in 2014 en 2015 aanzienlijk had bijgedragen aan de groei van het BBP, sindsdien vertraagd. Het groeitempo werd tijdens de eerste drie kwartalen van 2017 zelfs negatief ten opzichte van de overeenstemmende periode van het voorgaande jaar. In de branches van de industrie was het conjunctuurklimaat echter zeer heterogeen. In het bijzonder in twee takken was de bijdrage sterk negatief, namelijk in de ijzer- en staalnijverheid en in de vervaardiging van cokes en geraffineerde aardolieproducten. Zonder die

Figuur A.2: Evolutie BBP en enkele componenten van de vraag (2015-2017) (gemiddelde jaarlijkse veranderingspercentages naar volume)

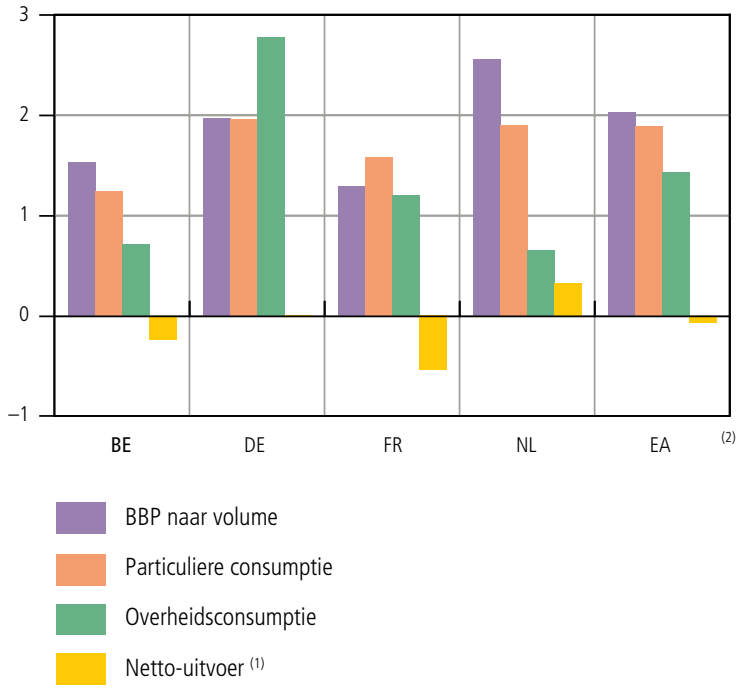

Bron: NBB

(1) Bijdrage van de netto-uitvoer aan de reële BBP-groei in procentpunt.

(2) België, Duitsland, Frankrijk, Nederland, Eurozone

Figuur A.3: Bijdrage van de bedrijfstakken tot de groei van het BBP naar volume op jaarbasis (2013-2017) (procentpunt; voor seizoen- en kalenderinvloeden gezuiverde gegevens)

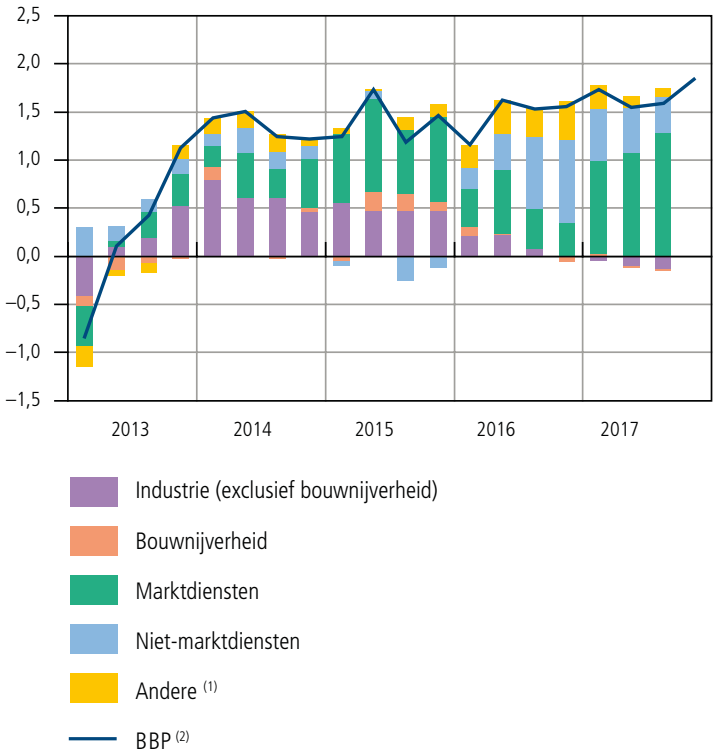

Bron: NBB

(1) Met name de bedrijfstak 'landbouw, bosbouw en visserij' en de productgebonden belastingen exclusief subsidies.

(2) Veranderingspercentages t.o.v. het voorgaande jaar (België)

branches zou de toegevoegde waarde van de industrie tussen de eerste drie kwartalen van 2016 en die van 2017 met 1,5% zijn toegenomen, waarbij de meeste takken trouwens een positieve groei vertonen. Tegen die achtergrond van de versteviging van de activiteit is de bezettingsgraad van het productievermogen in de verwerkende nijverheid in één jaar tijd fors gestegen, wat de behoefte aan investeringen kan doen toenemen.

In de bouwnijverheid werd de groei van de toegevoegde waarde in 2017 negatief.

Nadat tijdens de twee voorgaande jaren in netto termen reeds heel wat banen waren gecreëerd, bleef de werkgelegenheidscreatie in 2017 nog verstevigen. De binnenlandse werkgelegenheid nam met 1,4% toe – dat is een stijging van het aantal werkenden met 66.000 eenheden – of 0,2 procentpunt meer dan in 2016. Net als in 2016 bleek de groei in 2017 zeer werkgelegenheidsintensief.

Bij eenzelfde BBP-groei creëerde de Belgische economie meer banen dan in het verleden. Dat resultaat kan niet los worden gezien van de maatregelen die de afgelopen jaren zijn genomen om enerzijds de arbeidskosten te verlagen en anderzijds de fiscale en parafiscale druk op de arbeidsinkomens te verlichten. De eerstgenoemde stimuleren de vraag naar arbeid van de ondernemingen, onder meer omdat ze het gebruik van arbeid relatief aantrekkelijker maken en de substitutie ervan door kapitaal vertragen. De tweede reeks maatregelen vergroot het arbeidsaanbod via sterkere financiële stimuli om aan de slag te gaan. Ook de maatregelen om de activering van werklozen of inactieven te ondersteunen, helpen het arbeidsaanbod versterken.

Het Federaal Planbureau verwacht in 2018 een verdere werkgelegenheidsgroei van 1,2% (57.000 personen), die minder uitgesproken is dan in 2017 in een context van hogere loonkosten.

Figuur A.4: Kwartaalverloop van de Belgische binnenlandse werkgelegenheid (2013-2018, seizoengezuiverd)

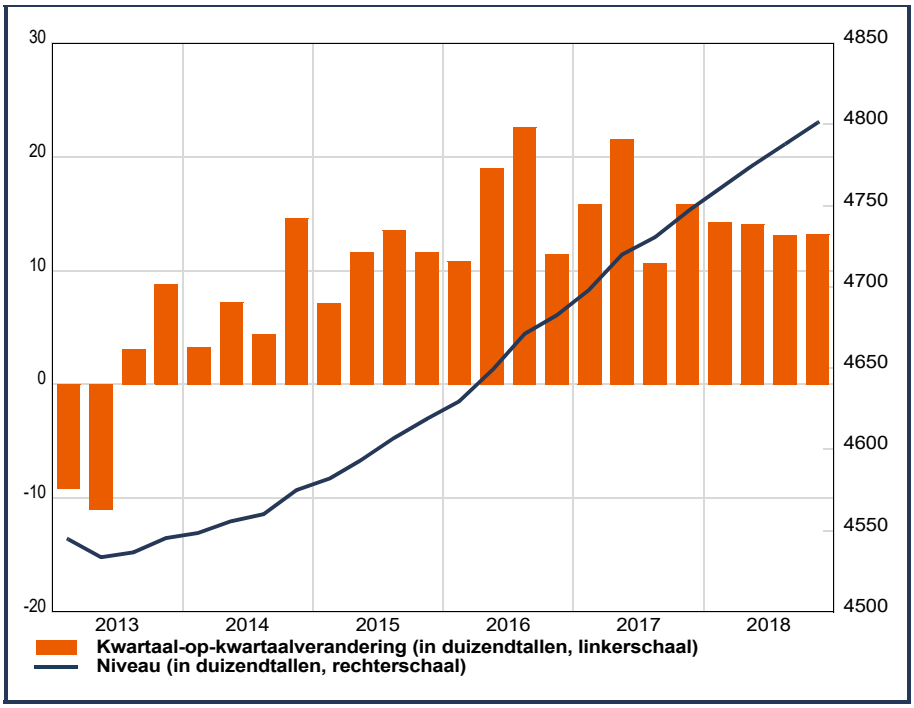

Bron: Federaal Planbureau

Het aantal loontrekkenden in de marktsector zou dit jaar met 47.000 personen toenemen. Ook het aantal zelfstandigen zou verder stijgen (met 10.000 personen), terwijl het aantal arbeidsplaatsen bij de overheid zich zou stabiliseren.

Gegeven de verdere toename van de beroepsbevolking, zou het aantal werklozen (met inbegrip van de niet-werkzoekende uitkeringsgerechtigde volledig werklozen) dalen met 35.000 in 2018, wat voor het vierde jaar op rij een aanzienlijke terugval is.

Omdat de traditionele gedetailleerde reeksen over bruto binnenlands product, bruto toegevoegde waarde, investeringen, export en dergelijke op dit moment nog niet beschikbaar zijn voor 2017 wordt hier in eerste instantie gebruik gemaakt van conjunctuurenquêtes langs de aanbodzijde (producentenvertrouwen) en vraagzijde (consumentenvertrouwen).

De conjunctuurenquêtes waarnaar verder verwezen wordt, dateren van maart 2018.

De conjunctuurindicator langs de aanbodzijde is de conjunctuurenquête van de Nationale Bank van België (NBB) die gebaseerd is op een maandelijkse enquête bij meer dan 5.000 bedrijfsleiders over België en het producentenvertrouwen meet. Een negatief cijfer wil zeggen dat het aantal pessimistische ondernemers groter is dan het aantal optimistische, en omgekeerd. Maar aangezien er een systematische pessimistische vertekening is, is de evolutie van de indicator belangrijker dan de precieze stand. De conjunctuurindicator van de NBB wordt een maand na de enquête bekendgemaakt. Hij is een licht voorlopende indicator – maximaal drie maanden – die het vertrouwen van de ondernemers weergeeft. Het meest wordt de synthetische conjunctuurindicator gevolgd, die de evolutie en verwachte evolutie van de productie, bestellingen, werkgelegenheid, voorraden en prijzen van de hele economie weerspiegelt. Daarnaast berekent de NBB ook een afgevlakte indicator die de fundamentele economische tendens weergeeft.

Voorts berekent de NBB ook deelindicatoren voor de verwerkende nijverheid, handel en bouwnijverheid en de dienstverlening aan bedrijven.

De gezamenlijke conjunctuurcurve is een synthese van de vier genoemde deelindicatoren.

Verwerkende nijverheid

De synthetische curven per bedrijfstak zijn gebaseerd op een selectie van drie of vier vragen. Voor de verwerkende nijverheid zijn deze: de beoordeling van de gezamenlijke orderpositie, de beoordeling van het peil van de voorraden, de vooruitzichten van de werkgelegenheid, en de vooruitzichten van de vraag.

Het ondernemingsklimaat in de verwerkende nijverheid is in december verzwakt. De bedrijfsleiders hadden een negatievere kijk op hun voorraadpeil maar ook, voor de eerste maal in vier maanden, op hun totale orderboek. De vraagvooruitzichten werden eveneens neerwaarts herzien. De werkgelegenheidsvooruitzichten veranderden deze maand – maart 2018 – niet.

De positieve vraagvooruitzichten weerspiegelen zich in de tendens van de investeringen – +10% verandering voor 2017 – en in de bezettingsgraad (81%) in onderstaande figuur A.6. Dit is evenwel een synthetische curve en dus een samenvatting voor de verschillende subbedrijfstakken. Voor de volgende drie maanden zou de vraag duidelijk afnemen in de ijzer- en staalnijverheid, de grafische nijverheid en, in mindere mate, in de chemische nijverheid, de technologische nijverheid en de non-ferronijverheid. Daartegenover zou de vraag versterken in de productie van bouwmaterialen, de papier- en kartonnijverheid, de textielnijverheid, de voedingsnijverheid, de plastieknijverheid en de houtverwerkende nijverheid.

Dienstverlening aan bedrijven

De conjunctuurenquête voor de dienstverlening aan bedrijven peilt naar de beoordeling en vooruitzichten van de activiteit en de vooruitzichten van de algemene vraag.

De conjunctuur verzwakte aanzienlijk in de verhuurdiensten, waar de verbeteringen van de laatste drie maanden uitgewist werden, en in de informaticasector, waar de achteruitgang minder uitgesproken was. Daarentegen verbeterde het ondernemingsklimaat licht in de overige zakelijke diensten, voor de tweede opeenvolgende maand, en stabiliseerde het in vervoer en aanverwante activiteiten.

De vooruitzichten met betrekking tot de eigen bedrijfsactiviteit daalden in alle deelsectoren, het meest uitgesproken in de verhuurdiensten en de informaticasector en, in beperktere mate, in de overige zakelijke diensten en vervoer en aanverwante activiteiten.

Figuur A.5: Ondernemersvertrouwen – verwerkende nijverheid (2007-2017)

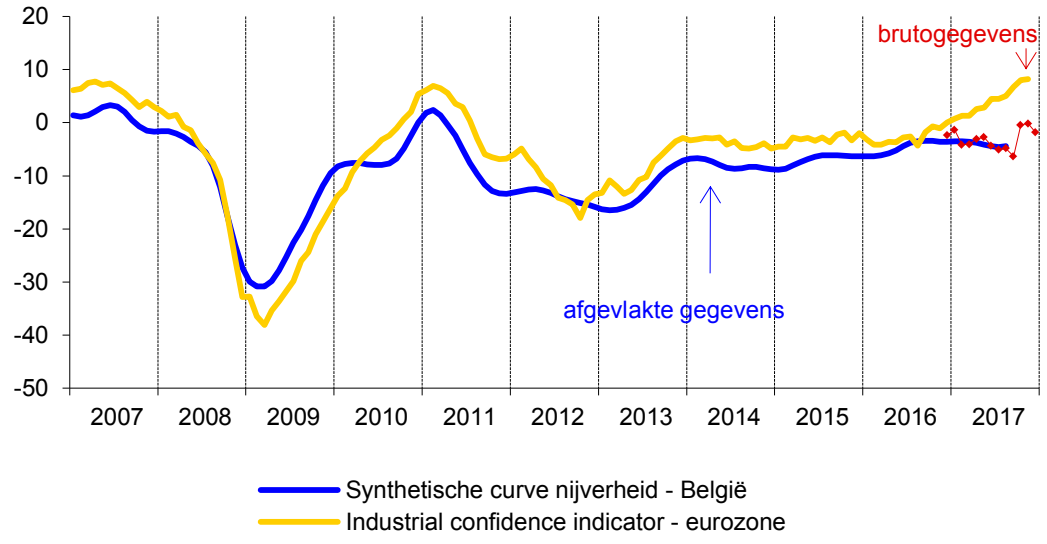

Bron: NBB.

Figuur A.6: Productiecapaciteit en investeringen in de verwerkende nijverheid (2007-2017)

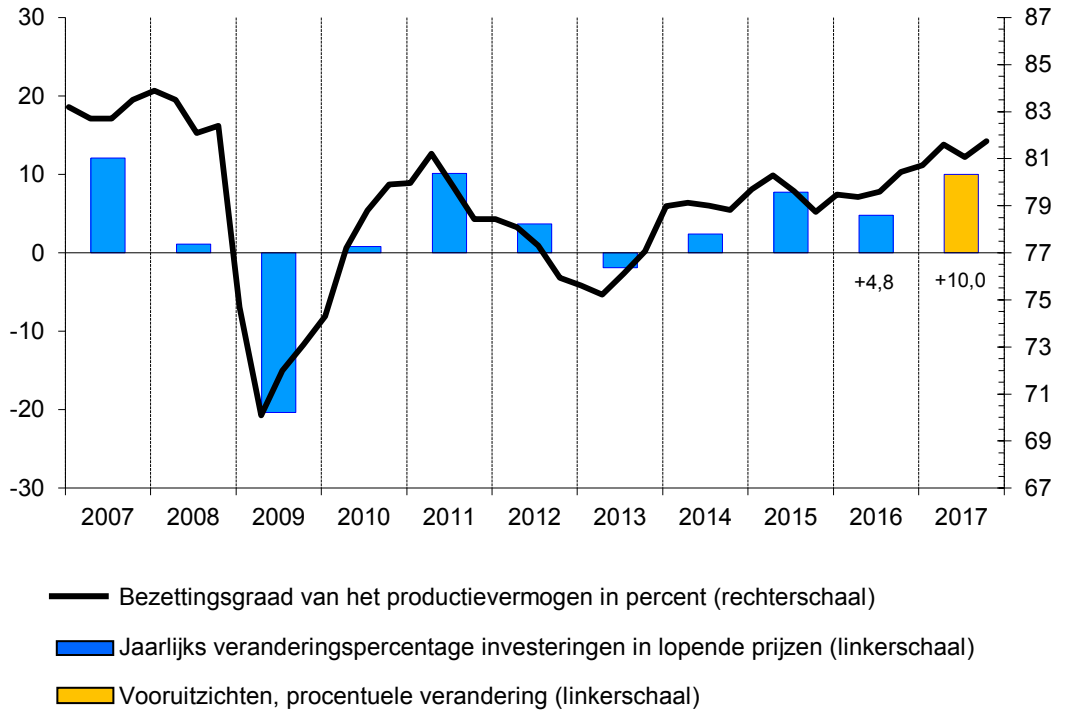

Bron: NBB.

Handel

Het ondernemersvertrouwen in de handel nam verder. Behalve een belangrijke inkrimping van de bestellingen bij hun leveranciers, verwachten de handelaars ook het personeelseffectief te verminderen.

De conjunctuur verzwakte in de distributie van personenwagens en, voor de tweede opeenvolgende maal, in de handel in meubelen. Daartegenover verbeterde het vertrouwen ietwat in de handel in voedingsmiddelen, voor de tweede maand op rij. In de andere ondervraagde bedrijfstakken was de verbetering slechts marginaal.

Bouw

Na drie opeenvolgende verbeteringen, verslechterde het ondernemersklimaat in de bouwnijverheid zeer licht. Het huidige orderpeil werd als ongunstiger bestempeld in weerwil van een marginale stijging van de bestellingen tegenover de voorgaande maand.

Trimestriële enquête bij de ondernemingen naar de kredietvoorwaarden

Sedert februari 2014 publiceert de Nationale Bank van België (NBB) een indicator omtrent de kredietvoorwaarden voor ondernemingen. Deze indicator inzake de perceptie van de kredietbelemmering geeft het percentage ongunstige interpretaties van de huidige kredietvoorwaarden door de ondernemingen weer. Wat zijn statistische eigenschappen betreft, blijkt deze indicator interessanter dan een indicator die het percentage gunstige interpretaties of het saldo tussen gunstige en ongunstige beoordelingen zou weergeven. De indicator is bovendien gemakkelijk te interpreteren, want een stijging ervan impliceert dat de ondernemingen oordelen dat de kredietvoorwaarden zijn verstrakt, en omgekeerd.

Uit de in januari 2018 gehouden kwartaalenquête naar de beoordeling van de kredietvoorwaarden door de ondernemingen blijkt dat de algemene voorwaarden voor de toegang tot bankkrediet, na een stabilisatie in oktober 2017, verbeterd zijn. Zo daalde het percentage bedrijven dat de kredietvoorwaarden als belemmerend percipieert

Figuur A.7: Perceptie van de kredietbelemmering (2005-2018)

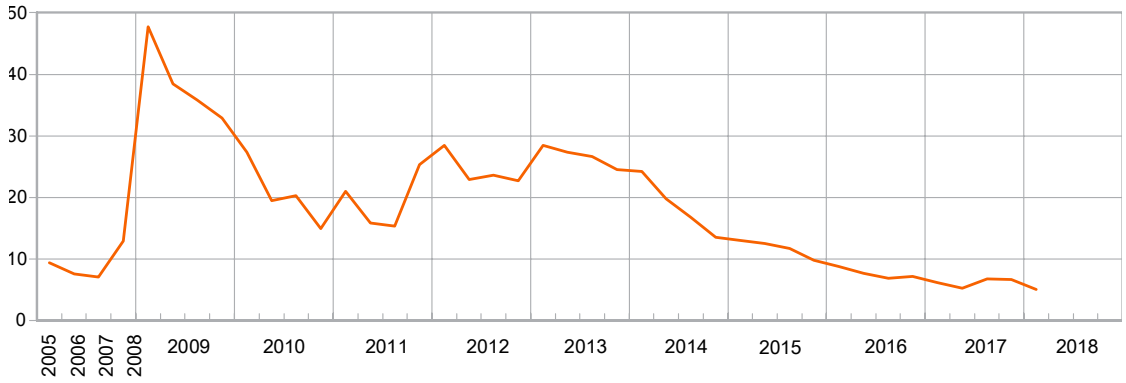

Bron: NBB - trimestriële enquête naar de kredietvoorwaarden.

van 6,7% in oktober tot 5,0% in januari, opnieuw een historisch laag niveau.

Wanneer de kredietvoorwaarden worden uitgesplitst naar bedrijfstak, blijkt dat ze tegenover het voorgaande kwartaal enkel in de diensten aan ondernemingen als minder beperkend werden beoordeeld (afname van 9,6% tot 6,2%). In de bouwnijverheid nam de perceptie van de kredietbelemmering daarentegen toe (van 4,7% tot 5,4%), terwijl ze in de verwerkende nijverheid nagenoeg stabiel bleef (lichte stijging van 3,2% tot 3,3%).

De vraagzijde

Langs de vraagzijde wordt de economie gemeten via het consumentenvertrouwen. De index van het consumentenvertrouwen is een instrument waarmee men de particuliere consumptie probeert te voorspellen aan de hand van enquêtes. De vragen uit de enquête van de Europese Commissie zijn onderverdeeld in vijf categorieën: (1) de financiële situatie van huishoudens; (2) vooruitzichten voor de financiële situatie van de huishoudens; (3) de huidige algemene economische situatie; (4) vooruitzichten voor de algemene economische situatie; (5) de wenselijkheid om duurzame aankopen te doen. De vragen slaan op een periode van één jaar.

De particuliere consumptie bleef, vanwege haar omvang, aanzienlijk bijdragen aan de BBP-groei, zij het in 2017 wel in mindere mate. De indicator, die reeds twee jaar ruim boven zijn historisch gemiddelde ligt, bleef – vooral dankzij de gunstiger werkloosheidsvooruitzichten – in de loop van 2017 nog geleidelijk verbeteren en bereikte zodoende zijn hoogste niveau in meer dan zestien jaar.

De krachtige opleving van de consumptie van de gezinnen aan het begin van 2016 kan deels worden toegeschreven aan het verloop van de consumptie van duurzame goederen.

Volgens door het Instituut voor de Nationale Rekeningen (INR) in 2017 voor het eerst gepubliceerde statistieken, waren de door de huishoudens verrichte aankopen van goederen met een verwachte gebruiksduur van meer dan drie jaar – bijvoorbeeld grote huishoudelijke apparaten of voertuigen – bijzonder omvangrijk in 2015 en begin 2016. Op dat ogenblik waren de vooruitzichten van de gezinnen ten aanzien van de arbeidsmarktsituatie en hun inkomen verbeterd en was de economische onzekerheid afgenomen, wat sommige huishoudens er wellicht toe aanzette hun vraag naar goederen, en naar duurzame goederen in het bijzonder, op te voeren. Ook de lagerenteomgeving, de hogere koopkracht als gevolg van de lage olieprijzen en de inhaalbeweging van een voorheen ingehouden vraag kunnen de aankoop van die goederen toen tijdelijk hebben ondersteund.

De vertraging in de consumptie van duurzame goederen ging samen met de in 2017 opgetekende daling van de indicator betreffende de vooruitzichten ten aanzien van grote aankopen door de gezinnen in de loop van de volgende twaalf maanden. De cyclus van de aankopen van duurzame goederen – die vervolgens op korte termijn niet meer moeten

Figuur A.8: Consumentenvertrouwen en private consumptie (2007-2017)

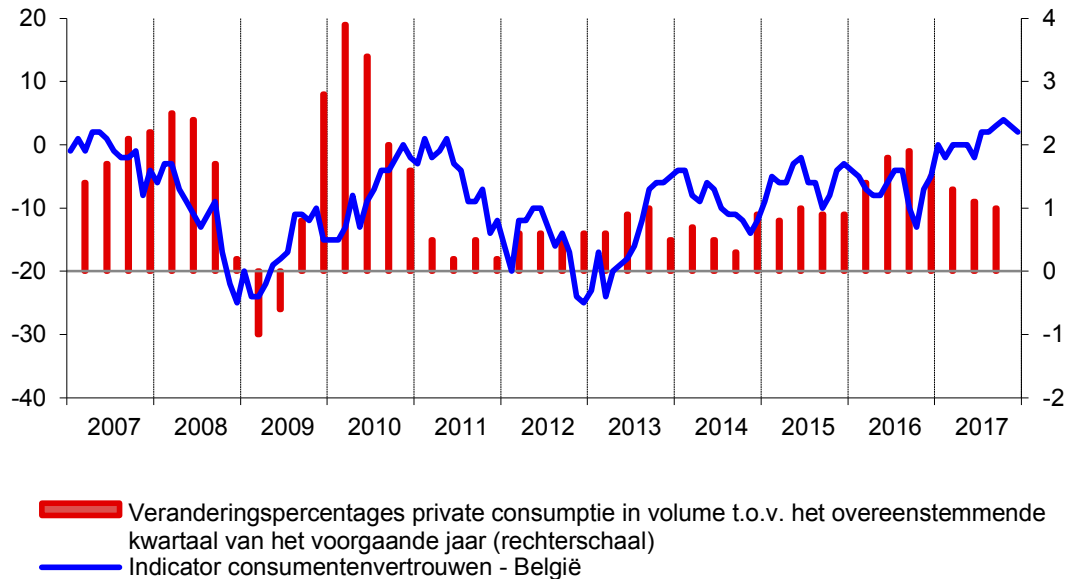

Bron: NBB.

worden herhaald – droeg dus in 2017 bij aan de relatief zwakke consumptie. Dat is echter niet de enige verklaring, aangezien ook de particuliere consumptie enigszins vertraagde.

De blijkbaar aanzienlijke versteviging van het vertrouwen van de gezinnen is grotendeels toe te schrijven aan een verminderde vrees voor werkloosheid. Bij de berekening van de algemene vertrouwensindicator wordt echter geen rekening gehouden met de deelindicator inzake de beoordeling van hun actuele financiële situatie. Tegen de achtergrond van een tot voor kort geringe, of zelfs negatieve groei van de reële lonen, bleef de beoordeling van de financiële situatie in 2017 op een relatief laag peil. Die ongebruikelijke tweedeling tussen het positieve verloop van de werkloosheidsverwachtingen van de huishoudens, enerzijds, en de stagnatie van de beoordeling van hun financiële situatie, anderzijds, zou kunnen verklaren waarom de band tussen de vertrouwensindicator en het consumptieprofiel losser werd.

Inflatie

De inflatie is de monetaire waardevermindering door de loon- en prijsspiraal ten gevolge van het voortdurend toenemen van lonen en prijzen door hun wederzijdse beïnvloeding. Een inflatie van twee of drie procent heet een normale inflatie. Als de lonen gelijk met de inflatie stijgen dan blijft de koopkracht dezelfde. De inflatie wordt gemeten aan de hand van het indexcijfer der consumptieprijzen.

Het indexcijfer van de consumptieprijzen geeft het verloop weer van het prijspeil van een goederen- en dienstenpakket dat representatief is voor de uitgaven van de gezinnen. Dit indexcijfer wordt maandelijks bepaald aan de hand van de waarde van een 'korf' met de belangrijkste consumptiegoederen en diensten. Het verloop van de indexcijfers toont de evolutie van de levensduurte voor de gezinnen. Uit het indexcijfer van de consumptieprijzen, dat rekening houdt met het prijsverloop van alle goederen en diensten, wordt nog een ander indexcijfer afgeleid, het zogenaamde gezondheidsindexcijfer. Dit cijfer houdt geen rekening met de prijs van tabaksproducten, alcoholhoudende dranken, benzine en diesel.

De totale inflatie nam toe van gemiddeld 1,8% in 2016 tot 2,2% in 2017. Anders dan tijdens de twee voorgaande jaren, waren de factoren die de inflatie deden oplopen geen factoren eigen aan België; ze waren vooral het gevolg van externe ontwikkelingen waar ook de andere Europese economieën de effecten van voelden, zoals de evolutie van de olieprijzen. Het inflatieverschil ten opzichte van de buurlanden en van het gemiddelde

van de eurozone, dat in 2015 en 2016 was vergroot, werd in de loop van het jaar kleiner, maar het blijft aanzienlijk.

In 2017 werd de stijging van de totale inflatie in de hand gewerkt door de energiecomponent van de geharmoniseerde consumptieprijsindex (HICP); de prijswijziging van de energiedragers steeg immers van –0,6% in 2016 tot 9,9% in 2017. Dit was toe te schrijven aan de ommekeer in het prijsverloop van de olieproducten (brandstoffen en huisbrandolie) en van gas. Terwijl die producten het jaar voordien goedkoper waren geworden, werden ze in 2017 opmerkelijk duurder, in overeenstemming met de forse stijging van de Brent-noteringen – die als referentiepunt gelden voor andere ruwe oliesoorten – op de internationale markten. Op jaarbasis was de prijsstijging voor een vat Brent, die begin 2016 op een dieptepunt van 29 EUR noteerde, vooral duidelijk in de eerste helft van het jaar.

De stijging van de elektriciteitsprijs daarentegen vertraagde van 28,3% in 2016 tot 7,9% in 2017. De gevolgen van de maatregelen op federaal en gewestelijk niveau die in 2016 een impact hadden op dat product, ebden in 2017 weg. Het ging met name om het effect van de verhoging, in maart 2016, van de energiebijdrage in Vlaanderen, die voor een modaal gezin van ongeveer 3 EUR op 100 EUR per jaar was gebracht, en de opwaartse impact van de afschaffing, in mei 2016, van het gratis basispakket elektriciteit in Vlaanderen. Terwijl als gevolg van de maatregelen inzake elektriciteit, de totale inflatie in 2016 met 0,7 procentpunt was gestegen, droegen die maatregelen in 2017 nog bij voor slechts 0,2 procentpunt. De Vlaamse energiebijdrage werd op 1 januari 2018 afgeschaft, omdat het Grondwettelijk Hof deze ongeldig had verklaard.

De diensteninflatie liep terug van 2,2% in 2016 tot 1,9%. Verscheidene factoren droegen daaraan bij, onder meer het eenmalig karakter van sommige vroegere beslissingen. Zo had de verhoging, in oktober 2015, van het inschrijvingsgeld voor het hoger onderwijs in de Vlaamse Gemeenschap, als gevolg waarvan de diensteninflatie in 2016 met zowat 0,2 procentpunt was gestegen, in 2017 niet langer effect. Ook verhoogden de telecomoperatoren de prijzen van de packs niet meer even sterk als in

@ Shutterstock

2016. Daarnaast hielp ook de afschaffing, in juni 2017, van de roamingkosten voor het internationaal mobiel telefoonverkeer om de diensteninflatie te verminderen.

Met een gewicht van meer dan 40% in de consumptiekorf van de Belgische gezinnen, leveren de diensten doorgaans een belangrijke bijdrage aan de totale inflatie.

De rol van de overheid bij de prijszetting voor sommige diensten en de invloed van die diensten op het inflatiepeil zijn niet nieuw. De diensten waarvan de prijzen gereguleerd zijn, dragen sinds 2012 meer bij aan de inflatie, voornamelijk als gevolg van de prijsverhogingen in de categorieën riolering, huisvuilophaling, medische diensten, verpleging in het ziekenhuis, sociale bescherming (vooral rusthuizen) en onderwijs. Hoewel die bijdrage sinds 2015 afneemt, verklaarden de prijzen van de gereguleerde diensten in 2017 nagenoeg een derde van de totale diensteninflatie.

De groei van de gezondheidsindex zou zowel in 2017 (1,8%) als in 2018 (1,6%) lager liggen dan de inflatie. De gezondheidsindex houdt immers geen rekening met het prijsverloop van benzine en diesel en wordt daardoor minder sterk beïnvloed door de toename van de olieprijzen in beide jaren. Overeenkomstig deze maandvooruitzichten voor de gezondheidsindex, zou de huidige spilindex voor de overheidswedden en sociale uitkeringen worden overschreden in september 2018.

Falingen, stopzettingen en oprichtingen

Volgens het handelsinformatebureau Graydon Belgium sluiten we in België 2017 af met 10.831 faillissementsuitspraken, een stijging ten opzichte van 2016 met 7,6%. Het cijfer ligt lager dan tijdens de piekperiode 2009-2014, maar nog altijd beduidend hoger dan voor die periode.
In 2017 gingen er 21.297 arbeidsplaatsen verloren als direct gevolg van het faillissement van de werkgever, een stijging ten opzichte van 2016 met 2,8%. Anders gesteld: er gingen meer maar qua personeel kleinere zaken over de kop.

Op regionaal niveau blijkt de stijging van het afgelopen jaar 2017 in eerste instantie een Brusselse aangelegenheid: met 2.702 (+34,2%) noteren we op jaarbasis het hoogste aantal faillissementen ooit binnen het Brusselse gewest.

Ook in Wallonië zien we met 2.780 uitspraken een stijging ten opzichte van 2016 met +7,2%. Binnen het Vlaamse gewest daalde het aantal faillissementen ten opzichte van 2016: we noteren er 5.287 uitspraken of 1,9% minder dan over het jaar 2016 en het laagste cijfer sinds 2011.

Tabel A.1: Evolutie faillissementen per provincie (2016-2017)

PROVINCIE	2016	2017	Evolutie
Antwerpen	2.036	1.921	-5,65%
West-Vlaanderen	836	809	-3,23%
Limburg	686	670	-2,33%
Vlaams-Brabant	598	607	1,51%
Oost-Vlaanderen	1.233	1.280	3,81%
Luik	930	973	4,62%
Henegouwen	813	853	4,92%
Namen	373	404	8,31%
Luxemburg	147	166	12,93%
Waals-Brabant	331	384	16,01%

Bron: Graydon Belgium

De horecasector neemt opnieuw de grootste populatie voor haar rekening binnen het faillissementenlandschap. Met 2.149 faillissementen in 2017 noteren we ten opzichte van 2016 een stijging met 8,1% en het op een na hoogste jaar ooit (in 2012 noteerden we 2.200 horecabedrijven die over de kop gingen). Op regionaal niveau valt op dat we binnen het Vlaams Gewest een daling noteren van het aantal failliete horecazaken (-1,3%) terwijl de stijging zich scherp stelt binnen het Brussels Hoofdstedelijk Gewest waar we met 493 faillissementsuitspraken (+20%) het hoogste aantal failliete horecazaken ooit noteren. Ook binnen Wallonië noteren we ten opzichte van 2016 een belangrijke stijging van het aantal failliete horecazaken (van 534 naar 629 of +17,8% of het op een na zwaarste jaar ooit).

Naar verhouding is de stijging van het aantal faillissementen echter nog sterker binnen de bouwnijverheid. Hier noteren we op federaal niveau 1.894 faillissementsuitspraken of een stijging ten opzichte van 2016 met 10,6%. Binnen het Vlaams Gewest noteren we een beperkte stijging (+0,1%) maar binnen het Brussels Hoofdstedelijk Gewest noteren we ten opzichte van 2016 een stijging van het aantal failliete bouwondernemingen (466) met maar liefst 37%. In Wallonië zien we een stijging van het aantal failliete bouwondernemingen met 11,3%.

Ook binnen de kleinhandel zien we ten opzichte van 2016 een stijging met 10,3%. Een beperkte stijging

binnen het Vlaams Gewest (+2,2%) en het Waals Gewest (+2,9%), een uitgesproken stijging binnen het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (+37,8%). Binnen de sector van de zakelijke dienstverlening zien we gelijkaardige tendensen: op federaal niveau een stijging met 10,1%, een daling binnen het Vlaams Gewest (-1,8%), een bijzonder uitgesproken stijging binnen het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (+44,7%) en een lichte stijging binnen het Waals Gewest (+3,5%).

De transportsector beleefde in 2017 een moeilijker jaar. Met 470 faillissementsuitspraken noteren we er weliswaar geen recordcijfers vergelijkbaar met de crisisperiode maar ten opzichte van 2016 noteren we een stijging met 20,8%. Binnen het Vlaams Gewest steeg het aantal faillissementen binnen de transportsector met 7,3%; het jobverlies als gevolg van failliete transportbedrijven liep echter terug met 34,4%. Binnen het Brussels Hoofdstedelijk Gewest gingen er, met 164 faillissementsuitspraken, echter nooit eerder zo veel transportzaken over de kop. In vergelijking met 2016 betekende dit een stijging met 49,1%.

Zowel voor de horecasector (veranderend consumentenpatroon en invoering van de witte kassa) als de transportsector (invoering van de kilometerheffing) zijn er mogelijke verklaringen. Andere elementen spelen ook. Enerzijds is er de samensmelting van de handelsrechtbanken, waarbij sinds 2014 door de hervorming van de gerechtelijke arrondissementen er nog 12 in plaats van 27 overbleven en waarbij nieuwe voorzitters zeggenschap kregen over grotere regio's en er hun visie en systematiek op het beheren van bedrijven in moeilijkheden oplegden. Anderzijds zijn er de afgelopen jaren steeds meer bedrijven bijgekomen, waardoor het niet onlogisch is dat er ook meer zaken failliet gaan. Als men de cijfers wat nader analyseert, blijkt de falingsgraad amper te stijgen.

Tabel A.2: Evolutie faillissementen naar hoofdsectoren (2016-2017)

SECTOR	2016	2017	Evolutie
Zakelijke dienstverlening	1.006	1.049	4,27%
Groothandel	814	863	6,02%
Horeca	1.988	2.149	8,10%
Handel in auto's en garages	298	324	8,72%
Kleinhandel	1.237	1.366	10,43%
Bouw	1.713	1.894	10,57%
Transport	389	470	20,82%

Bron: Graydon Belgium

Tabel A.3: Jobverlies door faillissementen – evolutie per provincie (2016-2017)

PROVINCIE	2016	2017	Evolutie
Antwerpen	3.993	3.130	-21,61%
Oost-Vlaanderen	2.557	2.105	-17,68%
Luik	1.991	1.808	-9,19%
West-Vlaanderen	1.625	1.615	-0,62%
Luxemburg	238	239	0.42%
Vlaams-Brabant	1.086	1.120	3,13%
Namen	817	872	6,73%
Limburg	1.219	1.355	11,16%
Brussel HG	4.474	5.059	13,08%
Henegouwen	1.935	2.664	37,67%
Waals-Brabant	773	1.330	72,06%

Bron: Graydon Belgium

Tabel A.4: Bedrijven met het grootste banenverlies (2017)

TOP 10	NAAM VAN HET BEDRIJF	DATUM FAILLISSEMENT	GEMEENTE	JOBVERLIES
1	IDEMPAPERS	01/06/2017	ITTRE	396
2	DUROBOR PRODUCTION	03/07/2017	SOIGNIES	203
3	MLTS	13/06/2017	CHARLEROI	190
4	POETS & STRIJKHUISJE	24/04/2017	SINT-KATELIJNE-WAVER	184
5	TIDB	30/11/2017	HEVERLEE	182
6	CINDERELLA	07/07/2017	MELLE	171
7	DUCATT	23/05/2017	LOMMEL	154
8	BAERT EN ZONEN	25/09/2017	ZELE	147
9	STRUCTO+	02/01/2017	BRUGGE	127
10	ADVIES & MANAGEMENT DIENSTEN	09/02/2017	MALLE	105

Bron: Graydon Belgium

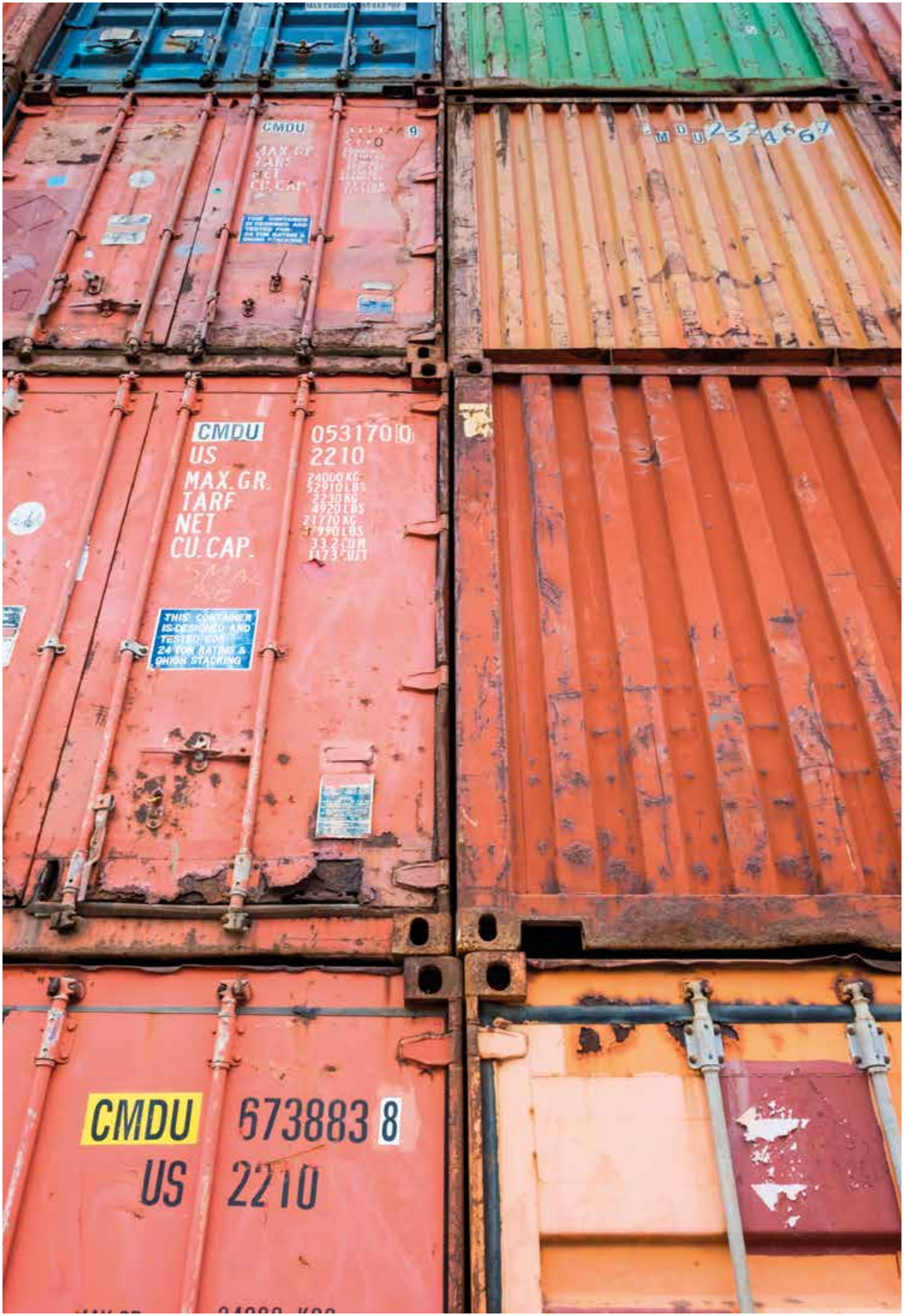

© Shutterstock

Tabel A.5: Evolutie banenverlies door faillissementen (per bedrijfstak, Oost-Vlaanderen, 2007-2017)

Jobverlies Oost-Vlaanderen	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	'17 vs '16	%
Totaal	1.394	2.013	2.218	2.295	2.165	3.001	3.066	1.986	1.973	2.557	2.105	-452	-17,7%
Horeca	209	201	342	243	237	234	383	243	241	377	366	-11	-2,9%
Reparatie van computers en consumentenartikelen	3	92	0	4	0	36	1	0	4	0	14	14	1400,0%
Overige persoonlijke diensten	9	68	21	40	88	145	31	102	29	114	45	-69	-60,5%
Bouw	262	424	584	368	375	591	811	630	625	680	725	45	6,6%
Transport	62	180	228	306	233	144	338	94	130	56	87	31	55,4%
Kleinhandel	97	116	133	188	160	182	397	119	128	200	107	-93	-56,5%
Groothandel	81	234	92	127	170	159	190	148	104	199	52	-147	-73,9%
Handelsbemiddeling	10	22	26	47	5	28	33	13	13	99	22	-77	-77,8%
Garagehouders & aanverwante sectoren	27	27	39	27	27	34	30	24	48	26	41	15	57,7%
Dienstverlening aan bedrijven	123	163	216	335	276	457	253	172	127	340	404	64	18,8%
Verzekeringen en vermogensbeheer	0	2	2	1	0	0	1	4	0	0	2	2	200.0%
Sport & recreatie	6	18	9	15	15	4	18	1	3	2	4	2	100,0%
Immo	11	6	17	13	9	25	9	15	50	165	8	-157	-95,2%
Land- en bosbouw	40	21	10	21	20	33	85	0	53	7	7	0	0.0%
Visserij en aquacultuur	0	0	0	0	2	0	2	0	0	0	0	0	0.0%
Voedingsindustrie	33	105	62	141	86	56	159	124	46	109	41	-68	-62,4%
Textiel- en lederindustrie	68	81	71	44	182	500	95	11	46	52	17	-35	-67,3%
Houtindustrie	0	12	2	0	0	3	24	6	3	0	13	13	1300,0%
Papierindustrie	22	0	32	0	4	2	2	2	0	21	2	-19	-90,5%
Drukkerijen, uitgeverijen en media	69	79	47	13	22	64	47	43	5	9	16	7	77,8%
Chemische & kunststofindustrie	18	30	170	187	114	45	26	27	2	0	0	0	0.0%
Bouwmaterialenindustrie	15	2	4	2	4	11	2	0	32	0	3	3	300,0%
Metaalindustrie	121	23	18	53	22	92	59	36	200	57	32	-25	-43,9%
Elektrotechniek, elektronica & computers	0	0	2	20	0	5	0	3	0	0	0	0	0.0%
Machinebouw	5	8	31	2	0	56	1	73	1	3	2	-1	-33,3%
Bouw van vervoerstuigen en componenten	0	6	3	2	0	3	0	0	0	0	0	0	0.0%
Meubelindustrie	15	0	0	64	16	41	2	10	6	20	44	24	120,0%
Andere industrie	0	5	0	2	1	7	1	0	2	0	0	0	0.0%
Reparatie en onderhoud	15	3	12	9	1	2	4	37	2	3	5	2	66,7%
Energieproductie	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0.0%
Water- en afvalbehandeling, sanering	0	2	16	3	0	0	0	0	2	0	0	0	0.0%
Vrije beroepen (totaal)	16	21	15	10	36	0	3	32	23	5	8	3	60,0%
Medische beroepen	5	10	2	0	4	0	0	2	0	4	3	-1	-25,0%
Juridische beroepen	2	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0.0%
Economische beroepen	6	4	2	1	7	4	0	2	0	0	0	0	0.0%
Bouwtechnische beroepen	3	7	11	17	23	4	3	28	23	1	5	4	400,0%
Overheid & onderwijs	18	0	0	0	0	2	4	2	0	0	0	0	0.0%
Verenigingen (vakverenigingen, religieuze organisaties ...)	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0.0%
Andere	29	11	2	10	2	7	4	28	2	9	-1	-1	-11,1%
Andere activiteiten	0	40	4	10	6	14	36	34	23	0	0	0	0.0%
Onbekende activiteit	10	43	25	8	90	28	26	14	0	4	86	26	650,0%

Bron: Graydon Belgium

Binnen de top 50 van bedrijven met grootste banenverlies vinden we in 2017 vijf Oost-Vlaamse bedrijven: Cinderella (Melle – 171 jobs), Baert en Zonen (Zele – 147 jobs), Elgeka (Aalst – 97 jobs), Contech Industrial Services (Temse – 96 jobs) en Colombus Steel (Dendermonde – 50 jobs)
In vergelijking met 2016 daalde het jobverlies door faling in Oost-Vlaanderen met 452 banen (-17,7%).

Naast falingen zijn er evenwel tal van andere redenen om de onderneming stop te zetten, zoals overlijden van de zaakvoerder, geen opvolger of andere vormen van ongedwongen vereffening.

Uiteindelijk maken de falingen in 2017 slechts 14,2% van het totaal aantal stopzettingen uit in Oost-Vlaanderen.

In Oost-Vlaanderen waren er 9.043 stopzettingen in 2017, een daling van 1,2% tegenover het voorgaande jaar.

Onderstaande tabel A.6 geeft een evolutie van stopzettingen en starters over de periode 2005-2017.

Zoals reeds aangestipt, kan een stopzetting het gevolg zijn van een faillissement of een schrapping bij de BTW-administratie. Andere mogelijkheden zijn een ontbinding, een splitsing, een vereffening, het overlijden van de zaakvoerder of een vrijwillige stopzetting van de activiteiten. Let wel: wanneer een eenmanszaak wordt omgevormd naar een vennootschap, wordt de eenmanszaak als stopgezet beschouwd. Er wordt dan ook een nieuwe onderneming (een vennootschap) opgericht. Deze omvorming wordt niet geregistreerd in de Kruispuntbank Ondernemingen. Het bedrijf wordt dus als stopgezet beschouwd, hoewel het in werkelijkheid blijft voortbestaan onder een andere juridische vorm. De reële slaagkansen van een startende onderneming liggen in werkelijkheid dus iets hoger dan bovenstaande statistieken aangeven.

Uit tabel A.7 blijkt dat 2017 een recordjaar was qua starters, zodat ondanks het hoge aantal stopzettingen er een batig saldo was van 3.515 ondernemingen – de hoogste toename in bijna 10 jaar.

Het belang van starters kan moeilijk worden onderschat. Ze leggen de basis van het creëren van nieuwe opportuniteiten, groei, nieuwe perspectieven op werkgelegenheid, welvaart; Vaak zijn die jonge bedrijven bovendien de motor van verregaande innovatie én hebben ze de daadkracht en flexibiliteit om die op korte termijn te verwerkelijken.

2014 was al een heel goed jaar, waarin het startersrecord van 2011 werd verbroken. Maar vooral in 2016 en in 2017 groeide het aantal starters in Oost-Vlaanderen sterk. 2017, met een daling van de stopzettingen met 1,2% en een stijging van de starters met bijna 4%, wat resulteert in 3.515 nieuwe ondernemingen (eenmanszaken en

Tabel A.6: Evolutie starters en stopzettingen (2005-2017)

Starters	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Oost-Vlaanderen	8.809	10.014	10.502	10.316	9.676	10.474	10.716	10.032	10.214	10.829	11.119	12.082	12.558
evolutie vs vorig jaar		13,68%	4,87%	-1,77%	-6,20%	8,25%	2,31%	-6,38%	1,81%	6,02%	2,68%	8,66%	3,94%
Vlaanderen	39.469	44.379	47.341	46.306	43.984	47.473	48.610	45.316	45.180	48.909	50.170	54.813	56.828
evolutie vs vorig jaar		12,44%	6,67%	-2,19%	-5,01%	7,93%	2,40%	-6,78%	-0,30%	8,25%	2,58%	9,25%	3,68%
België	69.349	78.030	83.555	81.020	78.764	86.072	89.217	84.836	85.585	90.116	90.899	99.243	104.165
evolutie vs vorig jaar		12,52%	7,08%	-3,03%	-2,78%	9,28%	3,65%	-4,91%	0,88%	5,29%	0,87%	9,18%	4,96%

Stopzettingen	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Oost-Vlaanderen	6.351	5.726	6.625	6.796	7.187	7.766	8.114	8.807	9.021	7.777	8.536	9.154	9.043
evolutie vs vorig jaar		-9,84%	15,70%	2,58%	5,75%	8,06%	4,48%	8,54%	2,43%	-13,79%	9,76%	7,24%	-1,21%
Vlaanderen	27.695	25.662	28.423	29.085	31.310	34.021	35.033	38.259	39.364	36.406	37.804	39.731	38.905
evolutie vs vorig jaar		-7,34%	10,76%	2,33%	7,65%	8,66%	2,97%	9,21%	2,89%	-7,51%	3,84%	5,10%	-2,08%
België	48.390	45.442	49.888	52.352	55.567	60.642	62.856	67.850	70.197	62.466	68.858	70.537	70.532
evolutie vs vorig jaar		-6,09%	9,78%	4,94%	6,14%	9,13%	3,65%	7,95%	3,46%	-11,01%	10,23%	2,44%	-0,01%

Bron: Graydon, eigen berekeningen

Tabel A.7: Evolutie starters en stopzettingen in Oost-Vlaanderen (2005-2017)

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Starters	8.809	10.014	10.502	10.316	9.676	10.474	10.716	10.032	10.214	10.829	11.119	12.082	12.558
Stoppers	6.351	5.726	6.625	6.796	7.187	7.766	8.114	8.807	9.021	7.777	8.536	9.154	9.043
Falingen	846	789	851	940	997	1.094	1.071	1.257	1.344	1.070	1.063	1.233	1.280
Saldo	2.458	4.288	3.877	3.520	2.489	2.708	2.602	1.225	1.193	3.052	2.583	2.928	3.515
	13,3%	13,8%	12,8%	13,8%	13,9%	14,1%	13,2%	14,3%	14,9%	13,8%	12,5%	13,5%	14,2%

Bron: Graydon, eigen berekeningen

vennootschappen) geeft meer optimisme en opnieuw meer vertrouwen in de toekomst. De crisissfeer ligt steeds verder achter ons.

Onderstaande tabel geeft een sectorale verdeling van het aantal starters in Oost-Vlaanderen over de periode 2010-2017.

De groeiende trend manifesteert zich trouwens in alle sectoren. Behalve in de groot- en kleinhandel, waar we een netto afname van het aantal ondernemingen zien, alhoewel er toch heel veel starters zijn, net zoals in de bouwsector. Vrije beroepers nemen, net als vorige jaren, het grootst aantal starters voor hun rekening, samen met de gezondheidssector hetgeen door de relatief grote aanwezigheid van hospitalen en ziekenhuizen in Oost-Vlaanderen resulteert tot heel wat starters in de paramedische sector.

Tabel A.8: Starters in Oost-Vlaanderen naar bedrijfstak (2010–2016)

Starters	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Landbouw, bosbouw en visserij	248	218	245	203	236	226	207	214
Winning van delfstoffen	0	0	2	1	2	2	0	0
Industrie	367	437	447	449	437	426	518	528
Productie en distributie van elektriciteit, gas, stoom	21	17	11	5	6	14	12	29
Distributie van water; afval	11	11	25	7	13	11	9	13
Bouwnijverheid	1212	1241	1124	1050	1124	1169	1228	1253
Groot- en detailhandel	1270	1338	1215	1260	1376	1428	1562	1461
Vervoer en opslag	202	212	166	187	168	200	231	312
Verschaffen van accommodatie en maaltijden	567	585	527	565	592	700	676	691
Informatie en communicatie	625	694	622	636	569	668	725	772
Financiële activiteiten en verzekeringen	365	374	305	309	352	371	507	419
Exploitatie van en handel in onroerend goed	228	252	222	228	258	287	355	381
Vrije beroepen	1612	1709	1493	1540	1876	1750	1943	2000
Administratieve en ondersteunende diensten	697	627	576	581	647	680	752	771
Openbaar bestuur en defensie; sociale verzekeringen	7	7	5	1	1	3	7	4
Onderwijs	208	228	290	252	264	345	372	442
Gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening	792	878	946	885	989	1084	1137	1213
Kunst, amusement en recreatie	414	421	443	504	568	621	599	708
Overige diensten	638	638	626	644	704	780	832	921
Huishoudens als werkgever	31	32	33	45	68	54	33	62
Extraterritoriale organisaties en lichamen	0	0	0	0	0	0	1	0
	9515	9919	9323	9352	10250	10819	11706	12194
Niet gekend	959	797	709	862	579	300	376	364
TOTAAL	10474	10716	10032	10214	10829	11119	12082	12558

Bron: Graydon, eigen berekeningen

© Shutterstock

20 jaar sociaal-economische situatie-schets van Oost-Vlaanderen – een terugblik op de evolutie van de economie

Evolutie in de sectoren en beroepen in België

Een analyse van het aantal aangesloten verzekeringsplichtigen bij het RSVZ (Rijksinstituut voor de Sociale Verzekering der Zelfstandigen) laat de tendensen zien die kenmerkend zijn voor de algemene economische situatie over de laatste 20 jaar.

De vrije en intellectuele beroepen kenden een dergelijke expansie dat er sprake is van een verdubbeling van het aantal beoefenaars. Waar deze in 2000 nog ongeveer 20% van het aantal verzekeringsplichtigen uitmaakten, is dat in 2016 reeds 30%.

In de bedrijfstak handel doet zich het omgekeerde voor: een daling van het aandeel van 41% in 2000 naar 31% in 2016. Ondanks alle cijfers met betrekking tot de dalende tewerkstelling in de maaksector blijft het aandeel van deze sector in het totaal van het aantal verzekeringsplichtigen stijgen van ongeveer 20% naar 22% in 2016; in absolute cijfers stijgt deze groep zelfs met 73.000 eenheden of 45%, dit vooral door de bouwnijverheid.

Van het totaal aantal verzekeringsplichtigen (1.058.522) zijn er 68% in hoofdberoep en 23% in bijberoep; 9% is ingeschreven als actief na pensioenleeftijd.

Tabel B.1: Evolutie aangesloten zelfstandigen per bedrijfstak (België, 2000-2016)

Jaren (31/12)	Landbouw	Visserij	Nijverheid	Handel	Vrije beroepen	Diensten	Diverse beroepen	Totaal
2000	82.391	996	161.084	324.136	154.642	69.073	2.601	794.923
2004	88.269	1.524	171.809	343.123	177.892	74.365	2.735	859.717
2008	85.451	737	192.416	345.014	212.906	82.808	4.614	923.946
2012	78.730	620	215.155	337.360	263.749	79.118	13.835	988.567
2016	88.664	553	234.234	329.048	314.374	80.337	11.312	1.058.522

Bron: RSVZ, eigen berekeningen

Figuur B.1 geeft een beeld van de evolutie van het groeipercentage van de verschillende bedrijfstakken ten opzichte van 2000. Hierbij valt nogmaals het toegenomen aandeel en de relatief sterke evolutie van de vrije beroepen op.

Onderstaande tabel B.2 *(zie p. 22-23)* geeft meer gedetailleerd de evolutie weer van de verschillende beroepencategorieën.

Figuur B.1: Evolutie van de groeipercentages naar bedrijfstakken (stijging per jaar tegenover 2000)

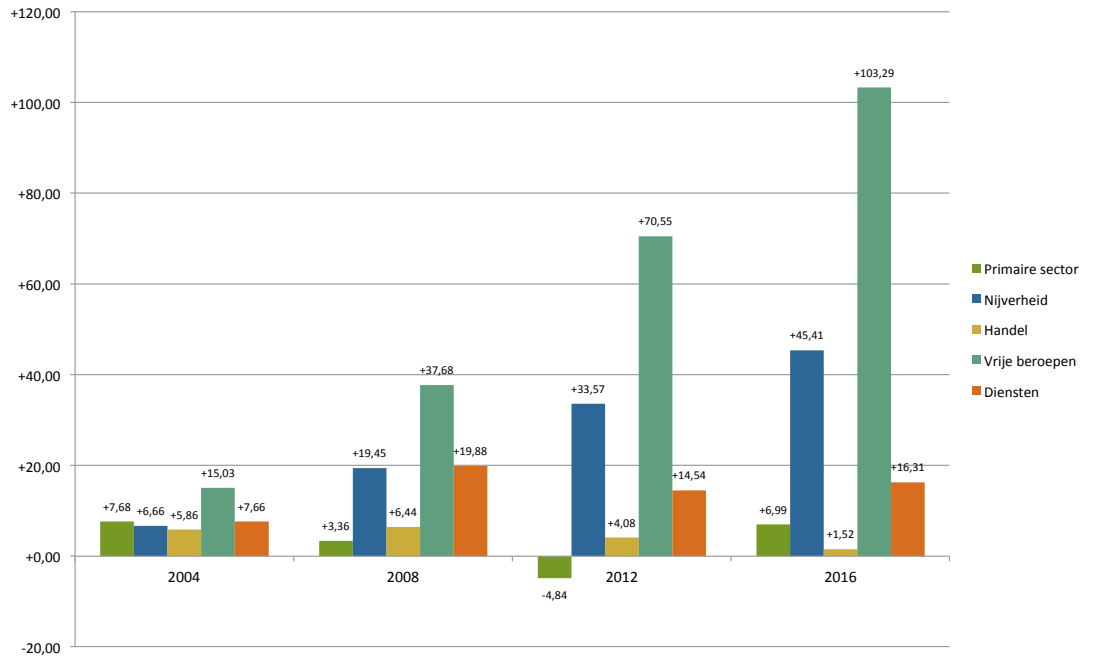

Bron: RSVZ, eigen berekeningen

Tabel B.2: Evolutie aantal zelfstandigen naar subbedrijfstak (België, 2000-2016)

Beroepenqualificaties	Totaal 2000	Totaal 2016	Δ absoluut 2000-2016	Δ relatief 2000-2016
Groentekwekers: fruit- en groenteteelt	2.707	11.637	8.930	329,9%
Tuinbouwers: bloemen, boomkwekerijen	10.202	15.944	5.742	56,3%
Wijnbouwers : druiven	322	147	-175	-54,3%
Landbouwers, pachters, vetweiders, houders van hoevedieren	60.228	46.775	-13.453	-22,3%
Bosexploitatie	1.921	1.846	-75	-3,9%
Diverse aan de landbouw verwante activiteiten: pluimveehouders, vogelkwekers, imkers, herders	6.197	6.097	-100	-1,6%
Bestuurders landbouw	814	6.218	5.404	663,9%
Zeevisserij: vissers, reders, …	91	80	-11	-12,1%
Zoetwatervisserij: vis-, oester- en mosselteelt	90	88	-2	-2,2%
Bestuurders visserij	815	385	-430	-52,8%
Mijnnijverheid: kolen, ijzer, mangaan, zink, lood, pletten van ertsen	203	235	32	15,8%
Steengroefnijverheid: leien, marmer, zand, steen	276	318	42	15,2%
Metaalnijverheid: metaallegeringen, staalfabricatie, hoogovens, carrosserieher-stellers, automobielnijverheid,	8.332	11.725	3.393	40,7%
Keramieknijverheid: steenbakkerijen, pannenbakkerijen, plateelbakkerijen, …	197	188	-9	-4,6%
Glasnijverheid: spiegelgieterijen, vensterglas, flessenblazerijen, …	246	229	-17	-6,9%
Chemische nijverheid: scheikundige producten, springstoffen, kunstmest, olie-, zeep-, verf- en lijmnijverheid	535	448	-87	-16,3%
Voedingsnijverheid: meelproducten, bakkerijen, inmaakbedrijven, drank- en azijnfabrieken	15.544	12.308	-3.236	-20,8%
Textielnijverheid: fabricage van draad of weefsels van: hennep, jute, katoen, vlas, wol, zijde	1.965	1.655	-310	-15,8%
Kledingnijverheid: confectie, hoofddeksels, wandelstokken, paraplu's,…	1.891	1.934	43	2,3%

Beroepenqualificaties	Totaal 2000	Totaal 2016	Δ absoluut 2000-2016	Δ relatief 2000-2016
Bouwnijverheid: steenkapperijen, marmerbewerking, metselwerk, loodgieterij, schilderwerken, voegwerk	48.070	76.657	28.587	59,5%
Hout- en meubelnijverheid: meubelen, stoffeerders, matrassenmakers, behangers, etaleurs, schrijnwerkerij	10.469	14.867	4.398	42,0%
Huid- en ledernijverheid: leerlooierijen, vervaardigen van lederartikelen, schoenmakers, bontwerkers	1.257	888	-369	-29,4%
Tabaksnijverheid	49	32	-17	-34,7%
Papiernijverheid: papier en karton, behangselpapier, balatum	427	160	-267	-62,5%
Boekdruknijverheid: typografie, lithografie, boekbinderijen	2.364	1.604	-760	-32,1%
Kunst- en precisienijverheid: diamantsplijters en -slijpers, electro-technici, horlogemakers, slotenmakers	9.973	16.029	6.056	60,7%
Vervoer: vervoer van personen, post, goederen ; taxi's, ...	9.680	12.435	2.755	28,5%
Binnenschippers	1.373	1.276	-97	-7,1%
Sleepbootexploitanten	72	78	6	8,3%
Security en bewaking		116	116	
Bestuurders nijverheid en ambachten (productie)	48.161	81.052	32.891	68,3%
Groothandel: aankoop, verkoop, verhuring van industriële producten, ...	6.256	13.067	6.811	108,9%
Kleinhandel: aankoop, verkoop, verhuring van industriële producten, ...	89.105	55.163	-33.942	-38,1%
Groot- en kleinhandel: aankoop, verkoop, verhuring van industriële producten, ...	4.058	5.497	1.439	35,5%
Banken: kredietinstellingen, handel in edelmetalen en roerende waarden, wisselkantoren, ...	2.830	1.451	-1.379	-48,7%
Verzekeringen	15.954	8.388	-7.566	-47,4%
Tussenpersonen: handelsreizigers, makelaars, nijverheids- en handelsagenten, veilingsagenten	36.974	36.014	-960	-2,6%
Horeca-sector: hotels, restaurants, frituren, tafelhouders, drankhuizen, verbruiksalons, gemeubelde huizen	33.878	44.055	10.177	30,0%
Vermakelijkheden: schouwburg, bioscoop, spectakelzaal, circus, speelzaal, biljartzaal, café-concert	8.586	7.957	-629	-7,3%
Foorkramers	1.192	1.230	38	3,2%
Marktkramers, leurders	7.075	7.635	560	7,9%
Marketing en verkoop		2.235	2.235	
Security en bewaking		156	156	
Bestuurders handel	118.228	146.200	27.972	23,7%
Artsen, chirurgen	26.392	28.194	1.802	6,8%
Tandartsen	6.990	7.400	410	5,9%
Apothekers	4.574	3.324	-1.250	-27,3%
Dierenartsen	3.266	4.675	1.409	43,1%
Para-medici: psychologen, verplegers, vroedvrouwen, therapeuten, masseerders, ...	31.180	61.284	30.104	96,5%
Privé onderricht: professoren, repetitoren, huisleraars, ...	6.352	17.355	11.003	173,2%
Wetenschap: geologen, scheikundigen, natuurkundigen, ...	1.179	1.389	210	17,8%
Letteren: letterkundigen, journalisten, vertalers, tolken, particuliere bibliothecarissen, publicisten, ...	5.562	11.614	6.052	108,8%
Kunst (vóór 1/7/2003): kunstschilders, decorateurs, stemmers van muziekinstrumenten, componisten,	7.782	3.780	-4.002	-51,4%
Kunst (vanaf 1/7/2003): artistieke prestaties in de audiovisuele, beeldende kunsten, muziek, literatuur,...		14.120	14.120	
Advocaten	12.800	18.512	5.712	44,6%
Notarissen	1.529	1.362	-167	-10,9%
Gerechtsdeurwaarders	717	854	137	19,1%
Landmeters, ingenieurs, accountants, experts (fiscale-vastgoed), ...	10.768	11.995	1.227	11,4%
Architecten	12.163	17.554	5.391	44,3%
Diverse intellectuele beroepen: raadgevers, informatici, servicebureau's	20.750	55.368	34.618	166,8%
Bestuurders vrije en intellectuele beroepen	2.638	55.594	52.956	2007,4%
Schoonheidszorg: kappers, manicuren, pedicures, sauna, ...	25.497	35.073	9.576	37,6%
Diverse beroepen van manuele aard: garagist, radio- en t.v.-herstellers, diverse diensten, ...	41.168	31.929	-9.239	-22,4%
Bestuurders diensten	2.408	13.335	10.927	453,8%
Beroep (nog) niet gekend of niet onder te brengen onder een andere beroepscode	1.502	7.171	5.669	377,4%
Bestuurders diversen	1.099	4.141	3.042	276,8%
TOTAAL	794.923	1.058.522	263.599	33,2%

Bron: RSVZ, eigen berekeningen

Opvallende tendensen:

De 'vervennootschappelijking' doet zich voor binnen alle beroepensectoren maar vooral binnen de bedrijfstakken landbouw en vrije beroepen.
Binnen de sector landbouw is er een verschuiving van het beroep landbouwer naar groentekweker en tuinbouwer.

In de maaksector valt vooral de toename van het aantal aangeslotenen in de bouwsector op: +60% wat ongeveer 28.600 meer zelfstandigen en bijberoepers betekent.

Het aantal verzekeringsplichtigen in de kleinhandel daalt sterk, met 38%, terwijl de horeca nog steeds aantrekkelijk blijkt om in te ondernemen (+30%).
Bij de vrije beroepen noteren we naast de sterke stijging van diegenen die als bestuurder in een vennootschapsvorm (+2007%) opereren, de sterke toename van het aantal paramedici (+96%) en van het aantal consultants (+166%) al dan niet in bijberoep of na pensionering.

20 jaar conjunctuurevolutie

Tot 2007

Het bruto binnenlands product (BBP), de meest gebruikte maatstaf voor de waarde en de evolutie van onze economie, tekende tot en met 2007 jaar na jaar positieve groeicijfers op, variërend tussen ongeveer 0,8% in 2001 en 3,6% in 1999, 2000 en 2004.

Het stilvallen van de economische motor van de Verenigde Staten ten gevolge van de verslechtering van het economisch klimaat, de overwaardering van het eigen vermogen van vele bedrijven uit de IT-wereld en de terroristische aanslagen van 11 september 2001 hadden hun impact op de kleine open economie van België en Vlaanderen. Juist door de kleinschaligheid en de openheid werkte de mondiale conjunctuurvertraging bij ons nog sterker door dan in de buurlanden.

Van 2007 tot nu

De voorbije tien jaar is de wereld van de ene crisis naar de andere geëvolueerd. De crisis veranderde regelmatig van aard.

De kiem van de problemen lag, opnieuw, in de VS. De stijgende rente en de dalende huizenprijzen leidde er toe dat een groeiend aantal huizenbezitters hun maandelijkse hypotheekaflossing niet langer konden afbetalen. Zwaarst getroffen waren de huiseigenaren met een laag inkomen, die een zogenaamde *subprime*-hypotheek hadden afgesloten. Dat waren laagwaardige woonkredieten met variabele rente, die tegen veel te soepele voorwaarden werden verkocht.

Toen de rente in de VS plots begon te stijgen konden heel wat subprime-klanten hun oplopende financiële lasten niet meer betalen, waardoor ze hun huis moesten verkopen om ten onder te gaan. Die gedwongen verkopen deden de vastgoedprijzen in de VS kelderen. De neerwaartse spiraal was niet meer te stoppen. Tegenover de woonkredieten stond niet meer voldoende onderpand, waardoor de hypotheekbanken in de problemen kwamen en heel wat gezinnen aangemaand werden om een deel van het krediet vervroegd terug te betalen.
De subprime-woonkredieten werden als basis voor beleggingen gebruikt, die verkocht werden over de hele wereld. Een betalingsprobleem in de VS had gevolgen voor de hele financiële wereld.

De subprime-crisis in de VS vestigde de aandacht op de enorme pakketten ontransparante producten die de banken buiten hun balans hadden gehouden. Dit veroorzaakte uiteindelijk een enorme vertrouwenscrisis
Bankiers durfden geen geld meer uitlenen, waardoor de hypotheekcrisis uitbreidde tot een kredietcrisis.

De Amerikaanse bank Bear Stearns was de eerste die in acute geldnood kwam en gered moest worden. Er kwam een reddingsplan voor hypotheekbanken Fannie Mae en Freddie Mac.

Tabel B.3: Evolutie BBP België (1998-2017)

1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
2%	3,60%	3,60%	0,80%	1,80%	0,80%	3,60%	2,10%	2,50%	3,40%
2008	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**	**2016**	**2017**
0,70%	-2,30%	2,70%	1,80%	0,10%	-0,10%	1,60%	1,50%	1,20%	1,70%

Bron: NBB

Figuur B.2: Evolutie van de conjunctuurcurve (Oost-Vlaanderen, 2009-2018)

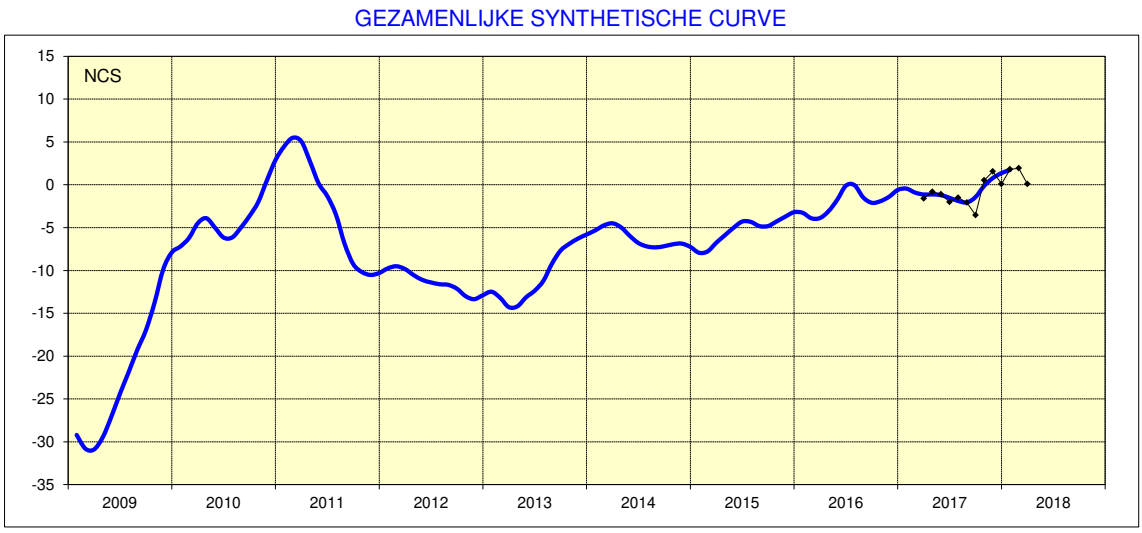

Bron: NBB

Bank Lehman Brothers ging op 14 september 2008 failliet en sleurde in haar val andere banken mee in de VS en in Europa. Tal van financiële instellingen over de hele wereld waren op de een of andere manier blootgesteld aan toxische producten van Lehman. In België kwamen Fortis en Dexia in de problemen; later ook KBC.
Het marktwantrouwen bereikte ongekende hoogtes, waardoor grote institutionele beleggers en banken de kredietlijnen van Fortis en Dexia opzegden. Zowel bij Fortis als bij Dexia moest er een grensoverschrijdende overheidsinterventie opgezet worden. Fortis werd uiteindelijk opgesplitst en doorverkocht aan Nederland en het Franse BNP Paribas. Dexia werd voorlopig gered door een overheidswaarborg op interbancaire kredieten en obligatieuitgiftes.

De beurzen crashten; het vertrouwen van consumenten en ondernemers kreeg een dreun. Samen met de stokkende kredietverlening leidde dat vanaf eind 2008 tot een zware economische recessie. De Duitse economie kromp in 2009 met 5,6 procent, de Britse met 4,3 procent, de Franse met 2,9 procent.
In België ging de economische activiteit er met 2,3 procent op achteruit. Ontslagen leidden tot stijgende werkloosheid. De 'Grote Recessie' – zo wordt de economische crisis die in 2008 begon nu genoemd – was de zwaarste crisis in de wereld-economie sinds de Grote Depressie van de jaren 30 van de vorige eeuw.
De belastingontvangsten liepen terug in vele landen. Regeringen werden bovendien geconfronteerd met stijgende overheidsuitgaven, onder meer door werkloosheidsvergoedingen en de kostprijs van maatregelen om de crisis te bestrijden.

Daarbovenop kwamen vele miljarden belastinggeld die nodig waren om de wankele banken te stutten. De begrotingen ontspoorden en in heel wat landen schoot de overheidsschuld omhoog, in België bijvoorbeeld van 87 procent naar 104 procent. De financiële markten richtten hun vizier op de Zuid-Europese eurolanden waar de economie het niet zo goed deed en die hun overheidsfinanciën niet op orde hadden: Portugal, Italië, Spanje en Griekenland.

De euro kwam onder zware druk te staan. Er rezen twijfels of de Europese monetaire unie wel zou kunnen standhouden. De stijgende rentes op Griekse, Italiaanse, Spaanse en Portugese overheidsobligaties, en de waardedaling die daar het gevolg van was, bracht een aantal Europese banken in de problemen die veel Zuid-Europees overheidspapier in portefeuille hadden. Dexia was het belangrijkste slachtoffer: in oktober 2011 was de Belgisch-Franse financiële groep de facto failliet.
De gecombineerde krediet-, banken- en eurocrisis zinderde nog lang na in de westerse economieën.

Zoals eerder opgemerkt in de analyse van de conjunctuurevolutie over 2017 trok de groei in België van het BBP naar volume in België aan van een gemiddelde van 1,4% in de drie voorgaande jaren tot 1,7% in 2017.

Evolutie van de bruto toegevoegde waarde, de werkgelegenheid en de arbeidsproductiviteit in Oost-Vlaanderen over de periode 1998-2016

Bruto toegevoegde waarde

De bruto toegevoegde waarde is een courante indicator om het economisch belang van een regio of een bedrijfstak aan te duiden.
De bruto toegevoegde waarde is het bedrag dat de drie productiefactoren natuur, arbeid en kapitaal aan de waarde van de verbruikte goederen en diensten toevoegen.

Het is gelijk aan het verschil tussen de waarde van de geproduceerde goederen en diensten en de waarde van de in het productieproces verbruikte goederen en diensten.

Het gaat om *bruto* toegevoegde waarde, wat betekent dat het verbruik van vaste activa (i.e. afschrijvingen) inbegrepen is. De waardering gebeurt tegen basisprijzen: niet-productgebonden belastingen (belastingen op gebruik van de grond, gebouwen, milieubelasting,...) zijn niet inbegrepen. Wel zijn productgebonden subsidies (importsubsidies, andere subsidies) inbegrepen. De gegevens worden in lopende prijzen opgemaakt; dit is niet gecorrigeerd voor inflatie.

Per eind 2016 bedroeg de bruto toegevoegde waarde in Oost-Vlaanderen ongeveer 46,4 miljard euro. Dit is bijna een verdubbeling (+ 94,1%) tegenover 1998. In het Vlaams Gewest bedroeg de groei 89%.

Tewerkstelling

Het aantal werkzame personen, uitgedrukt in voltijdse equivalenten, is de som van het aantal werknemers en het aantal zelfstandigen naar werkplaats.
Het aantal werknemers of de personen die werken in dienstverband zijn: de bezoldigde arbeiders, bedienden en ambtenaren. Het gaat om het aantal personen, niet om het aantal jobs.
Een zelfstandige is ieder natuurlijk persoon die in België een beroepsbezigheid uitoefent, zonder hiervoor door een arbeidsovereenkomst of een statuut verbonden te zijn.

Het aantal werkzame personen neemt in de provincie Oost-Vlaanderen gestaag toe: in de periode 1998-2016 is het aantal werknemers en zelfstandigen gestegen met 22% tegenover +19,6% in het Vlaams Gewest.

Arbeidsproductiviteit

De arbeidsproductiviteit meet de economische performantie van een land of regio.
De arbeidsproductiviteit kan gemeten worden als de verhouding tussen de bruto toegevoegde waarde en het aantal werkzame personen.
De groei van de bruto toegevoegde waarde kan opgesplitst worden in de groei van de arbeidsproductiviteit, de groei van de werkgelegenheid en een interactiefactor. De groei van de arbeidsproductiviteit geeft aan wat de groei is van de bruto toegevoegde waarde per werknemer. Zo wordt de toename van de bruto toegevoegde waarde voorgesteld als de som van de toename van de werkgelegenheid en de toename van de efficiëntie. Deze laatste stijgt als er meer toegevoegde waarde wordt gerealiseerd met hetzelfde aantal werknemers of als dezelfde productie met minder werknemers wordt gerealiseerd.
Het interactie-effect tussen de arbeidsproductiviteitverandering en de verandering in de werkgelegenheid is het gevolg van het samenspel tussen de veranderingen in de productiviteit, in de werkgelegenheid, in de productiewaarde en in de investeringen in materiële vaste activa, die niet verklaard worden in de andere factoren. Samengevat:de groei van de bruto toegevoegde waarde = groei arbeidsproductiviteit + groei van de tewerkstelling + interactiefactor.

Gedurende de periode 1998-2016 is de arbeidsproductiviteit in Oost-Vlaanderen toegenomen met een groei van 59%, iets meer dan in het Vlaams Gewest.

Onderstaande spindiagram geeft voor de drie factoren de groei over 1998-2016 voor 10 sectoren die belangrijk zijn qua tewerkstelling in Oost-Vlaanderen

Voor de totale Oost-Vlaamse economie steeg de bruto toegevoegde waarde met 94% tegenover 90% voor het Vlaams gewest. Deze kan in Oost-Vlaanderen opgesplitst worden in een stijging van de arbeidsproductiviteit met 59% en een toename van de tewerkstelling met 22%.

De toename van de tewerkstelling is vooral toe te schrijven aan de groei in de tertiaire en quartaire sector, met vooral de sector van de zakelijke diensten (+ 107,5%) en de gezondheidssector (+54,8%).In de zakelijke dienstverlening waren vooral de juridische diensten, de boekhoudkantoren, de adviesbureaus en de interimsector de grootste groeiers. In de industrie en de landbouw gaat de

Figuur B.3: Evolutie bruto toegevoegde waarde, werkgelegenheid en arbeidsproductiviteit in tien Oost-Vlaamse sectoren (1998-2016)

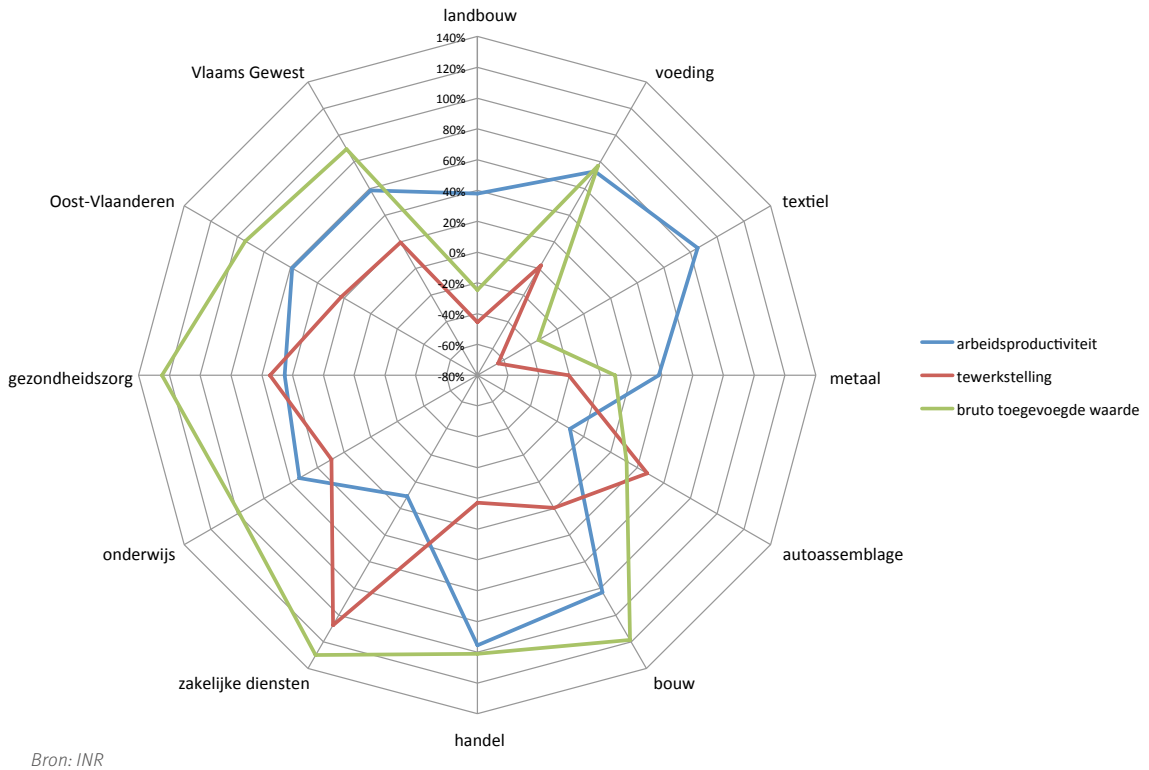

Bron: INR

tewerkstelling achteruit, op de autoassemblage na (+47,6%). Ook de bouwsector (+19,6%) kende een positieve tewerkstellingsgroei.

Daarnaast ligt de groei van de arbeidsproductiviteit hoog in sommige industriële sectoren zoals de voeding (+72,9%) en de textielsector (+85%). Ook de bouwsector, met een groei van de arbeidsproductiviteit van 83% en vooral de groot- en kleinhandel (+95%) zorgen voor de totale Oost-Vlaamse groei van 59%. De autoassemblagesector tekent een negatieve groeiwaarde op (-10,5%) doordat de bruto toegevoegde waarde per werkzame persoon over de periode daalt van 78.700 EUR naar 70.400 EUR. Voor Oost-Vlaanderen globaal steeg deze van 48.900 EUR in 1998 naar 77.800 EUR. Dit is in de autoassemblage te wijten aan de relatief sterkere stijging van het aantal werkzame personen vergeleken met de relatief beperkte stijging van de bruto toegevoegde waarde. De redenen daarvoor zijn waarschijnlijk op bedrijfsniveau te vinden maar wijzen waarschijnlijk op een tijdelijke mindere efficiëntie.

In de primaire sector, voor Oost-Vlaanderen in hoofdzaak de landbouwsector, ligt de bruto toegevoegde waarde per werkzame persoon in 2016 op 42.800 EUR.

In absolute waarde worden relatief kleine bruto toegevoegde waarden per werkzame persoon gerealiseerd in de sectoren van de niet-marktdiensten. In 2016 genereerden onderwijs (66.900 EUR) en gezondheidszorg (47.300 EUR) een beduidend lagere waarden dan de 77.800 EUR bruto toegevoegde waarde per werknemer voor de totale Oost-Vlaamse populatie. De verklaring hiervoor ligt hoofdzakelijk in de onderwaardering van de waarde toegevoegd vanuit de quartaire dienstverlening. Deze diensten worden meestal niet tegen een reële marktwaarde gewaardeerd en sommige kostprijsfactoren worden bovendien te laag ingeschat, hetgeen natuurlijk mogelijk is door een injectie van overheidsmiddelen.

De havens in historisch perspectief

Gent (nu onderdeel van North Sea Port)

De maritieme trafiek bedroeg in 1997 23 miljoen ton; vorig jaar was dat 33 miljoen ton, een toename met 43%. De opening van het Kluizendok in 2010, met nu in totaal 400 ha bedrijventerreinen, heeft een *boost* gegeven aan de trafiekgroei. De bouw van de Nieuwe Sluis Terneuzen zal de havens van Terneuzen en Gent bereikbaar maken voor Neopanamax schepen.[1] De werken zijn in volle gang; indien alles zoals voorzien verloopt, vaart in 2022 het eerste schip door de sluis. Dit zal een verdere economische impuls geven voor de Zeeuws-Vlaamse en Gentse kanaalzone, de North Sea Port.

De directe toegevoegde waarde van de Gentse havenzone nam toe van 2.819 miljoen EUR in 2000 tot 3.796 miljoen EUR in 2015 (cijfers van voor 2000 zijn niet beschikbaar in vergelijkbare vorm). Dit komt neer op een toename met 35%.

De directe tewerkstelling in de Gentse kanaalzone bleef in dezelfde periode ongeveer status quo, 28.124 tegenover 27.810. Dit heeft ongetwijfeld te maken met de kapitaalintensivering van de industrie in de Gentse haven, waardoor een hogere toegevoegde waarde wordt geproduceerd.

Waaslandhaven

De Waaslandhaven zag de maritieme trafiek explosief toenemen, van 9,1 miljoen ton in 1997 tot 69 miljoen ton in 2016. Dat is meer dan een verzevenvoudiging. De Antwerpse haven, die het maritiem beheer heeft over de Waaslandhaven, kende in dezelfde periode een trafiekstijging met 'slechts' 86%. Dat betekent dat de Waaslandhaven instaat voor een buitenproportioneel deel van de groei van de Antwerpse trafiek. De ingebruikname van het Deurganckdok vanaf 2005 is hier zeker niet vreemd aan. In 2016 werd de Kieldrechtsluis in gebruik genomen. Daardoor worden de dokken op de Linkerscheldeoever die niet rechtstreeks aan de Schelde liggen, zoals het Doeldok, het Vrasenedok en het Verrebroekdok, makkelijk bereikbaar voor grote zeeschepen, inclusief megacontainerschepen tot 14.000 TEU (ter info: het grootste containerschip ter wereld heeft een capaciteit van 21.000 TEU).[2] Momenteel worden de toekomstscenario's voor de eventuele uitbreiding van de containercapaciteit van de Antwerpse haven onderzocht. Een aantal van deze scenario's ziet deze uitbreiding op de Linkerscheldeoever, in de Waaslandhaven.

Cijfers over de toegevoegde waarde van de Waaslandhaven zijn helaas niet beschikbaar, omdat de haven op dit vlak statistisch deel uitmaakt van Antwerpen. Maar we weten wel dat de tewerkstelling steeg van 8.268 in 1997 tot 17.689 in 2016 (meer dan een verdubbeling).

Tot slot

Hierna vind je een overzicht van markante bevindingen uit de edities 1999 en 2018 van de Sociaal-economische situatieschets van Oost-Vlaanderen plus enkele weetjes over de evolutie van de economie. In geen geval kan deze opsomming als volledig beschouwd worden – het gaat hier echt om *capita selecta*.

1 Dit zijn schepen die tot 366m lang zijn, 49m breed en met een maximale diepgang van 15m.

2 TEU = twenty foot equivalent unit – standaardmaat voor containers. 14.000 TEU betekent dat een schip 14.000 containers kan transporteren.

Oost-Vlaanderen, toen en nu

bevolking

1998: 1.357.576
2017: 1.499.183
2018: › 1.500.000

toegevoegde waarde

1996: € 17.075/ Oost-Vlaming
2014: € 29.275/ Oost-Vlaming

studenten

1999: 21.000 (54% ♀) **UGent**
2017: 35.000 (56% ♀)
1997: voor het eerst ♀ › ♂

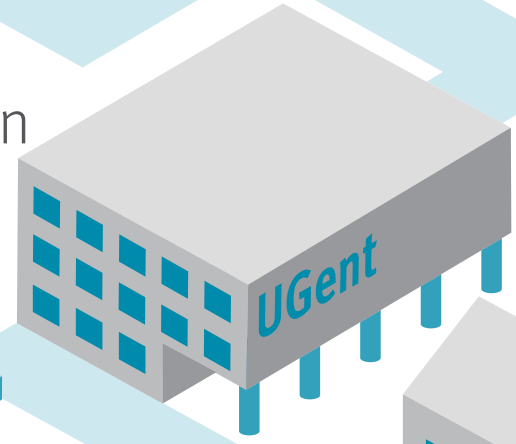

verkoopprijs

2000: woning:€ 85.000
bouwgrond: € 55/ m²
2016: woning: € 228.000 (+ 268%)
bouwgrond: €178/ m² (+ 324%)

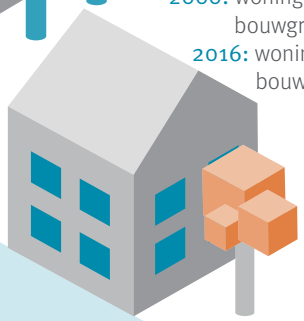

grootste industriële werkgevers

1999 - 2018: Volvo Car Gent en ArcelorMittal Gent met elk ± 5.000 werknemers

werkzoekenden

2000: 41.866 personen
2017: 49.216 personen
6,88% versus 6,71%

gemiddeld inkomen

1996: € 10.045
2015: € 19.160

personenwagens (België)

1997: 4,4 miljoen (23 op elektriciteit)
€ 0,94/ liter benzine
2017: 5,8 miljoen (6.552 op elektriciteit)
€ 1,48/ liter benzine (+ 57%)

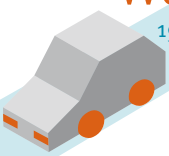

bedrijventerreinen

1999: 6.186 ha oppervlakte
2017: 9.540 ha oppervlakte

hernieuwbare elektriciteit

België: › 7.000 MW (1/3 van de totale capaciteit)
Oost-Vlaanderen: 1.150 MW

© Shutterstock

De Brexit: wat kunnen de gevolgen zijn voor Oost-Vlaanderen?

Inleiding

Op 29 maart 2019, twee jaar nadat het land artikel 50 van het Verdrag van Maastricht activeerde, verlaat het Verenigd Koninkrijk (VK) formeel de Europese Unie (EU). De 'Brexit' wordt dan een feit en lijkt onvermijdelijk: zowel de Britse regering als de grootste oppositiepartij "(…) say [that] Brexit will happen".[1] Om de scheiding ordelijk voor te bereiden, is een overgangsfase voorzien. Die loopt tot 1 januari 2021. Tot dan maakt het VK deel uit van de douanie-unie en de interne markt. De Britten hebben wel geen inspraak meer in de Europese besluitvorming. Tijdens de overgangsperiode wordt onderhandeld over hoe de toekomstige relaties met de EU er zullen uitzien. Daarnaast moet het VK ook de (handels)relaties met de rest van de wereld herbekijken.

Het VK heeft ondertussen duidelijk gemaakt dat het kiest voor een 'harde' Brexit: het land verlaat de douane-unie en de interne markt (ook voor personenverkeer). De EU stuurt aan op een vrijhandelsakkoord zoals het heeft met Canada, waarin alle goederen worden behandeld en een beperkt aantal diensten (financiële diensten bijvoorbeeld niet).[2]

Hoe de toekomstige relaties tussen het VK en de EU er ook zullen uitzien, het is zeker dat dit gevolgen zal hebben voor de Britse economie en van de overblijvende Europese lidstaten.

Voor het VK schat het Department for Exiting the European Union, het Britse regeringsorgaan voor de Brexit, het cumulatief negatief effect van de Brexit op het BBP over 15 jaar op 1,6 tot 7,7 procentpunten – afhankelijk van de keuze van het soort handelsakkoord dat het VK sluit met de EU.[3] Voor het Vlaams Gewest is berekend dat in een 'worst case secnario' – het terugvallen op de 'most favoured nation' tarieven van de Wereldhandelsorganisatie – het BBP een totale daling kan kennen van 2,6%.[4]

Naast de puur economische gevolgen, waarop hierna dieper wordt ingegaan, vallen ook op andere vlakken gevolgen te noteren – elk toch nog met zijn eigen economische finaliteiten. Enkele voorbeelden – niet te beschouwen als een exhaustieve opsomming.

- De invloed op de *financiering van de Europese Unie*.[5]
  Momenteel wordt door de Europese Commissie uitgegaan van een lineaire besparing over de beleids-domeinen heen. Door de daling van de fondsen voor het cohesiebeleid en voor het gemeenschappelijk landbouwbeleid kunnen armere regio's, die netto voordeel halen uit deze fondsen, negatieve gevolgen ondervinden. De mogelijke daling van het bruto binnenlands product per inwoner als gevolg van de Brexit (zie verder) kan er wel voor zorgen dat bijkomend regio's in aanmerking komen voor financiering uit bepaalde fondsen. Tot slot is het ook mogelijk dat de fondsen nog meer gericht worden op de armere

1 Alex HUNT en Brian WHEELER, *Brexit: All you need to know about the UK leaving the EU*, 26 maart 2018, via www.bbc.com/news/uk-politics-32810887

2 Informatie d.d. 1/4/2018

3 Bron: *How bad could it get?*, op www.economist.com.

4 Vlaamse Regering, Department Buitenlandse Zaken, *Vlaamse belangen en prioriteiten inzake de onderhandelingen betreffende de uittreding van het Verenigd Koninkrijk uit de Europese Unie en de toekomstige relaties tussen beiden*, 9/10/2017, blz. 20.

5 European Committee of the Regions, *Assessing the exposure of EU27 regions and cities to the UK's withdrawal from the European Union*, Brussel, 14 maart 2018, blz. 30

regio's, waardoor de 'rijkere' regio's minder kunnen genieten van EU-steun.

- De invloed op het *toerisme*.
  Komt er een visumplicht voor EU-inwoners en vice versa en zo ja, hoe zou dit de bezoekersstromen beïnvloeden? Denken we bijvoorbeeld aan het oorlogstoerisme in West-Vlaanderen. Hiermee nauw gerelateerd: zal het Britse pond nog verder in waarde dalen? Een verdere waardevermindering kan het toerisme richting VK bevorderen, en omgekeerd het Brits toerisme richting EU-27 negatief beïnvloeden.
- De invloed op de *migrantenstromen*.
  Wanneer het VK na het verlaten van de douane-unie en de interne markt de grenscontroles (nog) strenger maakt, zullen (trans)migranten misschien wel een andere finale bestemming kiezen. Ook migranten die nu illegaal of semi-legaal in het VK verblijven, verlaten in de toekomst misschien het land.
- De invloed op de *arbeidsmarkt*.
  Momenteel is 8% van de Britse werkenden afkomstig uit de EU (exclusief de VK). Niet-EU landen staan in voor 10% van de Britse werkgelegenheid.[6] Zelfs al behouden deze werkenden na de Brexit hun huidige rechten, dan nog lijkt naar de toekomst een krapte op de Britse arbeidsmarkt onvermijdelijk. Sectorale en functionele verschillen zijn groot.
  Lagergeschoold werk wordt voor een bovengemiddeld deel ingevuld door personen geboren in de EU. In de voedingsindustrie, als huishoudelijk personeel en in de hotels werken 15 tot 25% personeelsleden uit de EU.[7] In de zorg- en welzijnsinstellingen is een vijfde van de actieven afkomstig van buiten het VK – 72% van hen komen van buiten de EU.[8]

Globale economische kwetsbaarheid van de EU regio's en lidstaten

Alvorens dieper in te gaan op de mogelijke gevolgen voor export, tewerkstelling en toegevoegde waarde, worden hier kort de resultaten weergegeven van een zeer recent gepubliceerde studie over de 'economic exposure' aan de gevolgen van de Brexit van de EU-regio's en -lidstaten.[9] Op basis van een analyse van de aard en de schaal van de handelsstromen worden 'risicoindexen' berekend voor het bruto binnenlands product (BBP) en het inkomen uit arbeid (IuA) - geproduceerd versus verdiend inkomen. De auteurs maken twee randbemerkingen over de interpretatie van de resultaten. Ten eerste maken de resultaten abstractie van potentiële voor- of nadelen die buiten de handelsstromen vallen, zoals bijvoorbeeld de verhuizing van Britse vestigingen van multinationals of de regionale herverdeling van subsidies. Ten tweede geven de risicoindexen weer welk aandeel van het BBP of het IuA blootstaat aan de gevolgen van de Brexit. De mate waarin deze risico's zich effectief zullen voordoen, hang af van de uiteindelijke handelsakkoorden tussen het VK en de andere EU-lidstaten. Tabellen C.1 en C.2 geven de data van 2010 weer voor de Vlaamse provincies (BBP en IuA) en voor België (enkel BBP).

Tabel C.1: Regionaal aandeel bruto binnenlands product blootgesteld aan de Brexit
(Vlaamse provincies en België) (% BBP)

PROVINCIE	sector I	sector II	sector III	sector IV	globaal
Antwerpen	6,16	8,92	2,18	2,27	3,54
Limburg	6,81	9,12	1,68	2,60	4,02
Oost-Vlaanderen	4,51	8,56	1,53	2,47	3,32
Vlaams-Brabant	5,70	9,08	2,15	3,12	3,96
West-Vlaanderen	7,02	8,78	1,57	2,39	3,84
België	-	-	-	-	3,50

sector I = landbouw, mijnbouw, energie
sector II = industrie excl. mijnbouw, energie en bouw
sector III = bouw
sector IV = diensten
Bron: Wen CHEN et. al., op. cit., blz. 38 en 43

Oost-Vlaanderen blijkt van alle Vlaamse provincies het minst kwetsbaar op het vlak van het BBP. Enkel voor de dienstensector heeft onze provincie niet de laagste score. Ter vergelijking: de globale indices van Duitsland, Frankrijk en Nederland bedragen 5,48%, 2,19% en 4,39%. De index voor het VK bedraagt 12,20%, de hoogste risicoindex van de huidige 28 lidstaten van de EU; Ierland volgt als tweede met 10,12%. Het was onvermijdelijk dat de blootstelling aan de economische gevolgen van de Brexit het grootst ging zijn voor het VK zelf. Ook de hoge index van Ierland verbaast niet, gelet op de bijzondere relaties tussen het VK en dat land (onder meer via Noord-Ierland). Op zijn minst is het wel merkwaardig te constateren dat de hoogste risicoindices voor het VK opgetekend worden in de 'non-core regions' (Midlands, Noord-Engeland), precies de regio's die pro-Brexit stemden. Daarnaast is het opvallend maar niet onverwacht dat de industriële sectoren over de regio's heen de hoogste indices laten noteren. De toeleveringsketens spelen

6 Bron: Office for National Statistics

7 Marley MORRIS, *Striking the right deal. UK-EU migration and the Brexit negotiations*, IPPR, 2017, blz. 23-30

8 www.neweurope.eu/article/brexit-social-care-bad-news-round/

9 Wen CHEN et al., 'The continental divide? Economic exposure to Brexit in regions and countries on both sides of the Channel', *Papers in Regional Science*, 2018 ; Vol. 97, blz. 25-54

hierin natuurlijk een cruciale rol (waardeketens – zie verder onder Gevolgen voor de werkgelegenheid en de toegevoegde waarde).

Tabel C.2: Regionaal aandeel inkomen uit arbeid blootgesteld aan de Brexit

PROVINCIE	sector I	sector II	sector III	sector IV	globaal
Antwerpen	5,94	8,78	2,18	1,97	3,40
Limburg	6,57	9,04	1,68	2,22	4,00
Oost-Vlaanderen	4,25	8,47	1,53	2,02	3,00
Vlaams-Brabant	5,64	8,98	2,15	2,79	3,70
West-Vlaanderen	6,27	8,71	1,57	1,98	3,80

sector I = landbouw, mijnbouw, energie
sector II = industrie excl. mijnbouw, energie en bouw
sector III = bouw
sector IV = diensten
Bron: Wen CHEN et. al., op. cit., blz. 49

Ook op het vlak van inkomen uit arbeid blijkt Oost-Vlaanderen globaal gesproken het minst kwetsbaar; voor de dienstensector halen we de derde score. De risico-indices liggen over heel de lijn wat lager dan bij het BBP. Dat zou er kunnen op wijzen dat de kapitaalintensieve bedrijfstakken gevoeliger zijn voor de Brexit dan de arbeidsintensieve.

Gevolgen voor de export[10]
Een van de belangrijkste gevolgen van de 'harde' Brexit is het feit dat het VK uit de Europese douane-unie stapt. Een douane-unie komt er op neer dat de lidstaten onderling geen invoerrechten heffen en een gemeenschappelijk invoertarief hanteren tegenover derde landen (landen die geen lid zijn van de douane-unie).

Het verlaten van de douane-unie kan leiden tot invoertarieven vanwege het VK tegenover de resterende EU-landen, en vice versa. Wanneer het VK gunstiger invoertarieven afkondigt tegenover derde landen dan tegenover de EU, kan dit gevolgen hebben voor de export van de EU naar het VK. Bedrijfstakken die afhankelijk zijn van import uit het VK kunnen hun kostprijs zien toenemen door invoerheffingen en andere kosten.[11]

In dit hoofdstuk analyseren we de export van het Vlaams Gewest en Oost-Vlaanderen naar het VK. Op provinciaal gebied zijn de exportdata beperkt qua detail (geen gegevens over de bestemming) en verouderd (meest recente data: 2013). Interpolatie op basis van de Vlaamse gegevens is dan ook noodzakelijk. Enkel de uitvoer van goederen zal onderzocht worden. Over de export van diensten zijn minder gedetailleerde data beschikbaar. Gemiddeld bedraagt het aandeel van de diensten in de totale uitvoer van Oost-Vlaanderen 15% (2009-2013). De sectoren handel, vervoer en horeca hebben hierin een aandeel van gemiddeld 42%.

Wanneer in eerste instantie de Vlaamse exportdata naar bestemming en naar sector worden onderzocht, blijkt dat in 2017 7,5% van de Vlaamse export het VK als bestemming heeft. Samengeteld staan vijf sectoren in voor ruim een derde van deze export (tabel C.3). Het VK is trouwens de vierde exportmarkt van het Vlaams Gewest.[12]

Tabel C.3: De vijf grootste Vlaamse sectoren qua exportaandeel naar het VK (2017) (*)

Sector	Export naar VK (x 1.000 EUR)	Exportaandeel naar VK (% totale export van de sector)
Textiel	781.915	14,3%
Vervoersmiddelen	3.237.861	11,5%
Voeding	1.375.641	10,0%
Lederwaren	64.509	9,1%
Schoenen, hoofddeksels…	35.021	9,1%
Totaal (alle sectoren)	16.228.887	7,5%

(*) Met 'Diverse goederen' wordt in deze tabel geen rekening gehouden.
Bron: NBB, eigen berekeningen

Wanneer we de gegevens van tabel C.1 vergelijken met de toegevoegde waarde van die sectoren in Oost-Vlaanderen, dan blijkt dat deze samen 6% daarvan vertegenwoordigen, zowat 2,8 miljard EUR (2016 - zie tabel 14 in deel 2). De drie sectoren (textiel, lederwaren, schoenen; vervoersmiddelen en voeding) tellen samen zowat 35.000 werkenden.

10 Zie ook: FOD Economie, KMO, Middenstand, en Energie, Trefpunt Economie nr. 14, 'L'impact économique du Brexit', december 2017

11 De jaarlijkse directe kosten van een harde Brexit na mitigatiemaatregelen worden geraamd op 27 miljard GBP voor Britse firma's en 31 miljard GBP voor bedrijven uit de EU-27 (invoertarieven en 'non-tariff barriers' zoals administratieve verplichtingen, tijdsverlies aan de grens, dubbele certificering). Bron: Oliver WYMAN, *The 'red tape' cost of Brexit*, Clifford Chance, 2018, 10 blz.

12 Vlaamse Regering, Department Buitenlandse Zaken, op. cit., blz. 19.

Het valt op de sectoren belangrijker zijn in Oost-Vlaanderen dan voor het Vlaams Gewest als geheel. De concentratiecoëfficiënten[13] qua tewerkstelling bedragen met name:

- textiel, lederwaren, schoenen: 1,83;
- vervoersmiddelen: 1,70;
- voeding: 1,22.

Daaruit kan afgeleid worden dat de Oost-Vlaamse economie meer dan gemiddeld kan getroffen worden door invoerheffingen van het VK op de producten van deze sectoren. Dit lijkt in tegenstelling tot eerdere conclusies op basis van de studie van Chen et al., maar een verfijning naar sectoren kan deze ogenschijnlijke contradictie verklaren.[14] Door alle industriële bedrijfstakken samen te beschouwen, gaan finesses verloren. De interne heterogeniteit van 'de industrie' is veel groter dan een enkele risicoindex kan laten vermoeden. Sommige bedrijfstakken kunnen voordelen ondervinden van de Brexit, bijvoorbeeld door het lagere wisselkoers van het Britse pond.

Ter informatie geeft tabel C.4 de belangrijkste exportsectoren (enkel goederen) van Oost-Vlaanderen weer. De totale Oost-Vlaamse goederenuitvoer bedraagt gemiddeld 18% van het Vlaamse en 13% van het Belgische totaal (2009-2013). Ter vergelijking: in 2013 had Oost-Vlaanderen een aandeel van 20% in de totale Vlaamse bruto toegevoegde waarde.

Zelfs al zijn deze cijfers verouderd, dan nog blijkt hieruit de opmerkelijke positie van Oost-Vlaanderen voor de uitvoer van textiel, transportmiddelen en in mindere mate voeding. De laatste twee sectoren waren bijvoorbeeld in 2015 goed voor ruim een vijfde van de niet-maritieme investeringen in het Gentse havengebied (respectievelijk 53 en 23 miljoen EUR – zie tabel 19 in deel 2). Specifiek zien we bijvoorbeeld de omvangrijke bedragen die Volvo Car Gent heeft besteed en nog voorziet voor de uitbouw van de CMA-productielijnen (model XC40). Tussen 2016 en 2020 zijn investeringen van meer dan 400 miljoen EUR gebudgetteerd. Recent kwam er het goede nieuws dat op dezelfde lijnen de 'Chinese' Lynk & Co wagens zullen geassembleerd worden. Voor het VK zet Volvo Car UK een verkoopsdoelstelling van 60.000 auto's voorop tegen 2020 (globaal, inclusief de in Zweden gefabriceerde auto's).[15]

Gevolgen voor de werkgelegenheid en de toegevoegde waarde

Recent heeft het Center for Economic Studies (KU Leuven) een rapport gepubliceerd over de gevolgen van de Brexit voor de toegevoegde waarde en de tewerkstelling in België.[16]

Deze studie past een algemeen onderzoekskader toe op de mogelijke gevolgen van het vertrek van het VK uit de EU.

Het onderzoekskader omvat volgende elementen:

1. directe uitvoer tussen bilaterale handelspartners;
2. binnenlandse en globale waardeketens tussen goederen- en dienstensectoren;
3. bilaterale handelstarieven die zowel de directe als de indirecte productie beïnvloeden (respectievelijk rechtstreeks of via derde landen).

Het concept 'waardeketens' staat centraal in het onderzoek. Dit concept ziet het voortbrengen van een eindproduct als "het uitvoeren van een verzameling activiteiten, variërend van het ontwerpen van het product tot het produceren van materialen, onderdelen en componenten, tot het leveren van zakelijke diensten en tot het vervaardigen van het eindproduct".[17] Met dank aan de digitale revolutie en de lage transportkosten hoeven al deze activiteiten niet noodzakelijk in de onmiddellijke nabijheid van elkaar plaats te vinden. Dat betekent dat de comparatieve voordelen van een land of een regio niet meer zozeer bepalen welk soort *producten* er worden voortgebracht maar wel welk soort *activiteiten* er plaatsvinden.[18] Dit concept wordt in de Leuvense studie zelf niet verder geanalyseerd.

13 De concentratiecoëfficiënt geeft aan of een bedrijfstak over- dan wel ondervertegenwoordigd is, en in welke mate. Hier wordt de concentratiecoëfficiënt berekend door het Oost-Vlaamse aandeel in de tewerkstelling van een bedrijfstak te delen door het Vlaamse aandeel van diezelfde bedrijfstak. Een concentratiecoëfficiënt van bv. 1,50 betekent dat de sector 50% belangrijker is in Oost-Vlaanderen dan in het Vlaams Gewest.

14 Zoals de onderzoekers het in de studie aangeven: "Ideally, the tables would have more industry detail, since indicators derived from relatively aggregated tables tend to be affected by aggregation bias (…)". Uit: Wen CHEN et al., op. cit., blz. 33.

15 www.volvocargent.be/nl/facts en Volvo Car UK Newsroom (www.media.volvocars.com/uk/en-gb/media/pressreleases/193871/volvo-invests-in-the-uk-motor-trade-with-the-launch-of-its-sponsored-dealer-programme)

16 Hylke VANDENBUSSCHE et al., 'Global value chains, trade shocks and jobs: an application to Brexit', Leuven, *Discussion Paper Series*, DPS17.13, september 2017, 44 blz.

17 Bart LOS et al., 'Regio's in netwerken van mondiale waardeketens', *ESB*, nr. 4748, 13 april 2017, blz. 158-161.

18 Richard BALDWIN, 'Ricardo's comparative advantage has been denationalised', in *Cloth for wine? The relevance of Ricardo's comparative advantage in the 21st century*, ed. Simon J. Evenett, Londen, Centre for Economic Policy Research, 2017, blz. 53-60.

Tabel C.4: De 10 belangrijkste uitvoersectoren in Oost-Vlaanderen (enkel goederen) (2013)

Bedrijfstak	Uitvoer		
	in mln EUR	% prov. totaal	% bedrijfstak België (*)
Transportmiddelen	7.138,5	22,9	47,2
Handel; reparatie transportmiddelen	6.684,4	21,5	8,2
Voeding	4.082,3	13,1	21,3
Chemie	3.995,3	12,8	13,9
Metaal en producten van metaal	2.744,9	8,8	13,7
Textiel en leder	1.435,2	4,6	39,9
Hout, papier, drukkerijen, overige industrie	1.374,9	4,4	19,9
Rubber- en kunststofproducten	1.262,2	4,1	17,6
Consultancy, architecten en ingenieurs, technische testen	496,1	1,6	20,6
Machinebouw	446,3	1,4	5,5
Totaal (top-10)	29.660,1	95,4	81,3
Totaal (alle sectoren)	31.105,7	100,0	13,1

(*) Een sectorale vergelijking met het Vlaams Gewest is niet mogelijk. Op dat geografisch niveau wordt een andere sectorale indeling gehanteerd.
Bron: NBB, eigen berekeningen

De onderzoekers schatten de gevolgen van een harde Brexit voor België als volgt in (tussen haakjes het aandeel van de totale indicator):[19]

- verlies aan toegevoegde waarde: 11,78 miljard EUR (2,35%);
- verlies aan werkgelegenheid: 42.390 personen (0,93%).

De combinatie van beide cijfers geeft aan dat in België vooral de kapitaalintensieve sectoren kwetsbaar zijn. Een meer specifieke analyse geeft aan dat de voedingsindustrie de meest kwetsbare bedrijfstak is, zowel qua toegevoegde waarde als qua werkgelegenheid. België is het enige land waarvoor dit het geval is. Andere EU-landen waar de voedingsnijverheid (exclusief landbouw) de meeste kwetsbare sector is, zijn de volgende:

- Denemarken (voor werkgelegenheid);
- Ierland (voor toegevoegde waarde);
- Spanje (voor toegevoegde waarde).

Als we eenvoudig een doorvertaling doen voor Oost-Vlaanderen op basis van de Belgische data qua toegevoegde waarde en werkgelegenheid, dan komen we aan volgende resultaten: 1,18 miljard EUR verlies aan toegevoegde waarde en 5.552 jobs die verdwijnen.[20] Rekening houdend met het feit dat de kwetsbare voedingsnijverheid oververtegenwoordigd is in Oost-Vlaanderen (zie hiervoor), zijn de potentiële verliezen wellicht zelfs groter.

Conclusie

Zoals de zaken nu liggen, verlaat het Verenigd Koninkrijk op 1 januari 2021 de douanie-unie en de interne markt van de EU. Een dergelijke exit van een lidstaat uit een landenunie is zelden gezien; een nieuw tijdperk breekt aan. Toerisme, arbeidsmarkt, migratie, financiering van de EU… op al deze en vele andere terreinen zijn de gevolgen moeilijk in te schatten.

Recent hebben een aantal onderzoekers zich gewaagd aan studiewerk over de economische gevolgen van de Brexit. Uit die publicaties blijkt een constante: de gevolgen voor het VK zullen die voor de EU-27 in belangrijke mate overtreffen. Zo is de blootstelling aan de economische gevolgen van de Brexit meer dan dubbel zo groot in het VK als in Duitsland, de tweede meest getroffen natie (met uitzondering van Ierland, waarmee het VK, onder meer via Noord-Ierland, een heel hechte handelsrelatie heeft).

Uit sectorale analyses voor de export blijkt dat voeding, textiel en lederwaren en transportmiddelen de meest kwetsbare industrieën zijn. Samen zijn deze sectoren in Oost-Vlaanderen goed voor 6% van de toegevoegde waarde en een werkgelegenheid van 35.000 personen.

Een doorvertaling van een studie voor België toont aan dat door de Brexit de toegevoegde waarde in Oost-Vlaanderen kan dalen met 1,2 miljard EUR. Meer dan 5.000 jobs zijn bedreigd.

19 Som van de gevolgen van de mogelijke VK- en EU-maatregelen.

20 Op basis van NBB-data voor 2016.

© Shutterstock

deel 2

Oost-Vlaanderen doorgelicht

Overzichtskaart

Overzichtskaart van Oost-Vlaanderen
(gemeenten en arrondissementen)

Overzichtstabel: gemeenten per arrondissement

Arrondissement Gent
Aalter
Deinze
De Pinte
Destelbergen
Evergem
Gavere
Gent
Knesselare
Lochristi
Lovendegem
Melle
Merelbeke
Moerbeke
Nazareth
Nevele
Oosterzele
Sint-Martens-Latem
Waarschoot
Wachtebeke
Zomergem
Zulte

Arrondissement Oudenaarde
Brakel
Horebeke
Kluisbergen
Kruishoutem
Lierde
Maarkedal
Oudenaarde
Ronse
Wortegem-Petegem
Zingem
Zwalm

Arrondissement Sint-Niklaas
Beveren
Kruibeke
Lokeren
Sint-Gillis-Waas
Sint-Niklaas
Stekene
Temse

Arrondissement Aalst
Aalst
Denderleeuw
Erpe-Mere
Geraardsbergen
Haaltert
Herzele
Lede
Ninove
Sint-Lievens-Houtem
Zottegem

Arrondissement Dendermonde
Berlare
Buggenhout
Dendermonde
Hamme
Laarne
Lebbeke
Waasmunster
Wetteren
Wichelen
Zele

Arrondissement Eeklo
Assenede
Eeklo
Kaprijke
Maldegem
Sint-Laureins
Zelzate

Bevolking

Verouderingscoëfficiënt = bevolking +65 jaar / bevolking -20 jaar

De verouderingscoëfficiënt is een demografische indicator die de verhouding weergeeft van het aantal ouderen (65+) ten opzichte van het aantal jongeren (-20) en is een aanduiding van de bevolkingsvergrijzing. Het aantal jongeren zal een weerslag hebben op onder meer de behoefte aan kinderopvang en schoolinfrastructuur. Ouderen vormen dan weer de groep van gepensioneerden, en dit aandeel heeft onder meer gevolgen voor de behoefte aan woon- en gezondheidsinfrastructuur.

Een verouderingsgraad van meer dan 100 betekent dat het aandeel van de bevolking boven de 65 groter is dan de groep onder de 20 jaar. Omgekeerd betekent een waarde kleiner dan 100 dat de groep 65-plussers kleiner is dan de groep onder de 20 jaar. Bij een indicator 100 zijn beide groepen even groot.

Vervangingscoëfficiënt = bevolking 20-39 jaar / bevolking 40-59 jaar

De vervangingscoëfficiënt is een indicator van de arbeidsmarkt en meet de verhouding tussen de groep van jong actieven (20-39) tegenover de groep van ouder actieven (40-59). Dit cijfer duidt aan in welke mate vervanging plaatsvindt binnen de actieve bevolking: de jong volwassenen bepalen de instroom op de arbeidsmarkt, terwijl de oudere actieven de groep uitmaken van diegenen die hun pensioen naderen.

@ Shutterstock

Tabel 1: Bevolkingsaantal en -dichtheid, bevolkingsvergrijzing (01.01.2017)

	aantal inwoners	dichtheid inwoners/km²	oppervlakte km²	verouderingscoëff. 65+ jaar / -20 jaar	vervangingscoëff. 20-39 jaar / 40-59 jaar
Aalst	84.997	1.088	78,1	0,90	0,87
Aalter	20.308	248	81,9	0,96	0,81
Assenede	14.161	162	87,2	1,04	0,80
Berlare	14.792	391	37,8	0,90	0,74
Beveren	47.984	320	150,2	0,95	0,83
Brakel	14.801	262	56,5	1,04	0,77
Buggenhout	14.539	576	25,3	0,94	0,76
De Pinte	10.503	584	18,0	1,01	0,71
Deinze	30.930	409	75,5	0,97	0,86
Denderleeuw	19.893	1.444	13,8	0,71	0,82
Dendermonde	45.678	820	55,7	0,95	0,84
Destelbergen	18.019	678	26,6	1,03	0,81
Eeklo	20.849	694	30,0	1,11	0,85
Erpe-Mere	19.740	580	34,0	1,05	0,78
Evergem	35.014	467	75,0	0,94	0,80
Gavere	12.775	408	31,3	0,96	0,74
Gent	259.775	1.663	156,2	0,78	1,34
Geraardsbergen	33.269	417	79,7	0,95	0,78
Haaltert	18.260	603	30,3	0,99	0,77
Hamme	24.767	616	40,2	0,86	0,91
Herzele	17.631	372	47,4	0,91	0,77
Horebeke	2.030	181	11,2	1,31	0,68
Kaprijke	6.380	189	33,7	1,02	0,76
Kluisbergen	6.459	213	30,4	0,88	0,88
Knesselare	8.333	224	37,3	0,97	0,82
Kruibeke	16.632	498	33,4	0,85	0,83
Kruishoutem	8.073	173	46,8	0,90	0,80
Laarne	12.522	391	32,1	1,03	0,77
Lebbeke	19.083	709	26,9	0,88	0,85
Lede	18.444	621	29,7	0,96	0,80
Lierde	6.572	252	26,1	0,92	0,75
Lochristi	22.232	368	60,3	0,86	0,71
Lokeren	41.087	609	67,5	0,74	0,90
Lovendegem	9.495	487	19,5	1,19	0,68
Maarkedal	6.351	139	45,6	1,14	0,72
Maldegem	23.604	249	94,6	1,03	0,82
Melle	11.333	745	15,2	0,87	0,88
Merelbeke	24.568	670	36,6	0,92	0,83
Moerbeke	6.359	168	37,8	0,84	0,88
Nazareth	11.494	327	35,2	1,06	0,78
Nevele	12.129	234	51,9	0,85	0,84
Ninove	38.472	530	72,6	0,91	0,80
Oosterzele	13.512	313	43,1	0,83	0,76
Oudenaarde	31.019	456	68,1	0,97	0,84
Ronse	26.110	757	34,5	0,71	0,93
Sint-Gillis-Waas	19.256	350	55,0	0,85	0,80
Sint-Laureins	6.640	89	74,5	1,10	0,76
Sint-Lievens-Houtem	10.218	383	26,7	0,89	0,79
Sint-Martens-Latem	8.507	593	14,3	1,22	0,67
Sint-Niklaas	76.901	918	83,8	0,84	0,97
Stekene	18.106	404	44,8	0,92	0,80
Temse	29.548	740	39,9	0,80	0,86
Waarschoot	7.902	361	21,9	1,09	0,82
Waasmunster	10.765	337	31,9	0,95	0,78
Wachtebeke	7.605	220	34,5	1,01	0,81
Wetteren	25.180	687	36,7	0,96	0,87
Wichelen	11.568	506	22,9	0,94	0,82
Wortegem-Petegem	6.404	153	42,0	0,85	0,79
Zele	20.930	633	33,1	0,82	0,91
Zelzate	12.702	927	13,7	0,99	0,85
Zingem	7.528	315	23,9	0,79	0,87
Zomergem	8.437	218	38,8	1,04	0,85
Zottegem	26.163	462	56,7	1,06	0,79
Zulte	15.750	484	32,5	0,80	0,85
Zwalm	8.095	239	33,8	0,86	0,69
Arr. Aalst	287.087	612	468,9	0,93	0,81
Arr. Dendermonde	199.824	583	342,5	0,92	0,84
Arr. Eeklo	84.336	253	333,8	1,05	0,82
Arr. Gent	554.980	588	943,6	0,87	1,03
Arr. Oudenaarde	123.442	295	418,8	0,89	0,82
Arr. Sint-Niklaas	249.514	526	474,6	0,84	0,88
Oost-Vlaanderen	1.499.183	503	2.982,2	0,89	0,91
Vlaams Gewest	6.516.011	482	13.522,3	0,91	0,88
België	11.322.088	371	30.527,9	0,82	0,93

Bron: Statbel, Rijksregister – bevolkingskubus, eigen berekeningen

Tabel 2: Bevolkingsevolutie tussen 2000 en 2017 (2000 = 100)

	2000 (aantal)	2010 (index)	2011 (index)	2012 (index)	2013 (index)	2014 (index)	2015 (index)	2016 (index)	2017 (index)
Arr. Aalst	262.294	104,3	105,4	106,2	107,1	107,7	108,2	108,8	109,5
Arr. Dendermonde	186.484	103,2	104,0	104,7	105,3	105,8	106,1	106,6	107,2
Arr. Eeklo	79.484	103,0	103,7	104,1	104,9	105,0	105,3	105,5	106,1
Arr. Gent	495.368	106,4	107,7	108,2	108,8	109,4	110,0	111,2	112,0
Arr. Oudenaarde	114.345	104,9	105,4	106,0	106,6	107,0	107,4	107,7	108,0
Arr. Sint-Niklaas	223.648	106,0	106,9	107,6	108,6	109,1	109,7	110,5	111,6
Oost-Vlaanderen	1.361.623	105,2	106,2	106,8	107,6	108,1	108,6	109,4	110,1
Vlaams Gewest	5.940.251	105,2	106,1	106,9	107,4	107,9	108,5	109,0	109,7
België	10.239.085	105,8	106,9	107,8	108,4	108,9	109,5	110,0	110,6

Bron: Statbel, Rijksregister – bevolkingskubus, eigen berekeningen

Figuur 1: Leeftijdspiramide voor Oost-Vlaanderen (01.01.2017)

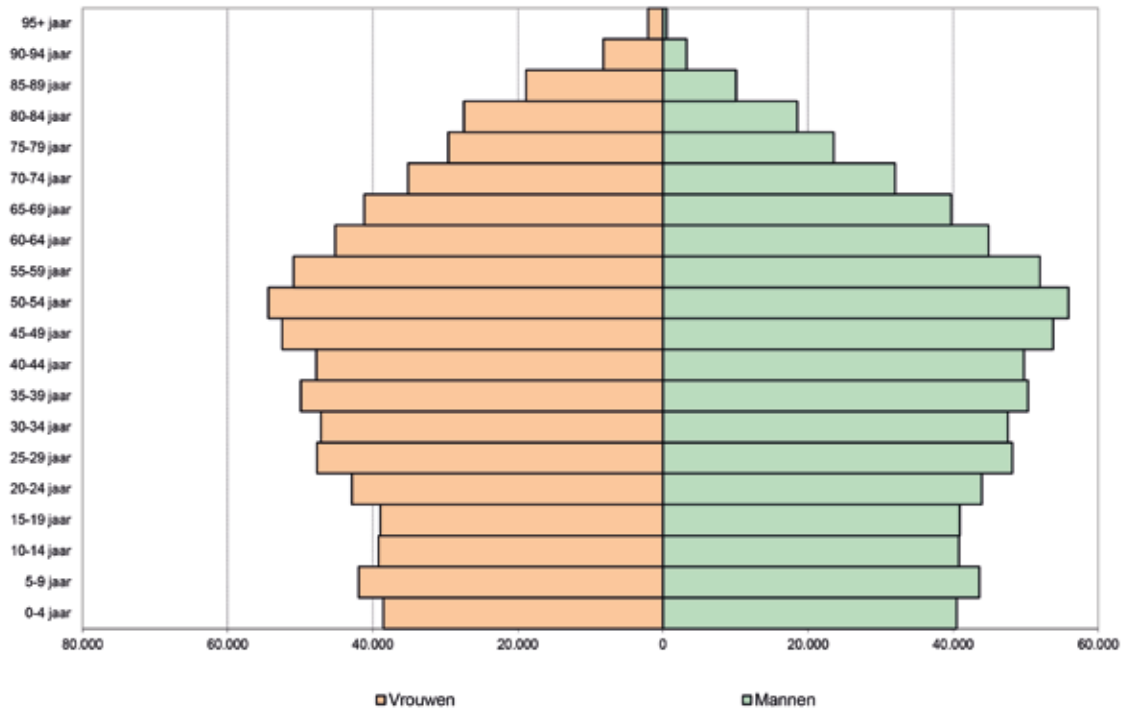

Bron: FOD Economie – Directie Statistiek, Rijksregister – bevolkingskubus, eigen berekeningen

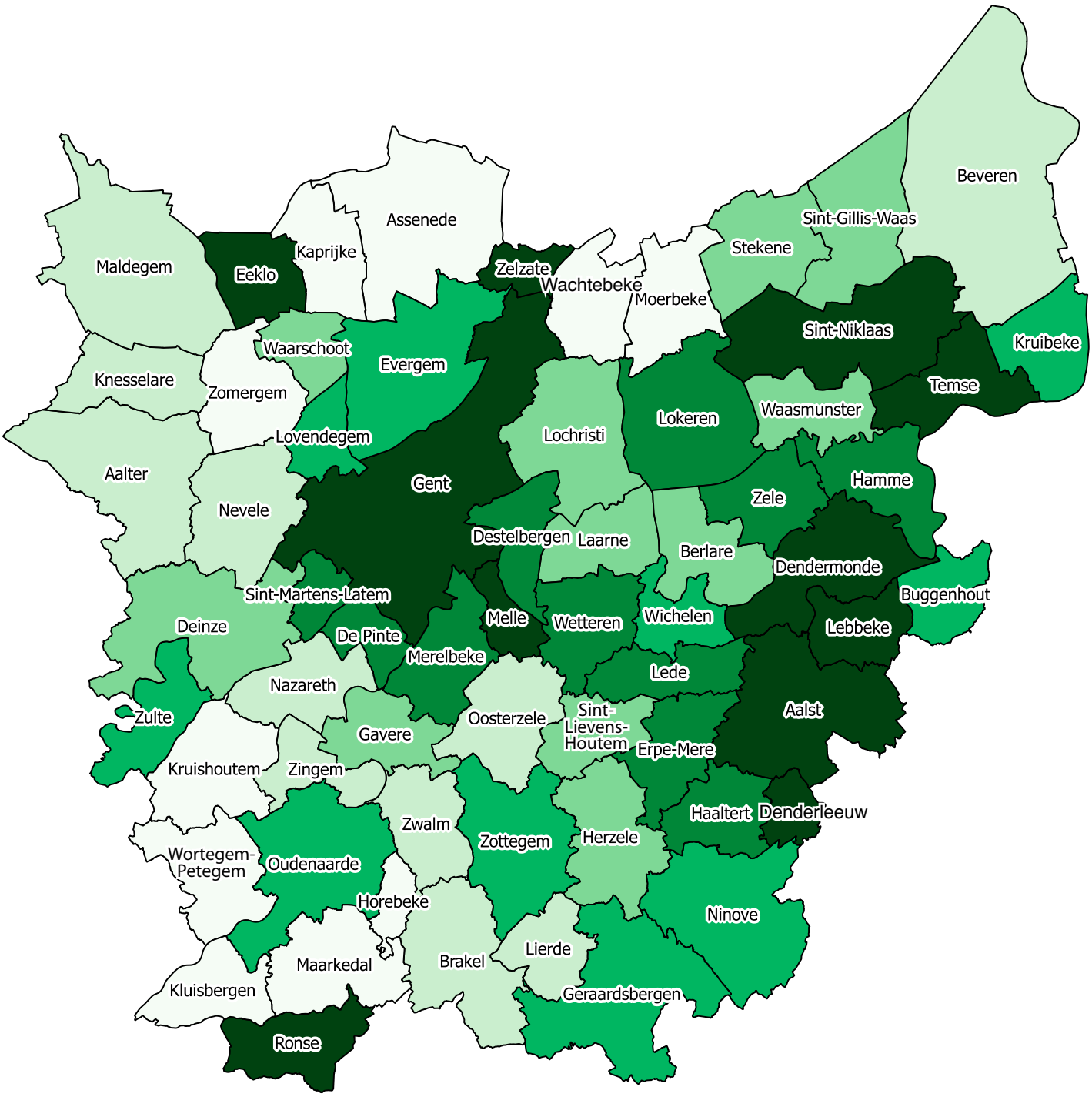

Kaart 1

bevolkingsdichtheid 01.01.2017 (inw./km²)

	89	–	222
	223	–	330
	331	–	409
	410	–	579
	580	–	689
	690	–	1.663

Inkomen

Interkwartiele coëfficiënt = (Q3-Q1) / mediaan

Een belangrijk gegeven is de spreiding van de inkomens over de bevolking, met andere woorden hoe groot is het verschil tussen het hoogste en het laagste inkomen. Om de inkomensspreiding weer te geven, worden een aantal indicatoren berekend waarbij de inkomens eerst worden gerangschikt van laag naar hoog:

- laagste inkomen
- Q1 = inkomen dat centrale plaats inneemt tussen het laagste inkomen en het mediaaninkomen
- mediaan = middelste inkomen in de reeks
- Q3 = inkomen dat centrale plaats inneemt tussen het mediaaninkomen en het hoogste inkomen
- hoogste inkomen

Het verschil tussen Q3 en Q1, ook wel het interkwartiel verschil genoemd, geeft een idee van de inkomensspreiding rond de mediaan.
Hoe kleiner het interkwartiel verschil, hoe dichter de inkomens rond de mediaan liggen;
hoe groter het verschil, hoe groter de spreiding tussen de inkomens.

Door het interkwartiel verschil te delen door de mediaan, wordt de spreidingsmaat niet beïnvloed door de hoogte van het mediaaninkomen. Dit is van belang wil men opeenvolgende jaren (i.e. evolutie van het inkomen) met elkaar vergelijken. Deze verhouding noemt men de interkwartiele coëfficiënt. Hoe hoger deze coëfficiënt, hoe groter de inkomensongelijkheid.

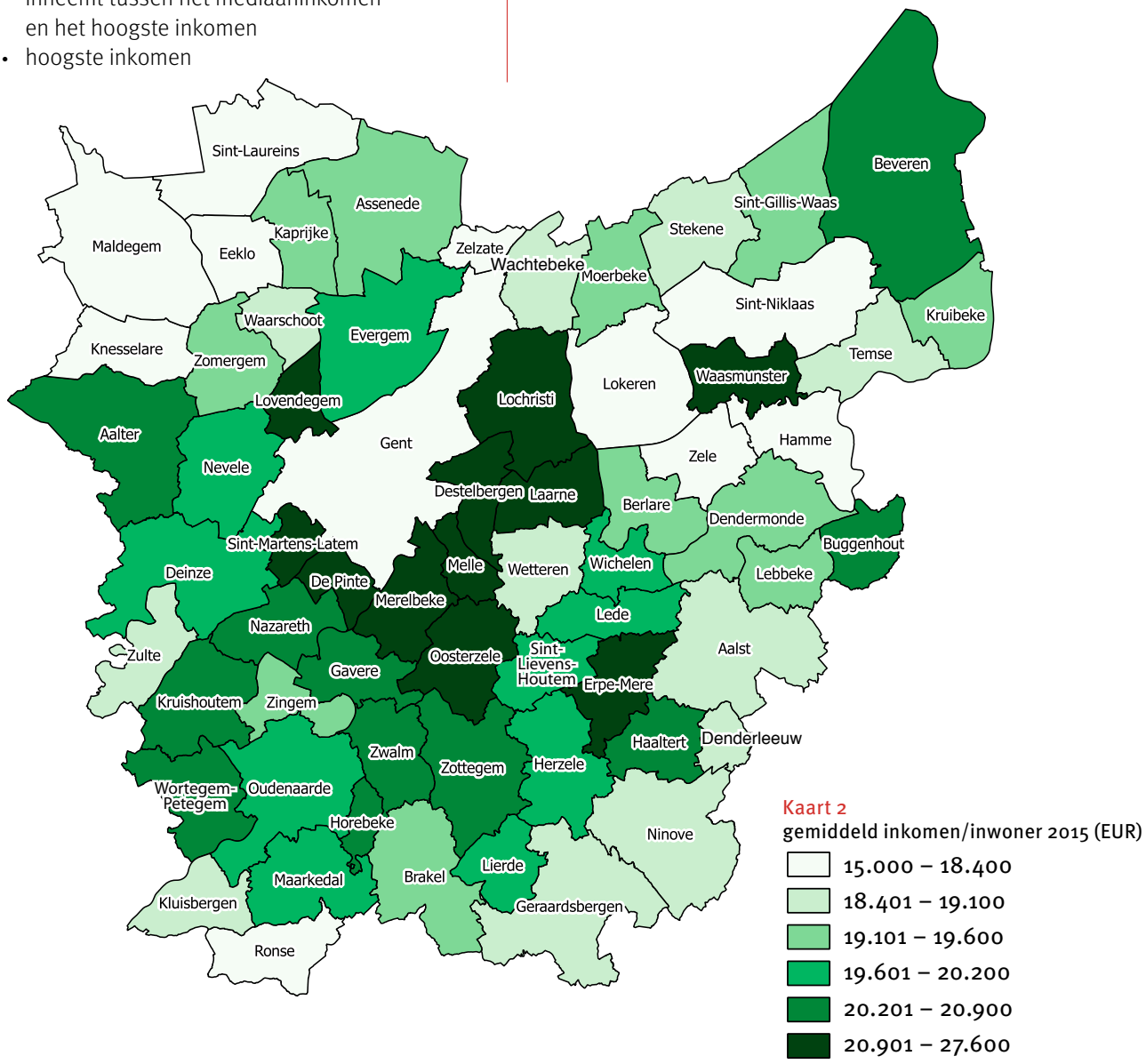

Kaart 2
gemiddeld inkomen/inwoner 2015 (EUR)

- 15.000 – 18.400
- 18.401 – 19.100
- 19.101 – 19.600
- 19.601 – 20.200
- 20.201 – 20.900
- 20.901 – 27.600

Tabel 3: Inkomen (2015)

	Gemiddeld inkomen per inwoner 2015 (aanslagjaar 2016)		Interkwartiele coëfficiënt (*)
	In EUR	Peil (Vlaanderen = 100)	Per aangifte
Aalst	19.014	100,2	100
Aalter	20.523	108,2	110
Assenede	19.250	101,5	99
Berlare	19.173	101,1	101
Beveren	20.182	106,4	106
Brakel	19.442	102,5	99
Buggenhout	20.288	106,9	105
De Pinte	25.373	133,8	130
Deinze	19.781	104,3	105
Denderleeuw	18.692	98,5	98
Dendermonde	19.214	101,3	98
Destelbergen	22.023	116,1	108
Eeklo	17.665	93,1	93
Erpe-Mere	20.963	110,5	103
Evergem	19.735	104,0	102
Gavere	20.781	109,5	105
Gent	17.923	94,5	100
Geraardsbergen	18.507	97,6	100
Haaltert	20.379	107,4	102
Hamme	17.752	93,6	95
Herzele	20.046	105,7	102
Horebeke	20.848	109,9	115
Kaprijke	19.389	102,2	105
Kluisbergen	18.745	98,8	102
Knesselare	18.094	95,4	98
Kruibeke	19.316	101,8	103
Kruishoutem	20.414	107,6	114
Laarne	21.017	110,8	103
Lebbeke	19.156	101,0	98
Lede	19.975	105,3	101
Lierde	19.949	105,2	108
Lochristi	20.972	110,6	115
Lokeren	18.109	95,5	99
Lovendegem	21.002	110,7	111
Maarkedal	20.174	106,3	112
Maldegem	18.114	95,5	97
Melle	21.227	111,9	112
Merelbeke	22.022	116,1	119
Moerbeke	19.543	103,0	110
Nazareth	20.885	110,1	112
Nevele	19.988	105,4	118
Ninove	18.749	98,8	97
Oosterzele	21.246	112,0	113
Oudenaarde	19.659	103,6	100
Ronse	15.059	79,4	88
Sint-Gillis-Waas	19.611	103,4	106
Sint-Laureins	18.166	95,8	99
Sint-Lievens-Houtem	19.923	105,0	107
Sint-Martens-Latem	27.585	145,4	143
Sint-Niklaas	17.688	93,2	96
Stekene	18.720	98,7	99
Temse	18.620	98,2	98
Waarschoot	18.903	99,6	98
Waasmunster	21.440	113,0	113
Wachtebeke	18.941	99,8	103
Wetteren	19.063	100,5	96
Wichelen	19.847	104,6	100
Wortegem-Petegem	20.915	110,3	117
Zele	17.386	91,6	95
Zelzate	17.629	92,9	91
Zingem	19.340	102,0	103
Zomergem	19.311	101,8	101
Zottegem	20.849	109,9	104
Zulte	18.883	99,5	103
Zwalm	20.891	110,1	113
Arr. Aalst	19.444	102,5	101
Arr. Dendermonde	19.162	101,0	99
Arr. Eeklo	18.223	96,1	97
Arr. Gent	19.436	102,5	105
Arr. Oudenaarde	18.852	99,4	102
Arr. Sint-Niklaas	18.684	98,5	100
Oost-Vlaanderen	19.160	101,0	102
Vlaams Gewest	18.970	100,0	102
België	17.698	93,3	103

(*) Interkwartiele coëfficiënt = (Q3-Q1) / mediaaninkomen

Bron:Statbel, eigen berekeningen

Werkgelegenheid

Concentratiecoëfficiënt = Oost-Vlaams aandeel bedrijfstak tegenover Vlaams aandeel bedrijfstak

De concentratiecoëfficiënt geeft aan of een bedrijfstak over- dan wel ondervertegenwoordigd is, en in welke mate. De globale Vlaamse situatie geldt als referentiebasis. Voor Oost-Vlaanderen wordt de concentratiecoëfficiënt dus berekend door het Oost-Vlaamse procentuele tewerkstellingsaandeel van een bedrijfstak te delen door het Vlaamse aandeel van diezelfde bedrijfstak. Een concentratiecoëfficiënt groter dan 1 betekent dat de sector in Oost-Vlaanderen meer vertegenwoordigd is dan in Vlaanderen; een concentratiecoëfficiënt kleiner dan 1 betekent dat de sector in Oost-Vlaanderen ondervertegenwoordigd is ten opzichte van Vlaanderen.

Activiteitsgraad = (werkenden + werkzoekenden) / bevolking 20-64 jaar

De activiteitsgraad is de verhouding tussen de actieve beroepsbevolking (werkenden en werkzoekenden) en de bevolking op arbeidsleeftijd (20-64 jaar). De ratio is een weergave van de mate waarin de bevolking bereid is te werken, dus een baan heeft of zoekt.

Werkgelegenheidsgraad = werkenden / bevolking 20-64 jaar

De werkgelegenheidsgraad (jobratio) is het totaal aantal arbeidsplaatsen (loon- en weddetrekkenden plus zelfstandigen) in een bepaalde regio gedeeld door het aantal inwoners van 20 tot en met 64 jaar in die regio. Deze indicator verwijst naar de tewerkstelling volgens de plaats van creatie en is dus een indicator in hoeverre een gemeente, arrondissement, provincie of gewest erin slaagt werk te verschaffen. Deze indicator wordt veelal als streefcijfer gebruikt in het werkgelegenheidsbeleid, bij de vooropstelling om meer mensen aan het werk te krijgen.

Werkzaamheidsgraad = werkenden / totale bevolking

De werkzaamheidsgraad is het percentage werkenden ten opzichte van de totale bevolking.

© Shutterstock

Tabel 4: Aantal beschikbare arbeidsplaatsen (werknemers en zelfstandigen) per gemeente (31.12.2016) (inclusief zelfstandigen en helpers actief op pensioenleeftijd, exclusief bijberoepen)

De werkgelegenheid in de Oost-Vlaamse gemeenten							Sectorale werkgelegenheid			
	Werknemers		Zelfstandigen (1)		Totaal		Primaire sector	Secundaire sector	Tertiaire sector	Quartaire sector
Gemeente / regio	Absoluut	% Prov.	Absoluut	% Prov.	Absoluut	% Prov.				
Aalst	32.025	6,5%	5.226	4,8%	37.251	6,2%	0,8%	19,7%	40,8%	38,7%
Aalter	6.926	1,4%	2.001	1,8%	8.927	1,5%	4,1%	33,5%	40,4%	22,0%
Assenede	2.260	0,5%	1.160	1,1%	3.420	0,6%	10,4%	33,3%	32,3%	24,0%
Berlare	1.389	0,3%	1.193	1,1%	2.582	0,4%	4,0%	23,2%	44,3%	28,4%
Beveren	19.225	3,9%	3.223	3,0%	22.448	3,7%	2,7%	32,1%	44,8%	20,4%
Brakel	1.844	0,4%	1.074	1,0%	2.918	0,5%	5,6%	14,8%	36,9%	42,7%
Buggenhout	3.110	0,6%	1.003	0,9%	4.113	0,7%	2,5%	35,0%	30,4%	32,1%
De Pinte	1.342	0,3%	937	0,9%	2.279	0,4%	3,1%	7,8%	56,2%	32,9%
Deinze	10.999	2,2%	2.695	2,5%	13.694	2,3%	2,9%	20,5%	43,4%	33,2%
Denderleeuw	2.182	0,4%	880	0,8%	3.062	0,5%	1,2%	18,6%	41,9%	38,3%
Dendermonde	14.307	2,9%	2.739	2,5%	17.046	2,8%	1,1%	23,4%	37,2%	38,3%
Destelbergen	3.279	0,7%	1.694	1,6%	4.973	0,8%	3,8%	24,4%	48,5%	23,3%
Eeklo	8.953	1,8%	1.124	1,0%	10.077	1,7%	1,4%	25,1%	31,7%	41,8%
Erpe-Mere	4.257	0,9%	1.369	1,3%	5.626	0,9%	2,1%	27,6%	43,5%	26,8%
Evergem	8.178	1,7%	2.240	2,1%	10.418	1,7%	4,3%	24,3%	37,9%	33,5%
Gavere	2.542	0,5%	1.030	1,0%	3.572	0,6%	2,9%	23,5%	38,7%	34,9%
Gent	166.504	33,8%	17.088	15,8%	183.592	30,6%	0,5%	18,6%	40,7%	40,1%
Geraardsbergen	6.266	1,3%	2.118	2,0%	8.384	1,4%	2,1%	16,4%	40,6%	41,0%
Haaltert	1.976	0,4%	1.149	1,1%	3.125	0,5%	2,6%	21,2%	43,4%	32,8%
Hamme	4.557	0,9%	1.718	1,6%	6.275	1,0%	2,6%	26,4%	40,8%	30,2%
Herzele	1.929	0,4%	1.178	1,1%	3.107	0,5%	4,7%	17,3%	42,0%	36,1%
Horebeke	223	0,0%	209	0,2%	432	0,1%	10,2%	14,6%	39,8%	35,4%
Kaprijke	1.059	0,2%	705	0,7%	1.764	0,3%	11,4%	34,4%	34,0%	20,2%
Kluisbergen	1.291	0,3%	566	0,5%	1.857	0,3%	4,3%	36,0%	34,6%	25,1%
Knesselare	1.090	0,2%	827	0,8%	1.917	0,3%	7,6%	29,0%	40,8%	22,6%
Kruibeke	3.047	0,6%	1.072	1,0%	4.119	0,7%	3,7%	28,6%	44,3%	23,4%
Kruishoutem	2.722	0,6%	1.089	1,0%	3.811	0,6%	5,2%	41,7%	39,9%	13,1%
Laarne	1.464	0,3%	1.092	1,0%	2.556	0,4%	8,5%	21,4%	45,0%	25,2%
Lebbeke	3.562	0,7%	1.209	1,1%	4.771	0,8%	2,5%	35,9%	37,9%	23,7%
Lede	2.400	0,5%	1.212	1,1%	3.612	0,6%	3,6%	11,6%	44,8%	40,1%
Lierde	513	0,1%	501	0,5%	1.014	0,2%	6,9%	24,6%	35,3%	33,2%
Lochristi	4.829	1,0%	2.074	1,9%	6.903	1,1%	14,4%	14,9%	47,1%	23,6%
Lokeren	14.883	3,0%	2.727	2,5%	17.610	2,9%	1,8%	28,6%	38,7%	31,0%
Lovendegem	1.593	0,3%	820	0,8%	2.413	0,4%	4,2%	17,1%	36,7%	42,0%
Maarkedal	702	0,1%	745	0,7%	1.447	0,2%	11,3%	14,7%	35,2%	38,8%
Maldegem	5.461	1,1%	2.278	2,1%	7.739	1,3%	5,5%	32,0%	40,1%	22,4%
Melle	4.739	1,0%	810	0,7%	5.549	0,9%	1,0%	29,9%	40,2%	28,9%
Merelbeke	8.474	1,7%	1.872	1,7%	10.346	1,7%	1,6%	19,9%	51,8%	26,7%
Moerbeke	628	0,1%	469	0,4%	1.097	0,2%	13,7%	12,2%	43,8%	30,3%
Nazareth	6.210	1,3%	1.050	1,0%	7.260	1,2%	2,1%	22,8%	54,0%	21,1%
Nevele	1.694	0,3%	1.224	1,1%	2.918	0,5%	11,4%	17,0%	35,7%	35,9%
Ninove	9.269	1,9%	2.618	2,4%	11.887	2,0%	1,8%	21,7%	51,8%	24,7%
Oosterzele	1.661	0,3%	1.179	1,1%	2.840	0,5%	8,0%	21,7%	41,6%	28,8%
Oudenaarde	14.369	2,9%	2.309	2,1%	16.678	2,8%	1,5%	27,4%	37,5%	33,7%
Ronse	7.416	1,5%	1.392	1,3%	8.808	1,5%	0,8%	31,8%	31,0%	36,4%
Sint-Gillis-Waas	2.664	0,5%	1.507	1,4%	4.171	0,7%	6,6%	24,0%	43,6%	25,8%
Sint-Laureins	664	0,1%	762	0,7%	1.426	0,2%	20,2%	17,7%	35,9%	26,2%
Sint-Lievens-Houtem	1.406	0,3%	789	0,7%	2.195	0,4%	4,7%	35,6%	37,6%	22,1%
Sint-Martens-Latem	2.807	0,6%	1.594	1,5%	4.401	0,7%	1,5%	15,5%	66,5%	16,5%
Sint-Niklaas	29.682	6,0%	4.651	4,3%	34.333	5,7%	1,1%	16,5%	42,3%	40,0%
Stekene	2.470	0,5%	1.316	1,2%	3.786	0,6%	4,5%	16,7%	50,5%	28,4%
Temse	9.198	1,9%	2.090	1,9%	11.288	1,9%	1,7%	29,2%	48,3%	20,8%
Waarschoot	1.277	0,3%	566	0,5%	1.843	0,3%	5,4%	27,1%	36,0%	31,5%
Waasmunster	1.435	0,3%	1.348	1,2%	2.783	0,5%	4,1%	20,6%	49,8%	25,5%
Wachtebeke	900	0,2%	478	0,4%	1.378	0,2%	7,5%	6,2%	40,7%	45,5%
Wetteren	9.268	1,9%	1.718	1,6%	10.986	1,8%	2,5%	27,8%	37,7%	32,0%
Wichelen	1.683	0,3%	828	0,8%	2.511	0,4%	5,0%	35,2%	37,2%	22,6%
Wortegem-Petegem	1.440	0,3%	752	0,7%	2.192	0,4%	5,5%	35,7%	42,3%	16,5%
Zele	6.591	1,3%	1.367	1,3%	7.958	1,3%	2,0%	43,3%	30,5%	24,1%
Zelzate	3.403	0,7%	470	0,4%	3.873	0,6%	1,1%	13,3%	44,6%	41,1%
Zingem	1.174	0,2%	648	0,6%	1.822	0,3%	3,3%	36,7%	36,5%	23,5%
Zomergem	1.189	0,2%	828	0,8%	2.017	0,3%	8,4%	15,9%	41,2%	34,6%
Zottegem	6.971	1,4%	1.718	1,6%	8.689	1,4%	1,9%	15,2%	41,3%	41,6%
Zulte	3.442	0,7%	1.400	1,3%	4.842	0,8%	3,5%	35,8%	44,3%	16,4%
Zwalm	983	0,2%	688	0,6%	1.671	0,3%	5,0%	10,9%	45,2%	39,0%
Arr. Aalst	68.681	14,0%	18.257	16,8%	86.938	14,5%	1,7%	19,7%	42,7%	35,9%
Arr. Dendermonde	47.366	9,6%	14.215	13,1%	61.581	10,3%	2,6%	29,1%	37,6%	30,8%
Arr. Eeklo	21.800	4,4%	6.499	6,0%	28.299	4,7%	5,1%	26,5%	36,2%	32,1%
Arr. Gent	240.303	48,8%	42.876	39,6%	283.179	47,2%	1,9%	20,0%	42,5%	35,6%
Arr. Oudenaarde	32.677	6,6%	9.973	9,2%	42.650	7,1%	3,0%	28,6%	36,6%	31,7%
Arr. Sint-Niklaas	81.169	16,5%	16.586	15,3%	97.755	16,3%	2,1%	24,6%	43,4%	29,9%
Oost-Vlaanderen	491.996	100,0%	108.406	100,0%	600.402	-	2,2%	22,5%	41,5%	33,8%
Vlaams Gewest	2.254.310	-	478.168	-	2.732.478	-	2,1%	22,1%	44,2%	31,6%
België	3.910.430	-	805.832	-	4.716.262	-	1,7%	17,7%	42,7%	37,9%

(1) Zelfstandigen van wie niet gekend is tot welke sector zij behoren, zijn niet in deze statistieken opgenomen. Voor Oost-Vlaanderen gaat het om 4 244 zelfstandigen en helpers

Bron: RSZ, RSVZ, eigen berekeningen

Tabel 5: De totale werkgelegenheid naar bedrijfstakken (31.12.2016)

	Aantal werknemers	Aantal zelfstandigen	Totale werk-gelegenheid	Provinciaal aandeel	Concentratie-coëfficiënt (*)
Primaire sector	2.215	11.106	13.321	2,2%	1,06
Secundaire sector	117.929	17.379	135.308	22,5%	1,02
Energie en water	7.796	179	7.975	1,3%	1,37
Winning van delfstoffen	11	8	19	0,0%	0,19
Industrie	110.122	17.192	127.314	21,2%	1,10
Basismetaal en metaalverwerking	12.636	352	12.988	2,2%	1,05
Chemie en kunststoffen, overig niet-metaal	13.745	639	14.384	2,4%	0,83
Voeding, drank en tabak	15.532	1.463	16.995	2,8%	1,12
Textiel, leer en kleding	6.842	495	7.337	1,2%	1,55
Hout en meubelen, papier en drukkerij	6.738	1.477	8.215	1,4%	0,50
Diverse	21.131	507	21.638	3,6%	1,02
Bouw	33.498	12.259	45.757	7,6%	1,15
Tertiaire sector	186.225	62.642	248.867	41,5%	0,94
Handel en reparatie	59.767	27.508	87.275	14,5%	1,17
Horeca	12.375	10.224	22.599	3,8%	1,42
Transport, verkeer en communicatie	25.844	4.083	29.927	1,7%	0,19
Financiële instellingen	10.055	351	10.406	1,7%	0,92
Diensten en verhuur	78.184	20.476	98.660	16,4%	0,91
Quartaire sector	185.627	17.279	202.906	33,8%	1,07
Overheid	32.195	28	32.223	5,4%	0,96
Onderwijs	55.706	790	56.496	9,4%	1,15
Gezondheid en sociale diensten	84.418	6.788	91.206	15,2%	1,10
Overige	13.308	9.673	22.981	3,8%	0,98
Totaal	491.996	108.406	600.402	100,0%	1,00

(*) Concentratiecoëfficiënt = Oost-Vlaams aandeel bedrijfstak tegenover Vlaams aandeel bedrijfstak

Bron: RSZ, RSVZ, eigen berekeningen

Figuur 2: De grootste bedrijfstakken inzake werkgelegenheid (31.12.2016)

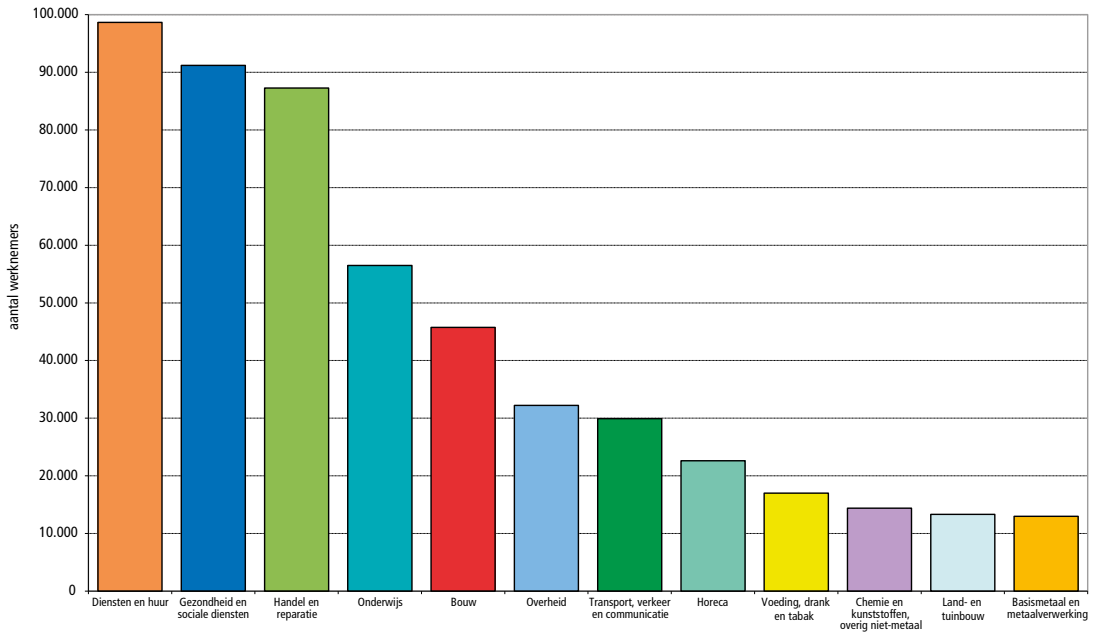

Bron: RSZ, RSVZ, eigen berekeningen

Tabel 6: Activiteits-, werkgelegenheids- en werkzaamheidsgraad (31.12.2016)

	Activiteitsgraad	Werkgelegen-heidsgraad	Werkzaamheidsgraad		
	totaal	totaal	mannen	vrouwen	totaal
Aalst	0,81	0,74	0,43	0,45	0,44
Aalter	0,78	0,75	0,53	0,35	0,44
Assenede	0,46	0,41	0,25	0,23	0,24
Berlare	0,34	0,30	0,19	0,16	0,17
Beveren	0,85	0,80	0,61	0,33	0,47
Brakel	0,38	0,34	0,19	0,20	0,20
Buggenhout	0,52	0,49	0,32	0,24	0,28
De Pinte	0,42	0,39	0,26	0,18	0,22
Deinze	0,79	0,76	0,47	0,42	0,44
Denderleeuw	0,32	0,26	0,16	0,15	0,15
Dendermonde	0,69	0,63	0,39	0,35	0,37
Destelbergen	0,52	0,48	0,32	0,24	0,28
Eeklo	0,93	0,85	0,48	0,49	0,49
Erpe-Mere	0,53	0,48	0,34	0,23	0,29
Evergem	0,55	0,51	0,32	0,27	0,30
Gavere	0,50	0,47	0,32	0,24	0,28
Gent	1,23	1,14	0,73	0,69	0,71
Geraardsbergen	0,49	0,43	0,25	0,26	0,25
Haaltert	0,33	0,29	0,18	0,17	0,17
Hamme	0,49	0,44	0,30	0,21	0,25
Herzele	0,33	0,29	0,20	0,16	0,18
Horebeke	0,43	0,40	0,22	0,21	0,21
Kaprijke	0,52	0,48	0,27	0,28	0,28
Kluisbergen	0,54	0,50	0,34	0,23	0,29
Knesselare	0,44	0,40	0,27	0,19	0,23
Kruibeke	0,49	0,43	0,31	0,19	0,25
Kruishoutem	0,81	0,78	0,64	0,31	0,47
Laarne	0,38	0,35	0,24	0,17	0,20
Lebbeke	0,47	0,43	0,29	0,21	0,25
Lede	0,38	0,33	0,19	0,20	0,20
Lierde	0,29	0,26	0,16	0,14	0,15
Lochristi	0,57	0,53	0,33	0,30	0,31
Lokeren	0,80	0,74	0,47	0,39	0,43
Lovendegem	0,50	0,47	0,23	0,28	0,25
Maarkedal	0,44	0,41	0,23	0,22	0,23
Maldegem	0,60	0,56	0,37	0,28	0,33
Melle	0,89	0,85	0,52	0,46	0,49
Merelbeke	0,75	0,71	0,48	0,37	0,42
Moerbeke	0,33	0,29	0,18	0,17	0,17
Nazareth	1,11	1,08	0,71	0,55	0,63
Nevele	0,44	0,41	0,25	0,23	0,24
Ninove	0,58	0,53	0,34	0,28	0,31
Oosterzele	0,39	0,36	0,23	0,19	0,21
Oudenaarde	0,96	0,91	0,57	0,51	0,54
Ronse	0,69	0,61	0,35	0,33	0,34
Sint-Gillis-Waas	0,41	0,37	0,24	0,20	0,22
Sint-Laureins	0,40	0,37	0,24	0,19	0,21
Sint-Lievens-Houtem	0,40	0,37	0,27	0,16	0,21
Sint-Martens-Latem	0,99	0,95	0,59	0,45	0,52
Sint-Niklaas	0,88	0,80	0,42	0,48	0,45
Stekene	0,40	0,36	0,23	0,19	0,21
Temse	0,71	0,65	0,46	0,30	0,38
Waarschoot	0,43	0,40	0,22	0,24	0,23
Waasmunster	0,49	0,45	0,29	0,23	0,26
Wachtebeke	0,37	0,32	0,16	0,20	0,18
Wetteren	0,79	0,74	0,49	0,39	0,44
Wichelen	0,40	0,36	0,19	0,24	0,22
Wortegem-Petegem	0,61	0,58	0,48	0,20	0,34
Zele	0,70	0,65	0,48	0,28	0,38
Zelzate	0,60	0,53	0,28	0,33	0,30
Zingem	0,45	0,42	0,28	0,20	0,24
Zomergem	0,45	0,42	0,25	0,23	0,24
Zottegem	0,60	0,57	0,30	0,37	0,33
Zulte	0,54	0,51	0,37	0,24	0,31
Zwalm	0,38	0,35	0,18	0,23	0,21
Arr. Aalst	0,57	0,51	0,31	0,30	0,30
Arr. Dendermonde	0,57	0,52	0,35	0,27	0,31
Arr. Eeklo	0,63	0,58	0,35	0,33	0,34
Arr. Gent	0,91	0,85	0,54	0,48	0,51
Arr. Oudenaarde	0,65	0,60	0,38	0,31	0,35
Arr. Sint-Niklaas	0,74	0,68	0,43	0,36	0,39
Oost-Vlaanderen	0,74	0,68	0,43	0,38	0,40
Vlaams Gewest	0,77	0,71	0,46	0,38	0,42
België	0,79	0,71	0,45	0,38	0,42

Activiteitsgraad = (werkenden + werkzoekenden) / bevolking 20-64 jaar
Werkgelegenheidsgraad (jobratio) = aantal werkenden (= loon- en weddetrekkenden + zelfstandigen) / bevolking 20-64 jaar
Werkzaamheidsgraad = aantal werkenden (= loon- en weddetrekkenden + zelfstandigen) / totale bevolking

Bron: FOD Economie – Directie Statistiek, RSZ, RSVZ, VDAB, ACTIRIS, le FOREM, eigen berekeningen

Ondernemingsweefsel

Figuur 3: Ondernemingen (exclusief eenpersoonszaken) opgedeeld naar dimensieklassen (31.12.2016)

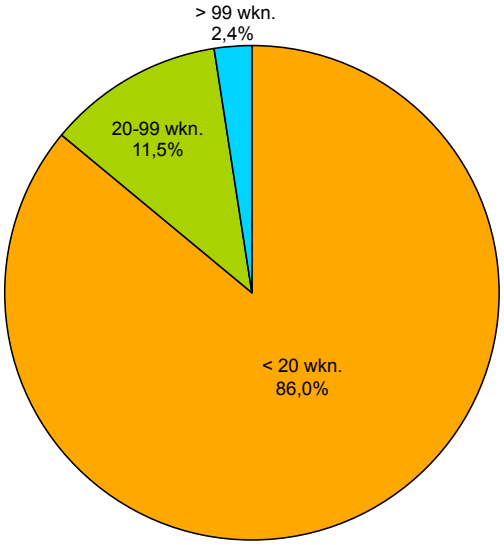

Bron: RSZ, eigen bewerking

Figuur 4: Werknemers opgedeeld naar dimensieklassen (31.12.2016)

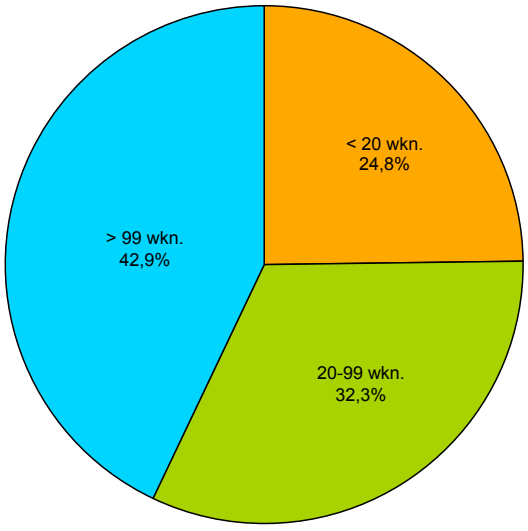

Bron: RSZ, eigen bewerking

Tabel 7: Aantal ondernemingen en werknemers naar dimensieklassen (31.12.2016) (exclusief eenpersoonszaken)

	Van 1 tot 19 werknemers		Van 20 tot 99 werknemers		Meer dan 99 werknemers		Totaal	
	Onder-nemingen	Werknemers	Onder-nemingen	Werknemers	Onder-nemingen	Werknemers	Onder-nemingen	Werknemers
Aalst	1.699	6.734	215	8.171	71	17.120	1.985	32.025
Aalter	512	1.929	67	2.588	14	2.409	593	6.926
Assenede	226	701	13	405	5	1.154	244	2.260
Berlare	244	806	11	463	1	120	256	1.389
Beveren	977	4.028	171	6.839	42	8.358	1.190	19.225
Brakel	198	633	27	919	2	292	227	1.844
Buggenhout	250	946	36	1.249	4	915	290	3.110
De Pinte	156	527	17	544	2	271	175	1.342
Deinze	801	3.213	102	3.998	21	3.788	924	10.999
Denderleeuw	195	701	22	843	6	638	223	2.182
Dendermonde	934	3.789	133	5.037	27	5.481	1.094	14.307
Destelbergen	336	1.349	32	1.125	5	805	373	3.279
Eeklo	477	1.945	91	3.633	16	3.375	584	8.953
Erpe-Mere	328	1.181	48	1.885	7	1.191	383	4.257
Evergem	574	2.305	90	3.199	17	2.674	681	8.178
Gavere	250	808	28	839	5	895	283	2.542
Gent	6.577	27.297	979	38.071	323	101.136	7.879	166.504
Geraardsbergen	526	1.951	69	2.776	10	1.539	605	6.266
Haaltert	243	844	28	1.132	0	0	271	1.976
Hamme	402	1.532	58	2.337	5	688	465	4.557
Herzele	258	907	23	915	1	107	282	1.929
Horebeke	32	103	3	120	0	0	35	223
Kaprijke	105	323	9	294	1	442	115	1.059
Kluisbergen	121	547	16	541	2	203	139	1.291
Knesselare	182	567	14	523	0	0	196	1.090
Kruibeke	259	1.093	37	1.344	5	610	301	3.047
Kruishoutem	256	1.011	27	1.040	4	671	287	2.722
Laarne	211	797	22	667	0	0	233	1.464
Lebbeke	247	848	41	1.581	2	1.133	290	3.562
Lede	237	841	24	860	4	699	265	2.400
Lierde	88	269	9	244	0	0	97	513
Lochristi	555	2.070	61	2.174	5	585	621	4.829
Lokeren	926	3.949	158	6.135	29	4.799	1.113	14.883
Lovendegem	172	568	16	405	2	620	190	1.593
Maarkedal	99	266	11	313	1	123	111	702
Maldegem	570	2.086	60	2.218	6	1.157	636	5.461
Melle	239	996	49	1.945	6	1.798	294	4.739
Merelbeke	508	1.985	72	2.793	18	3.696	598	8.474
Moerbeke	100	312	9	316	0	0	109	628
Nazareth	326	1.472	65	2.488	12	2.250	403	6.210
Nevele	257	884	19	677	1	133	277	1.694
Ninove	700	2.887	78	2.981	17	3.401	795	9.269
Oosterzele	235	786	24	875	0	0	259	1.661
Oudenaarde	853	3.569	143	5.393	25	5.407	1.021	14.369
Ronse	504	1.964	76	3.157	7	2.295	587	7.416
Sint-Gillis-Waas	387	1.313	31	1.153	1	198	419	2.664
Sint-Laureins	140	446	7	218	0	0	147	664
Sint-Lievens-Houtem	176	600	12	393	2	413	190	1.406
Sint-Martens-Latem	372	1.386	30	994	3	427	405	2.807
Sint-Niklaas	1.771	7.222	236	9.219	68	13.241	2.075	29.682
Stekene	328	1.249	31	872	3	349	362	2.470
Temse	647	3.009	103	4.372	8	1.817	758	9.198
Waarschoot	150	461	15	562	2	254	167	1.277
Waasmunster	253	820	19	615	0	0	272	1.435
Wachtebeke	97	403	11	497	0	0	108	900
Wetteren	580	2.276	85	3.200	22	3.792	687	9.268
Wichelen	173	616	12	441	4	626	189	1.683
Wortegem-Petegem	111	421	12	495	3	524	126	1.440
Zele	459	1.954	61	2.485	15	2.152	535	6.591
Zelzate	208	852	44	1.664	5	887	257	3.403
Zingem	138	468	13	402	2	304	153	1.174
Zomergem	151	572	18	451	1	166	170	1.189
Zottegem	504	1.809	76	2.875	9	2.287	589	6.971
Zulte	361	1.384	42	1.660	2	398	405	3.442
Zwalm	119	380	8	184	3	419	130	983
Arr. Aalst	4.866	18.455	595	22.831	127	27.395	5.588	68.681
Arr. Dendermonde	3.753	14.384	478	18.075	80	14.907	4.311	47.366
Arr. Eeklo	1.726	6.353	224	8.432	33	7.015	1.983	21.800
Arr. Gent	12.911	51.274	1.760	66.724	439	122.305	15.110	240.303
Arr. Oudenaarde	2.519	9.631	345	12.808	49	10.238	2.913	32.677
Arr. Sint-Niklaas	5.295	21.863	767	29.934	156	29.372	6.218	81.169
Oost-Vlaanderen	31.070	121.960	4.169	158.804	884	211.232	36.123	491.996
Vlaams Gewest	145.063	570.137	17.098	706.756	3.700	977.417	165.861	2.254.310
België	253.884	959.814	28.670	1.184.594	6.286	1.766.022	288.840	3.910.430

Bron: RSZ

© Shutterstock

Werkloosheid

Werkloosheidsgraad = niet-werkende werkzoekenden (18-65 jaar) / beroepsbevolking (18-65 jaar)

De Internationale Arbeidsorganisatie (ILO) definieert een werkloze als iemand die niet werkt, onmiddellijk beschikbaar is voor een passende betrekking en er actief naar zoekt.

In Vlaanderen wordt het dossier van de werkzoekende, ingeschreven bij de VDAB, als basis genomen. De niet-werkende werkzoekenden (NWWZ) bestaan uit: werkzoekenden met recht op werkloosheidsuitkering, schoolverlaters, vrij ingeschrevenen (hebben geen recht op een uitkering, zoals bijvoorbeeld werknemers in vooropzeg) en andere verplicht ingeschrevenen (werkzoekenden ten laste van het OCMW, werkzoekenden geregistreerd bij het Vlaams Agentschap voor Personen met een Handicap, werkzoekenden in deeltijds onderwijs, van het recht op uitkering uitgesloten werkzoekenden).

Spanningsindicator = werkzoekenden / beschikbare vacatures

Deze ratio meet de spanning op de arbeidsmarkt door het aantal werkzoekenden per vacature (zonder interim) weer te geven. Afhankelijk van de hoogte van deze ratio is er sprake van arbeidsreserve, dan wel arbeidskrapte.

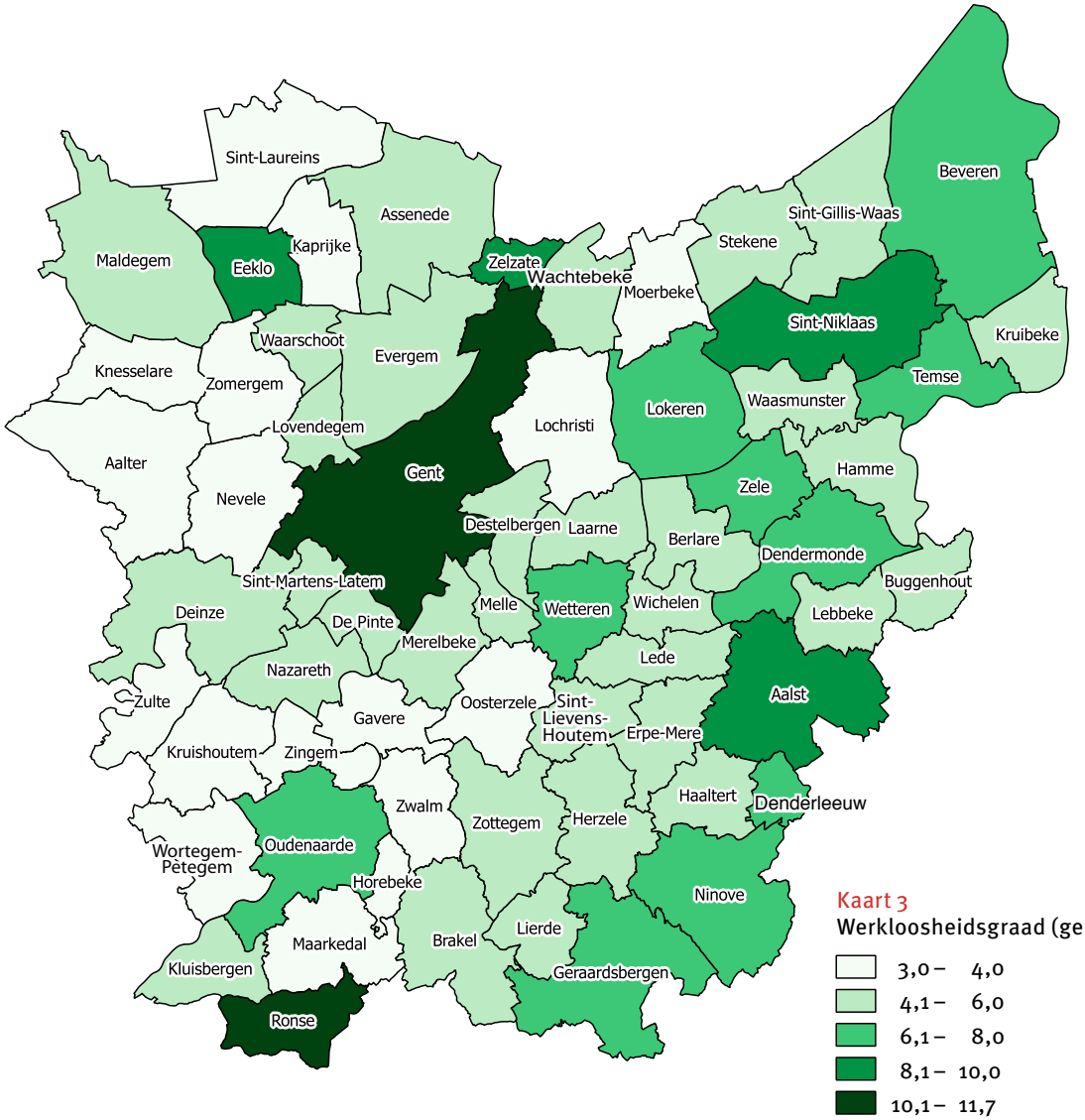

Kaart 3
Werkloosheidsgraad (gemiddelde 2017)

	3,0 – 4,0
	4,1 – 6,0
	6,1 – 8,0
	8,1 – 10,0
	10,1 – 11,7

Tabel 8: Werkloosheid en vacatures (gemiddelde 2016; vacatures december 2016)

	Niet-werkende werkzoekenden			Werkloosheidsgraad (*)			Open-staande vacatures	Spannings-indicator (**)
Gemeente/regio	Mannen	Vrouwen	Totaal	Mannen	Vrouwen	Totaal	dec. 2017	dec. 2017
Aalst	1.791	1.551	3.342	8,4	8,1	8,3	304	11,0
Aalter	171	153	324	3,2	3,3	3,3	239	1,4
Assenede	172	172	344	4,6	5,5	5,0	37	9,3
Berlare	197	173	370	5,2	5,0	5,1	22	16,8
Beveren	750	676	1.426	6,1	6,5	6,3	249	5,7
Brakel	194	149	343	5,1	4,5	4,8	39	8,8
Buggenhout	156	128	284	4,2	3,9	4,1	27	10,5
De Pinte	84	108	192	3,5	4,5	4,0	18	10,7
Deinze	356	311	667	4,6	4,4	4,5	196	3,4
Denderleeuw	344	331	675	7,0	7,1	7,0	19	35,5
Dendermonde	755	666	1.421	6,6	6,5	6,5	216	6,6
Destelbergen	210	196	406	4,7	4,9	4,8	69	5,9
Eeklo	452	358	810	9,0	8,0	8,5	136	6,0
Erpe-Mere	291	245	536	5,7	5,3	5,5	84	6,4
Evergem	405	360	765	4,5	4,4	4,5	100	7,7
Gavere	112	129	241	3,4	4,3	3,9	22	11,0
Gent	8.286	6.331	14.617	12,3	11,0	11,7	2.670	5,5
Geraardsbergen	615	468	1.083	7,6	6,3	7,0	100	10,8
Haaltert	217	207	424	4,6	4,9	4,7	48	8,8
Hamme	349	346	695	5,5	6,3	5,9	83	8,4
Herzele	209	200	409	4,5	4,9	4,7	29	14,1
Horebeke	22	8	30	4,9	2,0	3,5	4	7,5
Kaprijke	63	52	115	3,8	3,6	3,7	10	11,5
Kluisbergen	67	69	136	4,0	4,7	4,3	14	9,7
Knesselare	85	72	157	4,0	4,0	4,0	18	8,7
Kruibeke	228	227	455	5,3	6,2	5,8	66	6,9
Kruishoutem	72	72	144	3,1	3,8	3,5	69	2,1
Laarne	137	120	257	4,3	4,2	4,2	28	9,2
Lebbeke	251	231	482	5,2	5,3	5,2	24	20,1
Lede	259	234	493	5,5	5,6	5,6	44	11,2
Lierde	79	66	145	4,7	4,4	4,5	15	9,7
Lochristi	220	210	430	3,9	4,0	3,9	210	2,0
Lokeren	674	649	1.323	6,5	7,4	6,9	304	4,4
Lovendegem	101	98	199	4,6	4,7	4,6	19	10,5
Maarkedal	46	60	106	2,9	4,3	3,6	9	11,8
Maldegem	290	265	555	4,7	4,9	4,8	127	4,4
Melle	127	132	259	4,7	5,0	4,9	265	1,0
Merelbeke	281	256	537	4,6	4,5	4,6	240	2,2
Moerbeke	61	58	119	3,8	4,2	4,0	36	3,3
Nazareth	115	120	235	4,0	4,5	4,2	100	2,4
Nevele	83	92	175	2,7	3,3	3,0	29	6,0
Ninove	619	562	1.181	6,5	6,5	6,5	103	11,5
Oosterzele	129	115	244	3,7	3,6	3,6	48	5,1
Oudenaarde	504	418	922	6,3	5,8	6,0	186	5,0
Ronse	719	556	1.275	11,6	11,3	11,5	135	9,4
Sint-Gillis-Waas	212	249	461	4,1	5,9	4,9	53	8,7
Sint-Laureins	70	57	127	4,0	3,9	4,0	12	10,6
Sint-Lievens-Houtem	108	103	211	4,1	4,4	4,2	28	7,5
Sint-Martens-Latem	67	78	145	3,5	4,5	4,0	101	1,4
Sint-Niklaas	1.708	1.433	3.141	9,2	9,0	9,1	423	7,4
Stekene	229	247	476	5,1	6,2	5,6	49	9,7
Temse	511	506	1.017	6,7	8,1	7,3	177	5,7
Waarschoot	89	86	175	4,4	4,8	4,6	6	29,2
Waasmunster	137	128	265	4,9	5,3	5,1	97	2,7
Wachtebeke	106	95	201	5,6	5,9	5,8	21	9,6
Wetteren	415	376	791	6,5	6,4	6,5	158	5,0
Wichelen	136	119	255	4,6	4,3	4,4	27	9,4
Wortegem-Petegem	45	64	109	2,8	4,3	3,5	65	1,7
Zele	347	329	676	6,4	7,5	6,9	132	5,1
Zelzate	255	255	510	8,3	10,3	9,2	43	11,9
Zingem	74	70	144	3,8	3,9	3,8	71	2,0
Zomergem	62	84	146	3,0	4,4	3,7	34	4,3
Zottegem	320	267	587	4,8	4,5	4,7	115	5,1
Zulte	144	149	293	3,4	4,0	3,7	66	4,4
Zwalm	70	68	138	3,3	3,7	3,5	16	8,6
Arr. Aalst	4.773	4.168	8.941	6,6	6,4	6,5	874	10,2
Arr. Dendermonde	2.880	2.616	5.496	5,7	5,8	5,7	814	6,8
Arr. Eeklo	1.302	1.159	2.461	6,1	6,3	6,2	365	6,7
Arr. Gent	11.294	9.233	20.527	8,0	7,4	7,7	4.507	4,6
Arr. Oudenaarde	1.892	1.600	3.492	6,0	5,9	5,9	623	5,6
Arr. Sint-Niklaas	4.312	3.987	8.299	6,9	7,5	7,2	1.321	6,3
Oost-Vlaanderen	26.453	22.763	49.216	7,0	6,8	6,9	8.504	5,8
Vlaams Gewest	113.785	98.892	212.677	7,0	7,0	7,0	41.303	5,1
België	277.628	247.761	525.389	7,3	7,0	7,2	n.b.	n.b.

(*) Werkloosheidsgraad = aantal niet-werkende werkzoekenden (18-65 jaar) tegenover beroepsbevolking (18-65 jaar), in procent.
Opgelet: deze indicator verschilt van de werkloosheidscoëfficiënt die in de edities van de Sociaal-economische situatieschets van voor 2014 werd gebruikt.
(**) Spanningsindicator = aantal beschikbare werkzoekenden tegenover aantal beschikbare vacatures

Bron: VDAB-Arvastat,NBB, eigen berekeningen

Tabel 9: Kwalitatieve beschrijving van de niet-werkende werkzoekenden (gemiddelde 2017)

1. Naar studieniveau			
	Aantal provincie	Aandeel provincie	Aandeel Vlaams Gewest
Lager onderwijs + 1ste graad secundair	11.007	22,4	21,6
2de graad secundair	10.536	21,4	21,0
3de en 4de graad secundair	16.180	32,9	34,6
Hoger beroepsonderwijs	504	1,0	1,3
Professionele bachelor	4.142	8,4	8,9
Academische bachelor	614	1,2	1,3
Master	4.016	8,2	7,4
Leertijd (Syntra)	892	1,8	1,7
Deeltijds beroepssecundair	1.324	2,7	2,2
Totaal	49.215	100	100

2. Naar leeftijd			
	Aantal provincie	Aandeel provincie	Aandeel Vlaams Gewest
Jonger dan 25 jaar	10.560	21,5	19,9
25 – 50 jaar	25.906	52,6	52,0
Ouder dan 50 jaar	12.748	25,9	28,1
Totaal (*)	49.214	100	100

3. Naar werkloosheidsduur			
	Aantal provincie	Aandeel provincie	Aandeel Vlaams Gewest
Minder dan 1 jaar	24.876	50,5	51,9
1 – 2 jaren	8.603	17,5	17,3
2 – 5 jaren	9.689	19,7	18,9
Meer dan 5 jaren	6.046	12,3	11,9
Totaal	49.214	100	100

(*) Door afrondingen kunnen de totalen verschillen.

Bron: VDAB-Arvastat, eigen berekeningen

@ Shutterstock

Onderwijs

Tabel 10: Schoolbevolking (2016-2017)

Schoolbevolking in het voltijds onderwijs per onderwijsniveau, schooljaar/academiejaar 2016-2017								
	arr. Aalst	arr. Dender-monde	arr. Eeklo	arr. Gent	arr. Oudenaarde	arr. Sint-Niklaas	prov. Oost-Vlaanderen	Vlaanderen
Totaal basisonderwijs (1)+(2)	**30.618**	**20.450**	**8.312**	**61.945**	**13.450**	**29.278**	**164.053**	**725.282**
Kleuteronderwijs (1)	11.153	7.356	3.034	22.832	4.866	10.619	59.860	268.346
Gewoon	11.090	7.320	3.034	22.630	4.844	10.543	59.461	266.379
Buitengewoon	63	36	-	202	22	76	399	1.967
Lager onderwijs (2)	19.465	13.094	5.278	39.113	8.584	18.659	104.193	456.936
Gewoon	18.616	12.423	5.022	37.029	8.204	17.593	98.887	432.291
Buitengewoon	849	671	256	2.084	380	1.066	5.306	24.645
Secundair onderwijs	**21.712**	**11.282**	**6.128**	**35.742**	**6.971**	**18.833**	**100.668**	**439.337**
Gewoon	20.917	10.891	6.128	33.572	6.762	17.852	96.122	419.207
Buitengewoon	795	391	0	2.170	209	981	4.546	20.130
Hoger onderwijs – BAMA en basisopleidingen (3) + (4) (exclusief gezamenlijke opleidingen)	-	-	-	-	-	-	72.486	226.075
Hogescholenonderwijs (3)	-	-	-	-	-	-	38.476	123.783
Arteveldehogeschool	-	-	-	-	-	-	12.501	-
Hogeschool Gent	-	-	-	-	-	-	13.620	-
LUCA School of Arts (*)	-	-	-	-	-	-	2.691	-
Odisee (*)	-	-	-	-	-	-	9.664	-
Universitair onderwijs (4)	-	-	-	-	-	-	34.010	146.656
Universiteit Gent	-	-	-	-	-	-	34010	-

(*) Inclusief campussen buiten Oost-Vlaanderen

Bron: Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming

Tabel 11: Aantal leerlingen in het gewoon secundair onderwijs (schooljaar 2016-2017)

onderwijsvorm	Oost-Vlaanderen	Vlaams Gewest
onthaalklas voor anderstalige nieuwkomers	892	4.096
1ste graad secundair onderwijs	31.349	134.944
2de en 3de graad ASO	27.578	114.846
2de en 3de graad BSO (incl. modulair)	15.786	72.352
2de en 3de graad KSO	1.374	6.124
2de en 3de graad TSO	19.143	86.845
totaal	96.122	419.207

Bron: Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming

Tabel 12: Aantal studenten ingeschreven in het hoger onderwijs naar Oost-Vlaamse inrichting (academiejaar 2016-2017)

	Professioneel gerichte opleidingen	Academisch gerichte opleidingen	Totaal
Odisee (*)	9.664	0	9.664
LUCA School of Arts (*)	1.251	1.440	2.691
Associatie KU Leuven	10.915	1.440	12.355
Arteveldehogeschool	12.501	0	12.501
Hogeschool Gent	12.306	1.314	13.620
Universiteit Gent	0	34.010	34.010
Associatie Universiteit Gent	24.807	35.324	60.131

(*) Inclusief campussen buiten Oost-Vlaanderen

Bron: Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming

Tabel 13: Aantal studenten ingeschreven in de Universiteit Gent per studiegebied, (academiejaar 2016-2017)

	Mannen	Vrouwen	Totaal
Totaal academische basisopleidingen (BAMA) (1)	15.427	18.583	34.010
Archeologie en kunstwetenschappen	149	387	536
Bewegings- en revalidatiewetenschappen	932	1.329	2.261
Biomedische wetenschappen, biotechniek	383	650	1.033
Diergeneeskunde	385	1.311	1.696
Economische en toegepaste economische wetenschappen	1.595	1.028	2.623
Farmaceutische wetenschappen	184	694	878
Geneeskunde	858	1.197	2.055
Geschiedenis	443	179	622
Geschiedenis; Taal- en letterkunde	147	312	459
Handelswetenschappen en bedrijfskunde	1.693	1.353	3.046
Industriële wetenschappen en technologie	1.919	339	2.258
Politieke en sociale wetenschappen	620	787	1.407
Psychologie en pedagogische wetenschappen	570	2.819	3.389
Rechten, notariaat en criminologische wetenschappen	1.184	2.091	3.275
Sociale gezondheidswetenschappen	61	477	538
Taal- en letterkunde	310	842	1.152
Tandheelkunde	78	131	209
Toegepaste biologische wetenschappen	657	636	1.293
Toegepaste taalkunde	211	584	795
Toegepaste wetenschappen	1.732	558	2.290
Wetenschappen	1.127	611	1.738
Wijsbegeerte en moraalwetenschappen	166	104	270
Master na professionele bachelor	23	164	187
Bijkomende opleidingen (2)	6.997	7.274	14.271
Master na master	636	883	1.519
Specifieke lerarenopleiding na master	142	267	409
Academische graad van doctor	2.543	2.310	4.853
Doctoraatsopleiding	2.497	2.280	4.777
Voorbereidingsprogramma	342	314	656
Schakelprogramma	837	1.220	2.057
Totaal Universiteit Gent (1) + (2)	22.424	25.857	48.281

Bron: Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming

@ Shutterstock

@ Shutterstock

Toegevoegde waarde

Tabel 14: Economische structuur op grond van de bruto toegevoegde waarde tegen basisprijs, in lopende prijzen (2016) – aandeel per bedrijfstak

		Oost-Vlaanderen	Vlaams Gewest	Concentratie-coëfficiënt (*)
Landbouw, jacht, bosbouw en visserij		0,8	0,9	0,89
Energetische en industrie-producten, m.i.v. bouw		27,7	25,7	1,08
- winning van delfstoffen		0,0	0,0	-
- industrie		17,1	17,2	0,99
	- voeding, drank en tabak	3,3	2,7	1,22
	- textiel en kleding, schoenen en leer	1,1	0,6	1,83
	- hout en artikelen van hout, papier en karton, uitgeverijen en drukkerijen	1,6	0,9	1,78
	- cokes en aardolieproducten	0,0	0,6	-
	- chemie en synthetische producten	2,9	3,2	0,91
	- farmaceutische grondstoffen en producten	0,0	1,6	0,00
	- rubber en kunststof, overig niet-metaal	1,6	1,4	1,14
	- metallurgie en producten van metaal	2,6	2,1	1,24
	- informaticaproducten, elektronische en optische instrumenten	0,5	0,4	1,25
	- elektrische apparatuur	0,5	0,4	1,25
	- machines, apparaten en werktuigen	0,6	1,3	0,46
	- transportmiddelen	1,7	1,0	1,70
	- overige industrie	0,7	1,0	0,70
- productie en distributie van elektriciteit, gas, stoom en gekoelde lucht		1,9	1,4	1,36
- distributie van water, afval- en afvalwaterbeheer/sanering		1,1	1,0	1,10
- bouwnijverheid		7,6	6,1	1,25
Diensten		71,3	72,3	0,99
- groothandel en kleinhandel		12,1	13,6	0,89
- hotels en restaurants		1,7	1,9	0,89
- vervoer en communicatie		5,6	5,8	0,97
- uitgeverijen en audiovisuele diensten		0,3	0,6	0,50
- informaticadiensten		2,1	2,3	0,91
- financiële instellingen		3,4	3,7	0,92
- exploitatie van en handel in onroerend goed, verhuur en zakelijke dienstverlening		8,6	8,5	1,01
- rechts- en boekhoudkundige dienstverlening, architecten en ingenieurs, technische testen		8,7	9,0	0,97
- wetenschappelijk speur- en ontwikkelingswerk		0,6	0,4	1,50
- reclame en onderzoek; overige wetenschappelijke en technische activiteiten		0,6	0,6	1,00
- administratieve en ondersteunende diensten		4,4	5,2	0,85
- openbaar bestuur en defensie		5,3	5,2	1,02
- onderwijs		7,5	6,4	1,17
- gezondheidszorg		5,4	4,6	1,17
- maatschappelijke dienstverlening		3,1	2,7	1,15
- kunst, amusement en recreatie		0,6	0,6	1,00
- overige gemeenschapsvoorzieningen en sociaal-culturele en persoonlijke diensten		1,2	1,1	1,09
- particuliere huishoudens met werknemers		0,1	0,1	1,00
Totaal		100,0	100,0	-

(*) Concentratiecoëfficiënt = Oost-Vlaams aandeel bedrijfstak tegenover Vlaams aandeel bedrijfstak
Bron: NBB, eigen berekeningen

Zeehavens

Tabel 15: Toegevoegde waarde haven van Gent (2014)

		2015	2015/2014	2015
		× 1.000.000 EUR	Procentuele evolutie	Aandeel
Maritieme cluster				
Directe effecten				
	Scheepsagenten en expediteurs	34,8	5,7	0,9
	Goederenbehandeling	222,9	-9,7	5,9
	Rederijen	6,7	-45,4	0,2
	Scheepsbouw en herstelling	10,9	84,5	0,3
	Havenaanleg en baggerwerken	0,0	-	0,0
	Visserij	0,0	-	0,0
	Maritieme handel	0,4	13,7	0,0
	Havenbedrijf	23,9	-3,6	0,6
	Openbare sector	21,2	0,4	0,6
Totaal directe effecten		320,8	-6,8	8,5
Totaal indirecte effecten		252,9	-3,5	-
Totaal maritieme cluster		573,7	-5,4	-
Niet-maritieme cluster				
Directe effecten				
	Handel	845,9	5,0	22,5
	Energiebedrijven	38,1	5,2	0,6
	Brandstofproductie	38,6	-6,9	1,2
	Chemische bedrijven	426,1	10,8	10,9
	Automobielnijverheid	720,4	1,0	20,0
	Elektronica	35,5	4,2	1,0
	Metaalverwerkende nijverheid	773,8	20,7	17,6
	Bouw	118,1	-3,2	3,0
	Voedingsnijverheid	112,4	7,7	2,9
	Andere industrieën	147,7	-17,1	5,0
	Totaal industrie	2.410,7	6,9	62,2
	Wegtransport	70,9	6,7	1,9
	Ander vervoer over land	9,7	-4,1	0,3
	Totaal transport over land	80,6	5,3	2,1
	Andere logistieke diensten	138,0	-2,7	3,9
Totaal directe effecten		3.475,2	5,4	90,7
Totaal indirecte effecten		3.868,9	4,5	-
Totaal niet-maritieme cluster		7.344,1	5,2	-
Directe effecten		3.796,0	4,8	-
Indirecte effecten		4.121,8	3,9	-
Totaal toegevoegde waarde		7.917,8	4,3	100,0

Bron: NBB, eigen berekeningen

Er worden twee clusters onderscheiden: een maritieme en niet-maritieme cluster. De maritieme cluster omvat alle havengebonden bedrijfstakken die van essentieel belang zijn voor de haven (beheer en onderhoud, scheepvaart, overslag, bevrachting, loodsdienst, sluizen, goederenopslag, baggerwerken, visserij, maritieme diensten, enz.). De segmenten uit de niet-maritieme cluster hebben geen directe economische band met de havenactiviteiten, maar zijn er nauw en wederzijds van afhankelijk. Het gaat om industrie, groothandel, transport en logistiek.

Tabel 16: Maritiem goederenverkeer haven van Gent (2017)

Goederencategorie	Aanvoer (in ton)	Afvoer (in ton)	Totaal (in ton)	2017/2016
Landbouwproducten	2.005.727	29.514	2.035.241	7,7%
Voedingsproducten en veevoeder	4.060.646	485.211	4.545.857	10,3%
Vaste minerale brandstoffen	2.970.092	207.525	3.177.617	28,4%
Petroleumproducten	2.572.110	1.518.255	4.090.365	-6,9%
Ertsen en metaalresiduen	6.439.324	1.641.514	8.080.838	14,8%
Producten van de metaalindustrie	2.128.757	1.563.425	3.692.182	3,4%
Ruwe mineralen en bouwmaterialen	1.387.224	161.261	1.548.485	26,0%
Meststoffen	1.245.763	899.484	2.145.247	30,3%
Chemische producten	482.869	184.119	666.988	43,6%
Overige goederen (o.m. voertuigen, machines)	1.308.391	1.211.418	2.519.809	11,5%
Totaal maritiem goederenverkeer	24.600.903	7.901.726	32.502.629	11,7%

Bron: Havenbedrijf Gent

Tabel 17: Binnenvaart haven van Gent (2017)

Goederencategorie	Aanvoer (in ton)	Afvoer (in ton)	Totaal (in ton)	2017/2016
Landbouwproducten	354.391	718.565	1.072.956	50,3%
Voedingsproducten en veevoeder	770.493	2.027.770	2.798.263	10,0%
Vaste minerale brandstoffen	1.724.828	974.994	2.699.822	6,5%
Petroleumproducten	2.752.459	2.353.455	5.105.914	12,1%
Ertsen en metaalresiduen	2.212.778	539.142	2.751.920	-22,3%
Producten van de metaalindustrie	165.865	823.179	989.044	-13,3%
Ruwe mineralen en bouwmaterialen	3.642.699	1.039.028	4.681.727	15,8%
Meststoffen	1.272.212	570.431	1.842.643	-1,6%
Chemische producten	507.585	170.642	678.227	2,9%
Overige goederen (o.m. voertuigen, machines	187.636	232.290	419.926	28,9%
Totaal maritiem goederenverkeer	13.590.946	9.449.496	23.040.442	5,1%

Bron: Havenbedrijf Gent

© Havenbedrijf Gent

Tabel 18: Werkgelegenheid haven van Gent (2015)

		2015	2015/2014	2015
		Absolute cijfers	Procentuele evolutie	Aandeel
Maritieme cluster				
Directe werkgelegenheid				
	Scheepsagenten en expediteurs	354	-1,7	1,3
	Goederenbehandeling	1.759	-21,9	6,3
	Rederijen	15	-58,7	0,1
	Scheepsbouw en herstelling	143	101,0	0,5
	Havenaanleg en baggerwerken	0	-	0,0
	Visserij	0	-	0,0
	Maritieme handel	3	4,4	0,0
	Havenbedrijf	148	-0,2	0,5
	Openbare sector	229	-2,3	0,8
Totaal directe werkgelegenheid		2.651	-14,6	9,5
Totaal indirecte werkgelegenheid		2.954	-13,2	-
Totaal maritieme cluster		5.605	-13,9	-
Niet-maritieme cluster				
Directe werkgelegenheid				
	Handel	1.829	-11,7	6,6
	Energiebedrijven	185	2,9	0,7
	Brandstofproductie	42	0,2	0,1
	Chemische bedrijven	2.122	0,9	7,6
	Automobielnijverheid	9.548	5,1	34,3
	Elektronica	267	5,4	1,0
	Metaalverwerkende nijverheid	6.003	-0,9	21,6
	Bouw	1.452	-0,5	5,2
	Voedingsnijverheid	650	2,9	2,3
	Andere industrieën	995	-2,4	3,6
	Totaal industrie	21.264	2,1	76,4
	Wegtransport	749	-4,4	2,7
	Ander vervoer over land	153	-4,5	0,5
	Totaal transport over land	902	-4,4	3,2
	Andere logistieke diensten	1.164	0,4	4,2
Totaal directe werkgelegenheid		25.159	-1,1	90,4
Totaal indirecte werkgelegenheid		33.695	4,1	-
Totaal niet-maritieme cluster		58.854	0,8	-
Directe werkgelegenheid		27.810	0,6	-
Indirecte werkgelegenheid		36.649	0,4	-
Totale werkgelegenheid		64.459	0,5	100,0

Bron: NBB, eigen berekeningen

Tabel 19: Investeringen haven van Gent (2015)

		2015	2015/2014	2015
		× 1.000.000 EUR	Procentuele evolutie	Aandeel
Maritieme cluster				
	Scheepsagenten en expediteurs	1,7	-9,5	0,5
	Goederenbehandeling	36,1	0,9	9,9
	Rederijen	1,8	-73,6	0,5
	Scheepsbouw en herstelling	1,0	82,1	0,3
	Havenaanleg en baggerwerken	0,0	-	0,0
	Visserij	0,0	-	0,0
	Maritieme handel	0,0	-36,9	0,0
	Havenbedrijf	8,5	28,7	2,3
	Openbare sector	10,3	248,1	2,8
Totaal maritieme cluster		**59,4**	**8,9**	**16,3**
Niet-maritieme cluster				
	Handel	31,3	-28,4	8,6
	Energiebedrijven	4,4	-24,5	1,2
	Brandstofproductie	1,7	-19,6	0,5
	Chemische bedrijven	52,3	-25,6	14,3
	Automobielnijverheid	53,0	4,8	14,5
	Elektronica	2,2	19,6	0,6
	Metaalverwerkende nijverheid	77,0	2,4	21,1
	Bouw	14,2	32,3	3,9
	Voedingsnijverheid	22,7	50,3	6,2
	Andere industrieën	21,4	11,0	5,9
	Totaal industrie	248,9	-0,9	68,2
	Wegtransport	9,6	-34,1	2,6
	Ander vervoer over land	0,8	-95,0	0,2
	Totaal transport over land	10,4	-66,4	2,8
	Andere logistieke diensten	15,3	-42,1	4,2
Totaal niet-maritieme cluster		**305,9**	**-13,2**	**83,8**
Totale investeringen		**365,3**	**-10,2**	**100,0**

Bron: NBB, eigen berekeningen

© Havenbedrijf Gent

Tabel 20: Maritiem goederenverkeer en scheepvaartbewegingen Waaslandhaven (2016)

Goederencategorie	Aanvoer (in ton)	Afvoer (in ton)	Totaal (in ton)	2016/2015
Chemicaliën en gassen	3.558.249	1.082.240	4.640.489	5%
Ertsen, zand en grind	1.106.610	7.748	1.114.358	-15%
Metaalproducten	1.650.978	355.584	2.006.562	0%
Hout	185.691	4.645	190.336	2%
Houtcellulose	106.121	0	106.121	-46%
Papier	506.035	44.226	550.261	-33%
Rollend materieel	1.280.313	1.947.394	3.227.707	-2%
Containers	23.855.448	30.868.086	54.723.534	48%
Diverse goederen	794.851	1.218.197	2.013.048	-14%
Totaal maritiem goederenverkeer	33.044.296	35.528.120	68.572.416	33%

Scheepvaartbewegingen	Totaal (in ton)	2016/2015
Vrasenedok	7.817.126	12%
Verrebroekdok	4.215.180	-2%
Scheldesteigers	722.348	19%
Zuidelijk Insteekdok	2.488.217	9%
Deurganckdok	34.859.048	35%
Andere dokken	1.519.578	10%
Totaal scheepvaartbewegingen	51.621.497	25%

Bron: Gemeentelijk Havenbedrijf Antwerpen (via Maatschappij Linkerscheldeoever)

Tabel 21: Evolutie van de werkgelegenheid in de Waaslandhaven (2005-2016)

	2005	2016
Grondgebied Beveren	7.995	11.341
Grondgebied Zwijndrecht	3.895	6.348
Totaal	11.890	17.689

Bron: Maatschappij Linkerscheldeoever

Provinciehuis
Gouvernementstraat 1, 9000 Gent
tel. 09 267 82 15 | fax 09 267 82 97

provincie Oost-Vlaanderen

POM provincie Oost-Vlaanderen

EROV Economische Raad provincie Oost-Vlaanderen